SOSYALİST YOL

AYLIK SOSYALİST DERGİ

BU SAYIDA

9-10

MART/NİSAN 1976

sosyalist yol

Mart/Nisan 1976 - Sayı: 9/10

İÇİNDEKİLER

SOSYALİST YOL. Aylık Dergi. Sayı: 9/10
Mart / Nisan / 1976 Sahibi: Telat Kılıç.
Yazı İşleri Müdürü: Şafak KUTAL
Adres: Alayköşkü Cad. Sıdıka Batu İş-
hanı, No: 13. Kat: 3, Oda: 303, CAĞA-
LOĞLU — İSTANBUL, P.K. 369 ŞİRKECİ
İST. Dizgi - Baskı Yelken Matbaası.
Genel Dağıtım: Sosyalist Yol Dergisi P.
K. 369 SİRKECİ - İstanbul.

SOSYALİZMDE BÜROKRATİK SAPMANIN TARİHSEL ve TEORİK KÖKENLERİ

IV

Mehmet Ali Aybar

FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİNİN XXII. KONGRESİ

Kimi batı Avrupa komünist partilerinin Sovyetler Birliği komünist partisi ile ilişkilerine yeni bir biçim vermeğe, bağımsızlıklarını korumaya çalıştıkları gözden kaçmıyordu. İtalyan komünist partisi bunların başında geliyordu. Bu parti çoktandır bağımsız bir büyük parti olarak hareket ediyordu: Çekoslovakyanın işgalini şiddetle kınamış; Sovyetlerin, «enternasyonalizmi, Sovyetler Birliğini savunmada, tüm sosyalistlerin birleşmesi» biçiminde anlamalarına karşı çıkmış; bu ülkede insan haklarına karşı işlenen her suçun karşısına dikilmişti. Bu davranışlardan hiç birinin sosyalizme sığmadığını açık açık söylemişti. İspanyol komünist partisi de tam bağımsız bir parti olarak davranıyordu. Genel sekreterleri Santiago Carrillo son Roma toplantısında: Doğuda iktidarda bulunan komünist partileri ile, Avrupa komünist partilerinin terazinin aynı kefesine konamıyacağını; Avrupa komünist partilerinin kendi aralarında dayanışmaları gerektiğini ileri sürmüştü. Uzun yıllar Stalinin Avrupada en güvendiği parti olan Fransız komünist partisinin de, Çekoslovakyanın işgalinden sonra, Sovyetlerle ilişkilerinde gittikçe daha bağımsız davrandığı gözden kaçmıyordu. Bu partilerin beriyandan sosyalizmin demokrasi ile bir bütün oluşturduğu, geniş emekçi yığınlarının desteğini kazanarak iktidara gelecekleri ve iktidarda çoğulcu demokrasinin tüm kurallarına saygılı olacakları hakkındaki savları, komünistlerin alışılmış stratejilerinden uzaklaşıldığını ortaya koyuyordu.

Partinin XXII. kongresi yukarda sözü edilen gelişmelerin delegelerce benimsendiğini göstermiş, ayrıca «proletarya diktatörlüğü» esasının bırakıldığını ilân etmiştir. Fransız komünist partisi kuşkusuz küçümsenmiyecek bir adım atmıştır. Bu bağımsız demokratik bir sosyalizme, yani gerçek sosyalizme yönelik bir adımdır. Ancak partinin bürokratik yapısında bir değişiklik olmadığı da belirtilmelidir. Olsa olsa son zamanlarda parti içi demokrasiye, gittikçe daha çok yer verildiği görülmektedir. Hücrelerde tartışmaların serbestçe yapıldığı, tarafsız gözlemcilerce ifade edilmektedir. Ne var ki, Merkezin görüşü hemen daima sonunda ağır basmaktadır. Bu, merkez temsilcilerinin taban üzerinde etkili olması; Kararların tartışmayı kesmesi ve

herkesi bağlaması; düşün eylimlerinin, «fraksiyon»ların yasaklanması ile sağlanmaktadır. Demokratik merkezciliğe partinin bağlılığı bu son kongrede de açıkça bir kez daha açıklanmıştır.

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

1961'de Khrouchtchev, Sovyetler Birliği komünist partisinin ve dolayısıyla Devletin, işçi sınıfının partisi ve Devleti olmaktan çıkıp, tüm halkın partisi ve Devleti haline geldiğini ileri sürmüştü. Khrouchtchev'e göre, Sovyetler Birliğinde artık sosyalizm temelli kurulmuş ve genel olarak komünizmin kuruluş dönemine geçilmiş olduğundan, proletarya diktatörlüğünü gerekli kılan koşullar ortadan kalkmıştı. Sovyetler Birliğinde proletarya diktatörlüğüne gerek kalmadığı hakkındaki iddiaya, Çin komünistleri şiddetle karşı çıkmışlardı.. Sınıf mücadelesinin henüz sona ermediğini ileri sürerek proletarya diktatörlüğünden vaz geçilemiyeceğini savunmuşlardı.

Khrouchtchev'in çıkışı aslında marksizm-leninizm'in doğrultusunda bulunan bir iddia idi. Şu anlamda ki, gerek Marx'a, gerek Lenin'e göre, proletarya diktatörlüğü geçici bir rejimdir ve sınıflar ortadan kalkınca proletarya diktatörlüğü de son bulacaktır. Netekim Çin komünistleri de Khrouchtchev'e henüz sınıfların yok olmadığını, mücadelenin sürdüğünü ileri sürerek karşı çıkmışlar; proletarya diktatörlüğüne son vermenin daha zamanı gelmediğini savlamışlardı.

Oysa Fransız Komünistleri, kapitalist rejimde yaşadıkları bir sırada proletarya diktatörlüğünün gereksizliğini ileri sürüyorlardı. Yani kavramı yadsıyorlardı. Genel sekreter Marchais, kongrede şöyle konuşuyordu:

> *«Proje-belge'de ne diyoruz? Şunu diyoruz: Toplumun sosyalist dönüşümünü gerçekleştirecek olan iktidar, işçi sınıfının ve kent ve köylerin kol ve kafa emekçilerinden oluşan öteki emekçi kategorilerinin, yani halkın büyük çoğunluğunun iktidarı olacaktır. «Genel seçimlerde serbestçe ifade edilmiş tercihler temeli üzerine kurulmuş ve bu temele dayalı olarak işleyen bu iktidarın görevi, ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yaşamını sonuna kadar demokratlaştırmak olacaktır. Bu iktidarın ödevi, halkın demokratik tercilerine saygı göstermek ve bunlara saygı sağlamak olacaktır.*
>
> *«Bütün bunların tersine, «diktatörlük» otomatik olarak Hitlerin, Mussolininin, Salazarın ve Frankonun faşist rejimlerini anımsatıyor, yani demokrasinin yadsınması. İstediğimiz bu değildir.*
>
> *«Proletarya'ya gelince, bugün işçi sınıfının çekirdeğini, özünü ifade ediyor. Rolü esaslı ise de, proletarya, işçi sınıfının tümünü, hele tasarladığımız sosyalist iktidarın kaynaklanacağı tüm emekçileri temsil etmiyor.*

«Halkımıza, emekçilere önerdiğimiz şeyi «proletarya diktatörlüğü» olarak niteleyemeyiz.»

«(...) Sınıf olarak yalnız işçi sınıfı devrimci mücadeleyi başarıya ulaştırabilir. Hayati çıkarları, sayısal gücü, büyük yoğunluğu, sınıf mücadelesindeki deneyleri ve örgütlülüğü, bugün ve yarın için işçi sınıfını yeni bir toplum için yürütülen savaşın yönetici gücü haline getirmektedir.

«(...) doktrinimizin özüne uygun olarak «gerçek süreci», başka bir deyişle zamanımızın ve ülkemizin koşullarını göz önünde bulunduruyoruz. Fransa da bu koşullar sosyalizme gitmek için, ülkelerinin sosyalist dönüşümünü gerçekleştirmiş olan başka halkların izledikleri yollardan, başka yollar izlenmesine izin vermekte, başka yolları gerekli kılmaktadır». (Le Monde, 5/2/1976, S. 8-9)

Proletarya diktatörlüğü bir doğma haline gelmiştir. Marx'tan bu yana, özellikle Lenin'in açıklamalarından sonra, Proletarya diktatörlüğü kavramı sosyalizmin temel direklerinden biri olmuştur. Fransız komünist partisi, ülkesinin somut koşullarını ileri sürerek bu doğmaya karşı çıkmıştır. Bu çıkış, beklenebileceği gibi tepkiler uyandırdı. Önce komünist partisi üyesi kimi aydınlar, konu tartışılmadan genel sekreterin proletarya diktatörlüğünün bırakılacağını söylemesini eleştirdiler ve konunun bilimsel açıdan incelenmeden, tartışılmadan karar alınmasını kınadılar. Ama asıl tepkiler dışardan, doğulu kimi komünist partilerinden, daha doğrusu organlarından geldi. Proletarya diktatörlüğünü bırakan bir partinin, bilimsel sosyalizmden ayrılmış sayılacağını ileri sürenler oldu. Sovyetler Birliğinde ise, Fransız komünist partisi hakkında basında çıkan haberlerde, proletarya diktatörlüğünden söz edilmedi. Fransızların bu kavramı bıraktıkları Sovyet halkına duyurulmadı. Belki sonradan duyurulacaktır.

İŞÇİ SINIFININ VE PARTİSİNİN ÖNCÜLÜĞÜ

Oysa Fransız komünist partisi proletarya diktatörlüğünden vaz geçmekle, işçi sınıfının öncülüğünden, Partinin öncülüğünden de vaz geçmiş olmuyordu. Marchais konuşmasında bunu açıkça belirtmiştir. Bu konu proje-belgede de işleniyor. Marchais'ye göre, emekçi yığınları içinde işçi sınıfı, en kalabalığı, en döğüşkeni, sosyal ilerleme konusunda verilen mücadelelerde en deneyli olanıdır. Beriyandan toplumun temelden değiştirilmesinde, sosyalizmin kurulmasında, işçi sınıfı, en çok yararı olan sınıftır. Bütün bunlardan dolayı işçi sınıfının devrimci hareketin öncülüğünü yapması doğaldır. Sorunumuz diyor Marchais, işçi sınıfının dolayına, ortak çıkarları olan tüm halk sınıf ve tabakalarını, (köylü, memur, mühendis, teknisyen, aydın), bunların kişiliklerini koruyarak toplamaktır. Ve Fransız komünist partisi genel sekreteri diyor ki: *«İşçi sınıfının oynadığı «Öncü» rolü, sosyal hareketin motörü rolü, idarî bir nitelik taşımaz. Bağımlılığı gerektirmez. Her hangi bir buyruk sonucu değildir. İyice açıklık getirmiş olmak için yineleyelim: işçi sınıfı bu*

görevini yerine getirmese, bu görevi yerine getirmesi için, komünistler ona yardımcı olmasalar, Fransada ne demokrasi, ne sosyalizm olur, ne işçi sınıfı için, ne de ülkemizin tüm halkı için kurtuluş söz konusu olur.» (Adı geçen gazete).

Fransız komünist partisinin izleyeceği yolda, tüm emekçi Fransız halkı mücadele edecektir: İktidarı almak için de, emekçilerin iktidarını korumak için de... İşçi sınıfının ve Partisinin öncülük ettiği ve ortak çıkarların serbestçe bir araya getirdiği, ama kişiliklerini koruyan emekçi sınıf ve tabakalardan oluşan geniş bir siyasal ittifaktır. İçindeki çelişkilere karşın, tekelci sermaye karşısındaki ortak çıkarların, bu ittifakın sınıf ve tabakalarını işçi sınıfının demokratik öncülüğü dolayında toplayacağı inancının korunduğu anlaşılmaktadır. Bu geniş emekçi halk bütünlüğü demokratik yoldan iktidara gelecek ve burjuvazinin ters çıkışlarını önleyecek uyanıklığı gösterecektir. Marchais konuşmasında bu noktanın altını çiziyor. Yani işçi sınıfı diktatörlüğünün devrimi koruyucu görevini, işçi sınıfı ve partisinin öncülüğünde tüm emekçi sınıflar yapacaklardır. Başarabilirler mi, başaramazlar mı? Bu pratikte yanıtlanacak bir sorudur. Ancak demokratik yöntemlerle sağlanmış bilinçli bir yığın dayanışmasının etkili olacağını tahmin ederiz.

MARX VE İŞÇİ SINIFI DİKTATÖRLÜĞÜ

Proletarya diktatörlüğü, zorlu ve zorlu olmıyan yöntemleri içermekle birlikte, esasında zora dayalı bir yönetim biçimidir. Marksist felsefeye göre, Devlet egemen sınıfın elinde bir cebir ve şiddet makinasıdır. Burjuvazinin Devleti emekçi yığınlarının sömürüsünü sürdürmeğe yarıyan bir baskı aracıdır. Aslında burjuva sınıfının diktatörlüğü söz konusudur. Proletarya iktidar olunca, onun Devleti de burjuvaziyi baskı altına alacak bir cebir ve şiddet makinası olacaktır. Gerçi bu, toplumda köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesi için, büyük çoğunluğun küçük bir azınlık üzerindeki baskısı olacaktır. İşçi sınıfı diktatörlüğü gerekli temel devrimler tamamlanıp, sınıflar ortadan kalkana kadar, yani geçici bir dönem için uygulanacaktır.

Proletarya diktatörlüğü terimi Marx'a aittir. Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 günlü mektupta, Marx sosyal sınıfların varlığını da, bunlar arasındaki mücadeleyi de, kendisinden önce burjuva tarihçileri ve ekonomicilerinin bulguladıklarını belirttikten sonra şöyle der:

> *«Benim getirdiğim yenilik: 1 — sınıfların varlığının, üretimin tarihsel gelişmesinin belirli dönemlerine bağlı olduğunu; 2 — sınıf mücadelesinin, kaçınılmaz olarak işçi sınıfı diktatörlüğüne gittiğini; 3 — bu diktatörlüğün, tüm sınıfların ortadan kalkmasına doğru, sınıfsız bir topluma doğru bir geçiş dönemini temsil ettiğini ispatlamaktır.»* (Marx - Engels, Yazışma, S. 62, Ed. du Progrès, Moskova, 1971).

Marx, kapitalist toplumdan sınıfsız komünist topluma geçişi, kapitalist üretim biçimine son verilen ve üretim araçları üzerindeki burjuva mülkiyet

hakkının ortadan kaldırıldığı, bir ara-dönem biçiminde görüyor. Komünist Manifestosunda Marx'la Engels bu ara-dönemde ne gibi işlem ve işlevlerin yapılacağını açıklarlar. Proletarta diktatörlüğünün doğrudan doğruya işçi sınıfınca yürütüleceğini ortaya koyması bakımından Manifestonun bu bölümünü buraya aktarmakta yarar görüyoruz:

«Bugüne dek diyor Marx'la Engels, tüm sosyal hareketler azınlıklar tarafından, ya da azınlıklar yararına yapıldı. Proletaryanın hareketi, büyük çoğunluğun büyük çoğunluk lehine kendiliğinden oluşan hareketidir. (...) Daha önce gördük ki, işçi devriminin yapacağı ilk iş, proletaryayı egemen bir sınıf haline getirmek, demokratik rejimi ele geçirmektir. Proletarya burjuvazinin elinden tüm sermayeleri yavaş yavaş koparmak; üretim araçlarını Devletin elinde, yani yönetici sınıf olarak ortaya çıkan proletaryanın elinde merkezleştirmek ve eldeki üretici güçler yığınını hızla arttırmak için, politik üstünlüğünden yararlanacaktır. Başlangıç döneminde bunun, burjuva üretim koşullarına ve burjuva mülkiyet hukukuna karşı despotik işlevleri gerektireceği açıktır. (...) Tüm üretim rejimini temelden değiştirmek, için, bu önlemler kaçınılmaz bulunmaktadır. (...) Gelişmeler sonucu sınıf ayrılıkları ortadan kalkınca, üretim tümüyle ortak kişilerin elinde toplanınca, kamusal güçler politik niteliğini yitirecektir. Gerçekte politik güç, bir sınıfın başka bir sınıfı baskı altında tutmak için örgütlenmiş gücüdür. Burjuvaziye karşı mücadelesinde zorunlu olarak sınıfsal birliğini gerçekleştirecek olan proletarya, ki bir devrimle yönetici sınıf durumuna yükselecektir, yönetici sınıf olarak, üretimin eski koşullarını şiddetle ortadan kaldıracak, dolayısıyla da bu üretim koşulları ile birlikte sınıf karşıtlığına, sınıfların varlığına ve böylece proletarya kendi üstünlüğüne, sınıf üstünlüğü niteliğine de son verecektir. Sınıfları ve sınıf karşıtlıklarıyla nitelenen eski burjuva toplumunun yerini, kişinin özgürce gelişmesinin, herkesin özgürce gelişmesinin koşulu olduğu bir ortaklık alacaktır». (K. Marx - F. Engels, Komünist Manifesto, S. 39, 53, 54-55, Ed. F. Rider et Cie, Paris 1925).

Bir kez daha yineleyelim, Marx'ın gözünde proletarya diktatörlüğü, doğrudan doğruya işçi sınıfının iktidarıdır, yönetimidir. Onun adına ve onun yerine «Öncü»lerin yürüttüğü bir yönetim biçimi değildir. Bunu Marx, Blankicilerle mücadelesi sırasında kesinlikle belirtmiştir. Marx her zaman Blanqui'ye karşı çıkmış, devrimin küçük bir azınlığın şiddet hareketleri ile asla gerçekleştirilemiyeceğini yineleyip durmuştur. Devrimi gerçekleştirmek ve korumak için enerjik hareketlerden yana olduğunu belirten Marx, ancak söz konusu diktatörlüğün, işçi sınıfının sınıf olarak uyguladığı bir yönetim biçimi olduğu noktasında diretmiş, Blankicileri yanıtlarken: biz bir devrimci azınlığın, bir devrimci partinin diktatörlüğüne karşıyız demiştir. Zorunlu dönü-

şümlerin yapıldığı ve çoğunluğun azınlığa iradesini dayattığı geçiş dönemi, işçi sınıfının egemen sınıf olarak Devlet çarkını tekelinde bulundurduğu dönemdir. Gotha programının eleştirisinde bunu Marx kesinlikle açıklamaktadır: «*Kapitalist toplumla komünist toplum arasında, birincinin ikinciye devrimsel biçimde dönüştüğü dönem yer almaktadır. Bunu bir politik geçme dönemi karşılar ki, bu dönemde Devlet, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey değildir.*» (K. Marx - F. Engels, Gotha ve Erfur Sosyalist Programlarının Eleştirisi, S. 34, Spartacus, Paris, 1948).

TEK YOL ZOR YOLU MU?

Burada önemli bir noktayı açıklamak gerekir. Marx ve Engels tarihin yapıcısı olarak «seçkin»ler teorisine karşı çıkmışlar ve sınıfları, sınıfların mücadelesini tarihin motörü olarak ön planda tutmuşlardır. Blankicilerin «Öncü»ler teorisi ile amansızca savaşmışlardır. Bunun doğal sonucu olarak da Marx'ın parti anlayışı özellik göstermiştir. Bugün bizim anladığımız parti'yi Marx, işçi hareketinin sınırlı ve geçici bir ifadesi saymıştır. İşçi hareketi, bir bütün olarak parti'yi her bakımdan aşar, Parti, harekete oranla sınırlı ve tümü kavrayamayan bir kuruluştur. Ama Marx, bir de parti sözcüğünü tarihsel anlamda bir terim olarak kullanır. «Modern toplumun toprağından kendiliğinden doğan bir parti», fabrikalarda, sendikalarda, kooperatiflerde ve dar anlamda işçi partilerinde, proletaryanın «öz-etkinliği»nin, «öz-kurtuluşu»nun, ve «işçi ekonomi politikası»nın belirdiği tüm güçleri ifade eder. Siyasal partiler, bu tümü kapsayan tarihsel anlamdaki Partinin, geçici ve sınırlı oluntularıdır. (Marx'ın Freiligrath'a 29.2.1860 günlü mektubu). Devletin tümüyle demokratlaşması olarak proletarya diktatörlüğü, işçi sınıfının sınıf olarak, doğrudan doğruya yürüteceği bir yönetim biçimidir. İşçi sınıfının tümünün hareketidir. Bundan dolayı hareketin sınırlı ve geçici ifadesi niteliğinde olan, dar anlamda partiler tarafından, ya da «Öncü»ler tarafından, proletarya diktatörlüğü uygulanamaz. Hemen şunu da belirtmek gerekir ki, Marx, proletarya diktatörlüğü hakkında, pratiği ilgilendiren ayrıntılı bilgiler vermekten kaçınmıştır.

Proletarya diktatörlüğü hakkında önerdikleri açıklamalardan, Marx ve Engels'in sadece şiddet yolunu önerdikleri sonucunu çıkarmak yanlış olur. Marx'ta devrimci olan tarihsel sürecin kendisidir. İnsan topluluklarının bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçişi devrimci bir süreç niteliği taşır. Yoksa bu geçişin mutlaka cebir ve şiddet yoluyla gerçekleşeceği anlamına gelmez. Bu her toplumun içinde bulunduğu somut koşullara bağlıdır. Gerek Marx'ta, gerek Engels'te kimi ükelerde işçi sınıfının barışçı yoldan iktidara gelebileceğini açıklayan satırlara raslanmaktadır. Marx ve Engels'e göre, kapitalizmden sosyalizme geçiş, devrimci sınıf olarak proletaryanın tarihsel görevi olduğundan ve bu geçişin kendisi devrimci bir süreç niteliği taşıdığından, bu geçişin biçimi hakkında bir ön yargıda bulunulamaz. Bu, proletaryanın karşılaşacağı somut koşullara göre saptanacaktır. Şiddet yolu da olabilir, barışçı bir yol da olabilir. Ama hangi yol tutul-

muş olursa olsun, kapitalizmden sosyalizme geçişin kendisi devrimci bir harekettir. Cebir ve şiddet, işçi hareketinin vaz geçilmez bir ögesi midir? Sanmıyoruz. Ne var ki, egemen sınıflar iktidarı işçi sınıfına bırakmamak için cebir ve şiddet kullanmaya kararlıdırlar; ancak bu kararın uygulaması sadece burjuvazinin istemine bağlı değildir. Zamanın somut koşulları burjuvaziye kararını uygulama fırsatı verebileceği gibi, vermiye de bilir. Mücadelenin alacağı biçim, iç ve dış pek çok etmenlerin etkisi altındadır.

Marx İngiltereye kapitalizmin merkezi gözü ile bakmıştır. Ve tüm dünyayı etkileyecek gerçek ekonomik devrimin, İngilterede patlak vereceğine inanmıştır. Çünkü İngilterede köylülük tarihe karışmış ve büyük toprak mülkiyeti sınırlı ellerde toplanmıştır. Çünkü kapitalist üretim biçimi yurt ölçüsünde yerleşmiştir. Çünkü İngiltere nüfusunun büyük çoğunluğu ücretli işçilerden oluşmaktadır. Ve işçi sınıfının sendikalar (Trade-unions) biçimindeki örgütleri ve sınıf mücadelesi, belirli bir olgunluk derecesine ulaşmış bulunmaktadır. Böylece der Marx, İngiltere sosyal devrim için gerekli olan koşullara sahiptir. Ne var ki İngilterede genelleme eylimi ve devrimci tutku yoktur. (K. Marx, I. Enternasyonal'ın 1.1.1870 günlü Sirküleri, Kostas Papaioannou, Marksistler, S. 235-236, Ed. J'ai Lu, Paris, 1965). Marx, 1852 ağustos'un New York Tribune gazetesine yazdığı makalelerde, ise, şöyle yazmaktadır: *«İngiliz işçi sınıfı için, genel oy sistemi ile politik iktidar eş anlamdadır. Proleterler ulusun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. İngilterede genel oylamanın kazanılması, kıta Avrupasında sosyalist adı verilen her hangi bir önlemden, soyalizme doğru çok daha fazla bir ilerleme meydana getirecektir. Bunun kaçınılmaz sonucu, işçi sınıfının politik hegemonyası olacaktır».* (Kostas Papaioannou, Adı geçen kitap, S. 234).

Kimi ülkelerde işçi sınıfının iktidara seçimle gelebileceği hakkında beyanlara, Engels'in yazılarında da raslanmaktadır. Erfurt Program taslağının eleştirisinde Engels, *Fransa ve Amerika gibi demokratik Cumhuriyetlerde İngiltere gibi monarşilerde, yani anayasaya göre ulusun çoğunluğuna sahip olanın dilediğini yapabildiği temsili rejime sahip ülkelerde, eski toplumun barışçı biçimde yeni topluma girebileceği düşünülebilir* demektedir. (K. Marx ve F. Engels, Gotha ve Erfurt Sosyalist Programlarının Eleştirisi, S. 73, Ed. Spartacus, Paris, 1948). Ama bu konudaki görüşlerini Engels, ayrıntılı olarak, asıl Marx'ın Fransada Sınıflar Mücadelesi adlı kitabına yazdığı Giriş bölümünde belirtmiştir. Bu metin tartışmalara yol açmıştı. Reformistler bu metini, kimi bölümleri çıkartarak yayımlamışlardı. Tam metin yıllar sonra Sovyetler Birliğinde, yayımlandı. Biz Editions Sociales'in eksiksiz metnine dayanıyoruz. Komünist Manifesto'nun, genel oy hakkının ve demokrasinin kazanılmasını, işçi sınıfının ilk ve önemli görevlerinden saydığına dikkati çektikten sonra, Engels bu yazıda genel seçim sisteminin işçi hareketine neler kazandırdığını, ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Fransa'da, İspanya'da, İsviçre'de uzun zamandır uygulanan genel seçimlerin, çeşitli nedenler yüzünden işçi sınıflarına yararlı hale gelemediğini belirttikten sonra, Engels şunları yazıyor:

«Lâtin ülkelerin devrimci işçileri, seçim hakkına bir tuzak, bir hükümet dolandırıcılığı gözüyle bakmaya alışmışlardır. Almanyada başka türlü oldu. Daha önce Komünist Manifestosu genel seçimin, demokrasinin fethedilmesini militan proletaryanın ilk ve önemli görevlerinden biri olarak ilân etmiştir. Lasalle de bu konuyu yeniden ele almıştır. Bismark, halk yığınlarının tasarıları ile ilgilendirmek için seçim hakkını kabul etmek zorunda kalınca, işçilerimiz bunu hemen ciddiye aldılar ve Auguste Bebel'i Kurucu Meclise (Reishtağ'a) gönderdiler. Ve o günden beri oy hakkını, bin bir biçimde yararlanarak ve tüm ülkelerin işçilerine örnek olarak kullandılar. Fransız marksist programının aldatmaca aracı olarak nitelediği ve bugüne dek gerçekten öyle olmuş olan oy hakkını, bizim işçilerimiz kurtuluş gereci haline dönüştürdüler.» (K. Marx, Fransada Sınıflar mücadelesi, Engels'in yazdığı Giriş, S. 16, Ed. Sociales, Paris, 1946).

Engels daha sonra seçimin sosyalistlere sağladığı yararları bir bir sayıyor. Seçimlerde sol oyların artışı işçilerin güvenini arttırırken, burjuvaların da yüreğine korku düşürür diyor. Bir seçimden öbür seçime oylarımızın kesin bir muhasebesini yaparız diyor Engels. Böylece gerçek gücümüzü bilir; ona göre davranırız diyor Engels. Bundan başka seçim dönemlerinde emekçi yığınların içine girmek, onlarla yakın ilişkiler kurmak olanağını buluruz diyor Engels. Burjuva partilerini halk önünde sigaya çekme olanağını buluruz. Meclis kürsüsünden geniş halk yığınlarına sesleniriz ve hasımlarımızı eleştirilerimizle zor durumlara sokarız diyor Engels. Engels, seçim sisteminin Proletaryaya yeni mücadele biçimleri de kazandırdığını ileri sürüyor: Burjuvazinin proletaryaya karşı kullandığı kurumları, bu kurumlar için yapılan seçimlere katılarak, burjuvaziye karşı kullanmak olanağı bulunabiliyor. Öylesine ki, burjuvazi ve hükümetler, işçi partisinin yasal eylemlerinden, daha çok ürkmeğe başlamışlardır. diyen Engels, 1848'lerdeki barikadlı sokak savaşlarının bir hayli eskidiğini söylüyor: *«Bu konuda hayale kapılmıyalım: sokak savaşlarında isyancıların asker birliklerine karşı gerçek bir zafer kazanması, iki ordu arasındaki gibi bir zafere ulaşması, son derece nadir olan bir olaydır».* (Adı geçen kitap, S. 16-17).

Engels sokak çatışmalarında koşulların değiştiğini; asker birliklerinin çok daha etkili yeni silâhlarla donatıldıklarını; 1848'den bu yana koşulların, sivil isyancıların daha az lehinde ve asker birliklerinin çok daha fazla lehinde olduğunu belirterek, bununla birlikte sokak savaşlarının ilerde hiç bir rol oynamıyacağını söylemek istemediğini yazıyor. Beriyandan «devrim hakkının, tarihsel gerçek biricik hak olduğunu» belirtiyor ve derin anlamlı şu açıklamada bulunuyor: *«Baskınların, bilinçsiz halk yığınlarını sürükleyen bilinçli küçük azınlıkların yaptığı ihtilâllerin zamanı geçmiştir. Sosyal düzenin temelden değiştirilmesi söz konusu olduğunda, halk yığınlarının kendisi işbirliği etmeli, sorunun ne olduğunu kendisi anlamalı, yaşamları ile bedenleri ile neden işe karıştıklarını halk iyice bilmelidir. Son elli yılın bize öğrettiği*

gerçek budur. Ancak halk yığınlarının, yapılması gerekeni kavrayabilmesi için, uzun ve sabırlı bir emek harcanması zorunludur; şimdi bizim belirli olarak yaptığımız ve başarılı oluşu hasımlarımızı çileden çıkaran iş budur.» (Adı geçen kitap, S. 19-20,).

Emekçi yığınlarının, devrimi bilinçli olarak kendisinin gerçekleştireceği yukarıki satırlarda açıkça belirtilmektedir. Ayrıca Engels'in yığınların bilinçlenmesine demokratik bir ortamda sabırla hizmet edileceği ve olumlu sonuçlar alınacağı görüşünü de savunuyor. Yukarıki satırlar okununca, Marx ve Engels'in öğretisinde devrimin, işçi sınıfının sınıf olarak, yığın olarak yüklendiği bir görev olduğu ve bu görevin bir «Öncü»ler azınlığı tarafından devir alınamıyacağı kesinlikle ortaya çıkıyor. *«Bilinçsiz halk yığınlarını sürükleyen bilinçli küçük azınlıkların yaptığı ihtilâllerin zamanı geçmiştir»*, tümleci kuşkuya yer bırakmıyor, Marx ve Engels proletarya diktatörlüğünü işçi sınıfının kendisinin, tüm emekçi yığınlar yararına yönetimi, yani bir kitle yönetimi olarak düşünmüşlerdir.

LENİN'İN PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Proletarya diktatörlüğünün uygulamasını Lenin yaptı. Lenin proletarya diktatörlüğünü şöyle tanımlıyor:

> *«Proletarya diktatörlüğü, eski dünyanın güçlerine ve geleneklerine karşı, kanlı ve kansız, zorlu ve barışçı, askerî eğitimsel ve idarî, amansız bir mücadeledir. Milyonlarca, on milyonlarca insanda alışkanlığın gücü en korkunç güçtür. Demirden bir parti, mücadelede çelikleşmiş bir parti olmadan, sözü edilen sınıfın (işçi sınıfının) namuslu tüm ögelerinin güvenine sahip güçlü bir parti olmadan, yığınların görüş ve inanışlarını izlemekte, etkilemekte ustalaşmış bir parti olmadan, bu mücadeleyi başarı ile yürütmek olanaksızdır».* (V. I. Lenin, Komünizmin Çocukluk Hastalığı, S. 24, Ed. Sociales, Paris, 1946).

Yukardaki satırlarda işçi sınıfı diktatörlüğünün, işçi sınıfı adına Parti tarafından yürütüldüğü açıkça belirtiliyor. Güçlü bir parti, mücadelede çelikleşmiş bir parti olmadan, burjuvaziye karşı ve kapitalist ilişkileri sürekli olarak yaratan küçük üreticilere karşı, mücadelenin başarı ile yürütülemiyeceği ileri sürülüyor. Eski dünyanın güçlerine ve geleneklerine karşı amansız mücadeleyi, yerine göre kâh kanlı, kâh barışçı biçimde yürütülecek olan bu devrimci mücadeleyi ,yığın örgütlerine, (Sovyetlere, sendikalara), dayanan ve onları yöneten komünist partisi verecektir. Mücadelenin biçimini, yönünü o belirleyecek, yığınlara o öncülük edecektir. Lenin, *«diktatörlük, Sovyetler içinde örgütlenmiş ve komünist partisinin yönettiği proletarya tarafından yürütülür»* diyor. Ve *«eylemini sürdürmek için partinin, doğrudan doğruya resmen partisiz olan sendikalara dayandığını»* söylüyor. (Adı geçen kitap, S. 25-26).

İşçi sınıfı diktatörlüğü sorunuda böylece (yığınlar, işçi sınıfı, parti ve li-

derler) sorununa dayanıyor. Bu diktatörlüğün niteliği ve işçi sınıfı tarafından mı, yoksa onun adına bir başkası tarafından mı icra edileceği başlıca sorun oluyor. Marx için sorun yoktu. İşçi sınıfı diktatörlüğünü tarihsel görevinin bilincine varmış olan işçi sınıfı yürütecekti.Bu, bu büyük çoğunluğun büyük çoğunluk lehinde yönetimi olacak; Devlet gücü sömürücülerin küçük azınlığı aleyhine kullanılacaktı. Marx'a göre kapitalist toplum giderek karşıt iki sınıfa bölünmüş olacağından ve işçi sınıfı tüm ücretlileri, emekçileri temsil edeceğinden, işçi sınıfının kapitalizmden komünizme geçmek için yapacağı kamulaştırmalar ve alacağı öteki önlemler, emekçi halk yığınlarının lehine olan işler olduğundan işçi sınıfı diktatörlüğü gerçekte geniş bir demokrasi rejimi olacaktı. Elbet bu işleri başarabilmesi için, işçi sınıfının örgütlenmesi gerekti. Marx bu örgütün biçimi hakkında ayrıntılara girmemiştir. Sadece kimi ilkeler üzerinde durmuştur. *«İşçi sınıfının kurtuluşu doğrudan doğruya kendi yapıtı olacaktır»*. Tarihsel anlamda işçi sınıfının Partisi, çağdaş toplumun toprağında doğal olarak ortaya çıkar; işçi hareketinin tümünü, işçilerle ilgili tüm kurumları kapsar. Dar anlamda siyasal kuruluşlar olarak işçi partileri de, bu tarihsel anlamdaki Partinin yani tüm olarak işçi hareketinin, sınırlı ve geçici belirtileridir. (K. Marx - F. Engels, Yazışmalar, Marx'tan Freiligrath'a mektup, 29.2.1860, S. 116, Ed. du Progrès, Moskova, 1971. Mektubun ancak bir bölümü yayımlanmıştır). Marx, Freiligrath'a yazdığı bu mektupta, ayrıca, 1852'de Komünistler Birliğinin feshinden bu yana, gizli ya da açık hiç bir derneğe bağlı bulunmadığını, bu itibarla geçici anlamdaki partinin, sekiz yıldır kendisi için artık mevcut olmadığını belirtir. Marx'ın bilimsel sisteminde dar anlamda politikanın yeri sınırlıdır. Kapitalist toplumdan komünist topluma geçişin objektif koşulları, vardır. İşçi sınıfının tarihsel görevinin bilincine varması, tıpkı sınıf olarak proletarya ve burjuvazinin ortaya çıkışları gibi, objektif koşullara bağlıdır. Olaylara işçi sınıfının bilinçli müdahalesi, objektif koşullar içinde, yani üretici güçlerin belirli bir düzeyde gelişmiş olması halinde sonuç verir. Bütün bunlardan dolayı olacak, Marx, Kapitale karşı mücadelede, büyük işçi yığınlarını harekete getiren ve kapitalist üretimle doğrudan doğruya ilişkili olan sendikalara, işçi partilerinden daha fazla önem verir. *«Sendikalar sosyalizmin okullarıdır. Sendikalar içindedir ki, işçiler kendilerini eğitirler ve sosyalist olurlar; çünkü Sermaye ile mücadele her gün işçilerin gözleri önünde yürütülür. Tüm politik partiler, hangisi olursa olsun, istisnasız, işçi yığınlarının geçici olarak, belirli bir zaman için ilgisini çekerler. Buna karşılık sendikalar yığınları sürekli biçimde kendilerine bağlarlar; ancak sendikalar gerçek bir işçi partisini temsile ve Sermayenin gücüne karşı bir duvar oluşturmaya yeteneklidirler»*. (Marx, Hamann'a Demeç, 1869, Aktaran: Kostas Papaioannou, Marksistler, S. 223, Ed. J'ai Lu, Paris, 1965).

Ne var ki, Marx, sosyal ve politik hareketlerin dışında kaldıkları için sendikaları da eleştirir ve onları, ücretli kölelik sistemine, kapitalist üretim biçiminin temeline yönelik gerçek kurtuluş hareketini tezgâhlamamakla suçlar. Ama sendikaların bu konularda uyanmaya başladıklarını da belirtir.

(Enternasyonal'in I. kongresinde alınan sendikalara ilişkin karar, 1866, Adı geçen kitap, S. 222 - 223). Marx'ın sendikalara ağırlık tanımasının nedeni, sanırız o tarihlerde işçi sınıfını bölen yöresel rekabetleri, bir ölçüde de olsa, önlemeyi başarmış ve yurt çapında bir mücadeleyi başlatmış olmalarıdır. Marx, işçi sınıfının gücünün, geniş bir yığın oluşturmasında gizli olduğunu ve bu yığının bölünmeden harekete geçirilmesi gerektiğini söylerdi. Sendikaların bunu az çok başarabilmiş, işçileri büyük kalabalıklar halinde aynı çatı altında toplayabilmiş olmalarına karşılık, İşçi partilerinin, çeşitli görüşleri temsil eden aydınların elinde ve işçi yığınlarının dışında kalmış birer siyasal kulüp niteliği taşımaları, Marx'ın, sendikal harekete önem vermesine yol açmıştır. Kuşku yoktur ki, Marx bugün yaşasaydı, kapitalist sistemin vaz geçilmez bir ögesi haline gelmiş olan sendikalara aynı güveni gösteremezdi. Ve «ekonomizm»in, işçi sınıfını tarihsel görevinden nasıl saptırdığını görünce, politik mücadeleye öncelik tanımanın zorunluluğunu her halde daha çok duyardı.

POLİTİK ETMENE ÖNCELİK TANIMAK

Lenin işte bunu başardı: işçi hareketinde politikaya öncelik verdi. Marx, Manifesto'da: *«Komünistler, öteki işçi partileri karşısında ayrı bir parti oluşturmazlar. (...) İşçi hareketini bir kalıba dökmeyi amaçlayan apayrı ilkeler getirmezler»*. (K. Marx - F. Engels, Komünist Manifesto, S. 41, Ed. F. Rieder, Paris ,1925). der. Lenin, Komünistlerin apayrı ilkelere dayalı, ayrı bir partileri bulunması gerektiği görüşünü savundu ve bu partiyi kurmayı başardı. Gene Manifesto'da Marx: *«Demek ki, pratikte komünistler, tüm ülkelerde işçi partilerinin en kararlı fraksiyonu, onlara sürekli yeni itişler veren bölüğüdür. Teoride ise komünistler, proleter yığınlar üzerinde, proleter hareketin koşullarını, gidişatını ve genel sonuçlarını bilmenin sağladığı elverişliliğe sahiptirler»*. (Adı geçen kitap, S. 42). der. Lenin bu elverişliliği, «Öncü»ler teorisi ile yeni partinin temel ilkesi haline getirdi.

Kuşkusuz Lenin de işçi sınıfının tarihsel bir görevi bulunduğuna ve sosyalizmi egemen sınıf durumuna yükselen işçi sınıfının kuracağına inanıyordu. Bu inancını açıklayan pek çok demeci, söylevi vardır Lenin'in. Gelişi güzel bunlardan birini aktaralım. 1918 yazında, Sendikaların, 4. Konferansında, Lenin şunları söylüyordu:

> *«Ötedenberi şunu iddia ettik: emekçilerin kurtuluşu dışardan getirilemez. Tarihin yeni sorununu çözmeyi emekçiler, — mücadeleleri ile, hareketleri ile, ajitasyonları ile — kendileri öğrenmek zorundadırlar; ve bu sorun ne kadar çetin, önemli, sorumlu olursa, o kadar çok milyonlarca insanın, sorunun kendileri tarafından çözümlenmesine katılmalarını sağlamak gerekir»*. (V. I. Lenin, Yapıtlar, C. 27, S. 500, Ed. Langues étrangères, Moskova, Ed. Sociales, Paris, 1961).

Sovyetler İktidarının Görevleri başlıklı broşürde de şöyle yazıyor Lenin:

«Amacımız, istisnasız tüm yoksulların, ülkenin yönetimine fiilen katılmalarını sağlamaktır. Bu doğrultudaki tüm önlemler — ne kadar çeşitli olurlarsa o kadar iyidir — özenle tescil edilmeli, incelenmeli, sistemleştirilmeli, daha geniş bir deneyin mihengine vurulmalı ve yasal güce kavuşturulmalıdır. Amacımız, üretimde sekiz saatlik işlerini bitiren tüm emekçilerin Devlet işlerini bedava yürütmelerini sağlamaktır. Bunu başarmak son derece zordur, ama sosyalizmin kesinleğin sağlamlaşmasının biricik garantisi buradadır». (Adı geçen kitap, C. 27, S. 283).

Lenin, Sovyet Devletinin başında olan Lenin, sosyalizmin ancak işçi sınıfının, emekçi yığınlarının, Devlet işlerini fiilen ele alması ile kurulabileceğine içtenlikle inanıyordu. Yığınların yaratıcı inisyatifine, örgütlenme yeteneklerine güvenilmesini isteyen Lenin, sendikalara düşen en önemli görevin, yığınlara Devlet yönetimini öğretmek olduğunu söylüyordu:

«(...) daha yüksek, daha önemli bir görev var: yığınlara Devlet yönetimini öğretmek; kitaplarla, derslerle, mitinglerle falan değil, deneyle... Öyle hareket edilmeli ki, proletaryanın bağrından çıkarttığı ve komuta etmekle, örgenlemek, düzenlemekle görevlendirdiği öncü tabakasının yerini, bölgelerde sürekli yeni işçi tabakaları almalıdır ve bu yeni tabakanın yerine, on tanesi gelmelidir. Bu büyük ve çetin bir iş gibi görünüyor. (...) Bu sorunu çözeceğimizi göreceğiz: çok daha geniş emekçi yığınlarına Devlet ve endüstriyi yönetmeyi öğretmek; pratik eylemi geliştirmeyi ve yüzyıllardır kök salmış olan şu boş inanı, Devlet yönetiminin seçkinlerin işi olduğu, özel bir sanat bulunduğu hakkındaki şu yalanı, işçi yığınlarından söküp atmak... Kaçınılmaz olarak yanlışlar yapacağız, ama her yanlış, Devlet yönetimi dersini teorik biçimde öğrenen öğrenci gruplarına değil, bundan böyle milyonlarca emekçiye, her yanlışın zararını nefislerinde gören milyonlarca işçiye ders olacaktır; emekçiler, ürünlerin envaterini ve dağıtımını yapmak, emeğin verimini arttırmak, gibi ivedi işleri kendilerinin yerine getirmekle görevli olduklarını göreceklerdir. Ve kendi deneylerine bakarak iktidarın ellerinde olduğunu, kendi kendilerine yardımcı olmazlarsa, onlara kimsenin yardım etmiyeceğini anlayacaklardır.» (Adı geçen kitap, C. 28, S. 448, Rusya Sendikaları, 2. Kongresine Rapor)

İşçi sınıfının kendiliğinden bilinçlenmesini kuşku ile karşılayan Ne Yapmalı? yazarı Lenin'den uzağız. Lenin işçilerin köylülerin, kimseden yardım beklemeden Devlet işlerini ele almalarını istemekte ve tabandan gelecek inisyatiflere güvenmektedir. Sovyetlerin, 3. Kongresinde yaptığı konuşmada Lenin şunları söylüyordu:

«İşçi denetimini getirirken, bunun hemen Rusya çapında uygulanamıyacağını biliyorduk. Ama bir tek yol tanıdığımızı; ve işçilerin,

ekonomik sistemin yeni ilkelerini tabanda kendilerinin hazırladıkları, ancak aşağıdan gelen bir yolu tanıdığımızı göstermek istedik». (Adı geçen kitap, C. 26, S. 489, Sovyetler 3. Kongresinde konuşma).

Aşağıdan yukarı izlenen yol, Lenin'in gözünde sosyalizmi sapmalardan koruyacak ve bürokrasinin saf dışı edilmesini sağlıyacak olan biricik yoldur. İşçi-köylü denetiminin yanı sıra, Sovyetlerin etkin yetkilerle donatılmasını, Merkez komitesine sade işçiler ve köylülerin alınmasını öneren, Lenin, emekçi yığınlarının ilerde Devlet işlerini tamamen ele almalarını istiyordu. Bürokrasiyi yenmenin yolu da buydu. (Adı geç. kitap, C. 27 S. 284-285). Ne var ki, Leninin düşündüğü bir vesayet sistemiydi: İşçilerin, köylülerin Devlet yönetimine katılmaları için Komünist partisi eğitici, yön gösterici bir rol oynayacaktı. Lenin, proletarya diktatörlüğünü, Sovyetler biçiminde örgütlenmiş olan işçi sınıfının, Komünist partisince yönetilmesi olarak tanımlamıyor muydu? Yani her şey Komünist partisinin, daha doğrusu Merkez komitesinin kararına bağlı bulunuyordu. Bu koşullarda proletarya diktatörlüğü, işçiler ve köylüler adına iktidarı elinde tutan Komünist partisi, Merkez komitesinin buyrukları biçiminde gerçekleşmekteydi. İşçiler köylüler Devlet yönetimini ellerine geçirene kadar bu böyle sürecekti. Yani gerçekte Marx'ın öğretisi doğrultusunda bir proletarya diktatörlüğü yoktu. Marx, proletarya diktatörlüğünü büyük emekçi çoğunluğunun, sömürücü küçük azınlığa karşı devrimci yönetimi olarak düşünmüştü. Kapitalizmden kömünizme geçiş döneminde, işçiler egemen sınıf olarak, kendi devrimlerini bizzat gerçekleştirecekler ve Devlet gücüne dayanarak, onu koruyacaklardı. İşçi sınıfının tarihsel görevinin bilincine ulaşması olayı ile, proletarya diktatörlüğünün uygulanması olayı arasında organik bir bağlantı vardı. Marx, «sınıf mücadelesi kaçınılmaz olarak proletarya diktatörlüğüne götürür» derken bu bağlantıya işaret etmekteydi. Sovyet devrimi başka bir yol izlemişti; baş rolü Komünist partisi üzerine almıştı: Kalımlı yöneticileri ile merkeziyetçi, askeri disipline bağlı Komünist partisi Merkez komitesi... Ve gerçekte Proletarya diktatörlüğünü uygulayan o idi. Yöneticilerin geniş emekçi yığınları ile bağlantısı, Sovyetler ve Sendikalar kanalından geçmekteydi. Lenin, ağırlık işçilerden ve köylülerden yana kaydırılarak, bu bağlantının her gün bir az daha güçlenmesini istiyor ve bu alanda Komünist partisinin öncülük görevini başarı ile yerine getireceğine inanıyordu. İşçilerin, köylülerin Devlet yönetimine katılmaları için o yol gösterecekti; Devlet mekanizmasında beliren bürokratik sapma ile o etkin biçimde mücadele edecekti. İşçilerin, köylülerin hızla eğitimden geçirilmesi gerekiyordu. Bir «kültür devrimi» yapılmalı idi. Bütün bu görevler Lenin'in gözünde, Komünist partisinin omuzlarına yüklenmişti. Komünist partisinin bürokratik bir sapma gösterebileceği ise, hesapta yoktu. Oysa dayandığı ilkeler bakımından bu parti bürokratlaşmaya çok yatkındı. Nitekim Stalin yönetiminde Sovyetler Birligi Komünist partisi, egemen bir sınıf olarak türeyen yeni bürokrasinin kaynağı ve dayanağı ha-

line geldi. Ve en kötüsü Stalin'in kişisel diktatörlüğü, Proletarya diktatörlüğü olarak gösterildi.

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ, GAMSCİ VE HEGEMONYA KAVRAMI

Proletarya diktatörlüğü, bilindiği gibi marksizmin temel kavramlarından biridir. Fransız komünist partisinin bu kavramdan vaz geçtiğini açıklaması, şiddetli tepkilere yol açmıştır. Doğulu komünist partileri, fransız komünistlerini «sağ deviyasıyonizm»le «oportünizm»le suçlamışlardır. Fransız komünist partisinden önce aynı doğrultuda açıklamalar yapan, kimi komünist partilerine aynı tepki gösterilmemişti. Örneğin Portekiz Komünist partisi genel sekreteri Cunhal da, proletarya diktatörlüğü sözcüğünü kullanmıyacaklarını açıklamış, ancak Fransız komünist partisi gibi, adeta düşmanca diyebileceğimiz saldırılara uğramamıştır. Bunun nedeni sanırız, Fransızların ayrıca bir de bağımsızlık tezi ile ortaya çıkmış olmalarıdır. Gerçekten de Fransız komünistlerine en çok «enternasyonalizm»e karşı çıkıyor diye saldırılmaktadır. Brejnev, XXV. kongredeki açış konuşmasında: «opportünizme ödün verenler geçici başarılar sağlasalar bile, sonunda, başarısızlığa uğrarlar» diye genel bir uyarıda bulunduktan sonra, «enternasyonalizm»in marksist - leninistler için vaz geçilmez bir ilke olduğunu anımsatmıştır. Uzun yıllardır «enternasyonalizm», Sovyetler Birliğini eleştirmemek, onu desteklemek ve önderliğini kabul etmek anlamına kullanılan bir terimdir. Fransız, İtalyan ve İspanyol partilerinin Sovyetler Birliğinden bağımsız olduklarını açıklamış ve bunu somut konularda ortaya koymak istemiş olmaları, bardağı taşırmıştır. Sorun yeni değildir. Khrouchtchev'in Stalin'i suçladığı XX. kongreden sonra, İtalyan komünist partisi genel sekreteri Togliatti, çok merkezli dayanışma tezini ortaya atmış ve aynı uygarlık ve kültür çevrelerine mensup olan komünst partilerinin kendi aralarında işbirliği etmeleri gerektiğini, ileri sürmüştü. Yani «enternasyonalizm»i somut olarak aynı coğrafi bölgenin partileri arasında bir dayanışma ve işbirliği olarak gördüğünü açıklamıştı. Sovyet Komünist partisinin bu teze karşı çıkması üzerine, Togliatti görüşünü korumakla birlikte fazla ısrar etmemişti. XX. Kongrede kimi toplumlarda koşulların sosyalizme barışçı yoldan geçilmesine olanak verdiği hakkında bir karar da alınmıştı.

İtalyan komünist partisi kurucusu ve yöneticisi Antonio Gramsci, yaşamının son on bir yılını faşizmin zindanlarında geçirmiş ve 1937'de hapisanede ölmüştür. Gramsci'nin hapisanede doldurduğu 32 defter, sonradan beş cilt halinde yayınlanmıştır. Stalin diktasının Sovyetler Birliği sınırlarını aşdığı, özellikle ideoloji alanında dünya sosyalist hareketini tümü ile kasıp kavurduğu yıllarda, marksizm-leninizme katkılarda bulunan, teori ve pratiğe yeni olanaklar sağlıyan bu yapıt, İtalyan komünist partisinin arşivlerinde kapalı kalmıştır. Sadece «Hapisane mektupları» 1947'de yayınlanmıştır. Batının endüstrici toplumlarında sosyalizmin farklı bir uygulama göstereceğini söyleyan Gramsci, proletarya diktatörlüğü konusunda da farklı görüşler savunmuştur.

Gramsci, proletarya diktatörlüğünü sadece zora dayanan bir yönetim biçimi olarak görmüyor. Proletarya diktatörlüğünün aynı zamanda onaşmaya «consensus» dayanan bir yönetim biçimi olduğunu söylüyor. İşçi sınıfı, köylüleri ve öteki emekçi yığınlarını kendi ideolojisine kazanmak zorundadır. Düşün ve ahlâksal değerler alanında, işçi sınıfı, devrimden önceki dönemde, köylüleri ve öteki emekçi yığınlarını, burjuvazinin egemen olan ideolojisinin etkisinden kurtarmaya ve kendi ideolojisine kazanmaya çalışacaktır. Yani «yönetici» olacaktır, düşünsel ve ahlâksal «hegemonyası»nı kuracaktır. *«Bir sosyal gurup, diyor Gramsci, hükümet gücünü ele geçirmeden önce de yönetici olabilir, olmalıdır. (Bu, iktidarı ele geçirmenin başlıca koşullarından biridir). İktidarın alınmasından sonra, onu sıkıca elinde tutsa bile, baskın durumda olan bu sosyal gurup, «yöneticilik» görevini de sürdürmelidir»*. Dip notu olarak da şu açıklama var: *«Baskılıkla, yani (kuvvet anı) ile, yönetim, yani (onanın, muvafakatin düzenlenmesi) arasındaki ayrım, temelli bir ayrımdır: baskın gurup, aydınları aracılığı ile tüm toplum üzerinde «hegemonya» kurmayı başardığı zaman, ancak «yönetici» gurup durumuna gelir»*. (Antonio Gramsci, Seçmeler, S. 344, Ed. sociales, Paris 1959).

Hegemonya kavramı ile Gramsci, proletarya diktatörlüğüne yeni boyutlar kazandırmıştır. Gerçekten de dikta — hegemonya ayrımı, ki siyasal toplum — sivil toplum ayrımını karşılamaktadır, proletarya diktatörlüğü yönetiminin burjuvaziyi ve tutucu öteki sınıf ve tabakaları baskı altına alma, zorlama biçimindeki yöntemleri yanında, tüm toplumu, yani köylüleri ve öteki emekçi sınıf ve tabakaları, burjuva ideolojisinin etisinden kurtarıp, kendi önerdiği devrimci teoriye ve ahlâksal değerlere inandırmak, geniş emekçi yığınlarının onanını (soncensus) almak gibi, barışçı bir yöntemi de içermiş bulunuyor. Böylece dikta ve hegemonya olarak iki yöntemin diyalektik bütünlüğünden oluşan Proletarya diktatörlüğü, kavramı, teorik ve pratik bakımdan, «büyük çoğunluğun büyük çoğunluk lehine ve sömürücü küçük azınlık aleyhine yönetimidir» diyen Marx'ın öğretisine uygun bir içeriğe kavuşturulmuştur. Gramsci hegemonya kurma görevini, devrimci sürecin bir ögesi olarak görüyor. Şu anlamda ki, işçi sınıfının hegemonyasını, devrimden sonra olduğu kadar, devrim öncesinde de gerçekleştirilmesi zorunlu bir amaç sayıyor. İşçi sınıfı iktidar için mücadele ederken, yandaşı olan sınıf ve tabakalarla ittifaklar kuracak, toplumun düşüncel ve ahlâksal üst-yapısını, yani burjuvazinin emekçi yığınlarına dayattığı ideolojik üst-yapıyı değiştirmek için savaşacaktır. Gramsci, ideolojik, yöneticiliğin iktidar ele geçirilmezden önce kurulabileceğini, kurulması gerektiğini ileri sürerken, Marx'ın öğretisinden esinleniyor. Marx anımsanacağı gibi, eski toplumun içinde yeni toplumun üretim ilişkilerine kaynaklık edecek maddesel koşulların belireceğini söyler. (Marx, Politik Ekonominin Eleştirisine katkı, Önsöz, S. 5, Ed. Sociales, Paris, 1969). Gramsci buna dayanarak, sosyalist ideolojinin emekçiler arasında tutunacağı, tutunması için gerekli maddesel koşulların var olduğu inancı ile hareket ediyor.

«Gramsci, bir sınıfın hasım sınıflar üzerinde baskınlığını kullanması proletarya diktatörlüğünün Lenin'in anladığı anlamda, zorlama, kaba kuvvet

anıdır. Ama Gramsci, sınıf iktidarı kavramını, Lenin'inkinden daha zengin bir teorik gelişme ile derinleştiriyor: iktidarın kullanılması için sadece kaba kuvvetin yetmediğini saptayan Gramsci, bunun ancak hasım sınıflar arasındaki güç oranının ötesinde, baskın sınıfın, kendisine yakın ve müttefik olan sosyal gurupların onanını, (consensus)unu elde edebildiği zaman olanaklı olabileceğini söylüyor». Ancak (baskınlık) ve (onan) terimlerini birlikte düşünmek gerekir; zira Gramsci'nin kimi sağ yorumcuları gibi, ikinci terim vurgulanacak olursa, (onan), burjuva demokratik parlamantarizmine ve seçimciliğine kadar varan bir çeşit demokratik teori haline getirilir». (Maria-Antonietta Macciocchi, Gramsci için, S. 166, Ed. du Seuil, Paris, 1974).

Hegemonya kavramı, proletarya demokrasisinin de orta direği oluyor. Proletarya Devletinde yönetim emekçi yığınların elinde bulunacaktır. Yığınlar, kendilerine özgü bir temsil sistemi ile, bürokrasiye yer vermiyen gerçek bir demokrasi kuracaklardır. Yığınlar kendileri hükümet edeceklerdir. *«Proletarya Devleti, diyor Gramsci, finans oligarşisinin iki yüzlü biçimi olan burjuvazinin sözde demokrasisi değildir, emekçi yığınları özgürlüğe kavuşturacak olan proletarya demokrasisidir; parlamantarizm değildir, yığınların kendilerine özgü bir temsil sistemi içinde kendi öz yönetimleridir; Meslekleşmiş bürokrasi değildir, yığınların kendilerince yaratılmış idare organları yığınların ülkenin yönetimine ve sosyalizmin kuruluş girişimine, gerçekten katıldıkları, yığınların kendilerince yaratılmış idare organlarıdır. Devletin somut biçimi, şuralar iktidarı ve aynı tipteki örgütlerdir.»* (Adı geçen kitap, S. 167).

Proletarya diktatörlüğü hegemonyayı da içeren bir kavram olarak, devrimci süreç içinde teorik geçerliğini koruyabilir. Pratikteki geçerliği ise, her toplum için ayrı değerlendirmeler yapılması gerekir: «somut durumun somut çözümü». Batı Avrupa komünist partilerinin konu ile ilgili kararları bu açıdan değerlendirilmelidir. İtalya'daki, Fransa'daki, İspanya'daki gelişmeler, komünist partilerinin ideolojik hegemonya mücadelesine ağırlık verdiklerini gösteriyor. İtalyan komünist partisi, ittifaklar zincirini, burjuvazi ile «tarihsel uzlaşma»ya kadar uzatıyor. Fransız komünist partisi ise, işçi sınıfının, kent ve köylerdeki öteki kol ve kafa emekçilerinin, ortak iktidarından söz ediyor. İşçi sınıfının «yönetici» rolünü oynamaya devam edeceğini belirtiyor. İspanyol komünist partisi de, geniş emekçi yığınlarının ittifakı ile demokratik yoldan iktidara geleceklerini ve çoğulcu demokrasiye bağlı kalacaklarını söylüyor. Bu partinin genel sekreteri Santıago Carrillo, batı Avrupa komünist partileri ile Doğu bloku komünist partilerinin, terazinin aynı kefesine konulamıyacağını; Feodal ilişkilerin sürdüğü bir toplumda sosyalizmi kurmak için izlenen yol ile, endüstrileşmiş Batı toplumlarında izlenecek yolun, ister istemez ayrı olacağını belirtiyor. Her üç parti de kendi toplumlarının somut koşulları içinde, doğmalardan, şemalardan sıyrılarak, sosyalizme geçiş sorununa toplumlarına özgü bilimsel bir çözüm getirmeğe çalışıyorlar.

Yıllar önce Gramsci, aynı sorun üzerine eğilmiş, Doğu ülkelerinde «sivil

toplum»un güçlü bir varlığı bulunmadığını, oysa Batıda «politik toplum» karşısında «sivil toplum»un güçlü bir varlığa sahip olduğunu belirterek, proletaryanın bu gibi toplumlarda henüz iktidarı ele geçirmeden düşüncel ve ahlâksal hegemonyasını kurabileceğini, kurması gerektiğini, yani «yönetici» sınıf durumuna gelmesinin zorunlu olduğunu ileri sürmüştü. Gramsci'nin görüşünü yukarda açıkladık. Burada belirtmek istediğimiz, onun da Batı toplumlarında sosyalizme başka yollardan geçileceğini savlamış olmasıdır. (Adı geçen kitap, S. 174).

Fransız komünist partisinin proletarya diktatörlüğünden vaz geçtiğini ilân etmesi üzerine başlayan tepkiler.

XXV. KONGRE VE PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Fransız komünist partisinin proletarya diktatörlüğünden vaz geçtiğini ilân etmesi üzerine, Doğu blokunda başlayan tepkiler, suçlamalar, Sovyetler Birliği komünist partisi kongresinde orkestralaşmış bir hal aldı. Doğu blokuna dahil partilerin sözcüleri ve kongre delegeleri, proletarya diktatörlüğünden, ve enternasiyonalizmden vaz geçmenin, sosyalizmden vaz geçmek anlamına gelen, oportünist bir çıkış olduğunu arka arkaya belirttiler.

Beş bine yakın deleginin katıldığı bu görkemli kongre, genel sekreter Brejnev'in uzun raporu ile açılmıştı. Brejnev konuşmasında, adlarını söylemeden İtalyan, Fransız ve İspanyol partilerini eleştirmiş, marksizm-leninizmin ilkelerinden ödün verenlerin sonunda mutlaka zararlı çıkacakları yolunda uyarılarda bulunmuştu. Özellikle proletarya enternasyonalizminin önemi üzerinde duran genel sekreter, *«kimileri bunu öyle yorumlamaya başladılar ki, enternasyonalizmden geriye pek az şey kalıyor»* diye gene adlarını anmadan İtalyan, Fransız ve İspanyol partilerini hedef aldı. Ne Fransızlar, ne İtalyanlar, ne de İspanyollar, «oportünizm» suçlamalarını üzerlerine almadılar ve Berlinguer ile Plissonler partilerinin görüşlerini kongrede açıklıkla savundular: komünist partilerinin bağımsızlığı, aralarındaki görüş ayrılıklarının içtenlikle tartışılması, özgürlüklerin korunması, çoğulcu demokrasi ve sol partilerin hak ve görev eşitliğine dayalı bir sol iktidar gibi, kongre delegelerine ters gelen konuları işlediler. Sovyetler Birliği komünist partisi kongresinde, sanırım ilk kez kimi konuk delegasyonlar adına, kongrenin genel esprisine aykırı tezlerin savunulduğu görüldü. Fransız komünist partisi adına konuşan Plissonnier: *«bize göre sosyalizm, kişisel ve kollektif tüm özgürlüklerin güvence altında bulunmasını gerektirir».* diyerek, o da adlarını söylemeden, başta Sovyetler Birliği, olmak üzere, Doğu bloku devletlerindeki özgürlükleri sınırlayan, kısıtlayan sistemin, sosyalist demokrasiye ters düştüğünü belirtti. Ayrıca Fransız dış politikası hakkındaki Sovyet görüşüne Fransız komünist partisinin katılmadığını da ifade etti. Kongre delegeleri için, Berlinguer'in konuşması belki daha şaşırtıcı olmuştur. İtalyan komünist partisi genel sekreteri, «İtalyan yolu» adı verilen ve geniş ittifakları öngören çoğulcu ve demokratik bir rejim içinde sosyalizmin

kurulacağını söylerken, proletarya diktatörlüğünü kafalarında kudsal bir doğma olarak taşıyan, doğu bloku delegelerinin olumsuz suskunluğu ile karşılaştı. Berlinguer şöyle konuşuyordu: *«İtalyan toplumu için olanaklı olan biricik sosyalizm, tüm demokratik aşamaların en yüce ifadesi olmalı, kişisel ve kollektif tüm özgürlüklere, din ve inanç, sanat ve bilim özgürlüklerine, saygıyı güvence altında bulundurmalıdır. İnanıyoruz ki, İtalya'da, sosyalizme doğru ilerlenebileceği, ilerlenmesi gerektiğinden başka, sosyalizm, çeşitli siyasal güçlerin, örgüt ve partilerin katkısı ile kurulacaktır ve işçi sınıfı, tarihsel görevini çoğulcu ve demokratik bir sistem içinde başarabilir, başaracaktır».* Lenin'in savunduğu biçimde bir proletarya diktatörlüğünden İtalyanların da vaz geçtikleri böylece anlaşılmış bulunuyordu. Berlinguer konuşmasında uygarlığın, zorunlu olarak yeni ve çeşitli deneyler, yeni ve çeşitli yollardan ilerlediğini belirterek, her ülkenin, her ilerici hareketin, her komünist ve işçi partisinin tam bağımsız olması gerektiğini savunuyor ve çeşitli deney ve görüş ayrılıklarının, eşitlik ve karşılıklı saygı çerçevesinde karşılaştırılmasını, tartışılmasını istiyordu.

Daha sonra söz alan Yugoslav delegesi Dolants da sosyalizme geçişteki farklılıklar üzerinde duruyor ve şöyle konuşuyordu: *«bu ayrılıklar diyordu, çağdaş sosyalizmin farklı yollardan gelişmesinin ve ülkelerimizin uluslararası durumlarının farklı olmasının belirtisidir».*

Önceki oturumlarda Doğu blokuna mensup partilerin delegeleri, Batılı komünist partilerine saldırıda yarış ettiler. Bu saldırılarda Çin ayrı bir boy hedefi oldu. Brejnev Çin'i ağır biçimde eleştirmiş, ama gene de bir açık kapı bırakmıştı. Delegeler daha hızlı gittiler. Sadece Le Duan (Vietnam), Ceausescu (Romanya), Phomvihan (Laos), Çin konusuna değinmediler.

Sağ oportünizm (Batı komünist partileri) ile solreviziyonizm (Maoculuk), XXV. Kongresinin ana temaları oldu. Konuklar arasında Kastro, Cunhal (Portekiz), Husak, Jikov, Kadar, Tsedenbal (Mogolistan), Honecker (Doğu Almanya), Sovyetler Birliği komünist partisine övgüde en ileri gidenlerdendi. Sovyet delegeleri ise adlarını söylemeden, Batılı partilerin sağ oportünizmine ve Amerikan emperyalizmi ile, Batının faşist politikacıları ile yakın ilişkiler kuran Çin'in sol revizyonizmine ateş püskürdüler.

Kongre delegeleri bir de Stalin zamanını anımsatacak biçimde, Brejnev'e insanı utandıracak övgüler düzdüler. Bir örnek vermek isteriz: Gürcistan parti sekreteri konuşmasını şöyle bağlıyor: *«Eskiden derlerdi ki, gökyüzü ne kadar temiz, berrak olursa, o kadar yükseklere uçulur, kanatlar o kadar güç kazanır. Léonid İlyitch Brejnev, övünçlü arkadaşımız, berrak ve bulutsuz bir gökyüzü yaratmayı biliyor; insanlara komünizmin duru, aydınlık doruklarına, arı göklere, yükseklere atılma olanağı veren iklimi yaratmasını biliyor».* Bir başkası da şunları söylüyordu: *«Bir Devlet, bilge, usçul, halkını seven, ülkesinin kaderini iyileştirmeğe çalışan bir kişi tarafından yönetiliyorsa, bu, hem o Devlet için, hem o halk için büyük bir mutluluktur».* (Tırnak içindeki bölümler Le Monde gazetesinin 25.2.1976 — 8.3.1976 günlü sayıları).

XXV. kongresi de Sovyetler Birliği komünist partisinin, yıllardır alışılan

gidişatı sürdürerek, raporları onayladı ve yeni yöneticileri, yani belli başlı eski yöneticileri yeniden göreve getirdi ve dağıldı. 287 asil ve 139 yedek üyeden oluşan Merkez komitesine, 87 yeni üye seçildi. Bunlardan 45'i eski Merkez komitesinde yedek üye idi. Eskilerden 13 kişinin öldüğü, Mikoyan'ın emekliye ayrıldığı göz önünde tutulacak olursa, yeni üyelerin sayısı yirmiyi pek aşmaz. Polit büroya ise, yedeklerden iki kişi asilliğe yükseldi ve bir kişi, Polianski bürodan çıkarıldı. Eski üyeler: Brejnev'ler, Kossyguine'ler, Podgorny'ler, Kirilenko'lar, Gromiko'lar ve Souslov'lar yerlerini korudular. Yöneticilerin kalımlılığı esası sürdürülüyor. Yöneticilerden birinin görevden uzaklaştırılmasına ve yerine bir başkasının atanmasına Merkezdeki bir avuç yönetici karar verir. Kongre Merkezin bu kararını onaylamakla yetinir. Merkez yöneticileri, Cumhuriyetlerin parti sekreterleri ve yöneticileri, «aparatçik»ler, yani parti memurları, partinin en alt basamağındaki yöneticiler, sade parti üyeleri bile kimi ayrıcalıklardan yararlanmaktadır. İşçi ya da köylü kökenli olsalar da, partiye girdikten, hele partinin yönetici kadrolarına geçtikten sonra, bunların işçi sınıfı ile köylü sınıfı ile ilişkileri kesilir. Ne fabrikada, ne tarlada çalışırlar. Bürokrat olmuşlardır; bürokratlar gibi yaşarlar. Bunlara ordu mensuplarını, Polisi, Devlet memurlarını, teknokratları, müdürleri, sanatçıları, yazaları çizerleri, bilim adamlarını da katmak gerekir. Bunların hepsi, işçilerin, köylülerin yarattığı artı-değerden büyücek paylar alırlar, işçilerin, köylülerin çalışma koşullarını; ve ücretlerini, gelirlerini onlar saptar. Bu bürokratların, baskın ve yönetici nitelikte, yeni bir sosyal sınıf oluşturdukları kuşkusuzdur.

Pek çokları bu sosyal gurubun ayrıcalıkları bulunduğunu kabul etmekle birlikte, bir sosyal sınıf oluşturduklarını kabul etmezler. Stalin diktası hakkında ilginç bir kitap yazmış olan marksist tarihçi ve Fransız komünist partisi üyesi, Jean Elleinstein, bunlardan biridir. Ona göre yöneticilik, miras yoluyla babadan evlada geçmediği için, bürokrasi sosyal bir sınıf sayılmazmış. (. Elleinstein, Stalinci olgunun tarihi, S. 93 not, Grasset, Paris 1974).

Sovyetler Birliğinde bürokrasi bir takım yetkilere sahip bir sosyal guruptur. Bu yetkiler egemen sınıflara özgü yetkilerdir. Bu yetkilerin miras yoluyla babadan evlada geçmemesi durumu etkilemez. Çünkü aynı yetkiler bir başka yönetici tarafından kullanılır. Aslında yetkiler bürokrasinin yetkileridir. Kaldı ki, filan yöneticinin oğlu, baba öldükten sonra onun yerine mirascısı olarak yönetici olmuyorsa da, bürokrat sınıfın bir üyesi olarak gördüğü eğitim, kurduğu ilişkiler, sınıf dayanışması onu mutlaka bir yere getirir.

Ama fabrikadaki işçi, tarladaki köylü, bürokratlaşma olanağı bulup sınıf değiştirmedikçe, Devlet yönetiminden uzak kalır. Devrim yapılalı 58 yıl olmuştur. İşçi sınıfı hâlâ vesayet altındadır. Hâlâ yönetim için olgunlaştığı kabul edilmemektedir. Bu gerçek karşısında proletarya diktatörlüğü kavramı üzerindeki tartışmaları, yadırgamamak olanaksızdır. Çünkü bugüne kadar işçi sınıfı, (Paris komünü dışında), hiç bir yerde yönetimi doğrudan doğruya ele geçirmemiş, diktatörlüğünü kendisi yürütememiştir. Onun adına

hep başkaları konuşmuş, gerçekte kendisinin seçemediği ve görevden düşüremiyeceği «Öncü»ler, yöneticilik etmiştir. Lenin, 10-15 yıl sonra işçilerin, sendikaları aracılığı ile ulusal ekonomiyi yöneteceklerine ve Sovyetler ve parti içinde, giderek yönetimi ele alacaklarına inanmaktaydı. Bir takım önerilerde bulunmuştu. Daha önce belirtmişti bunları. Hiç biri gerçekleşmedi.

Devrimin yarı feodal bir toplumda gerçekleştirilmiş olması, o yılların olumsuz koşulları, işçi sınıfının iç savaşta eriyip yok olması gibi etmenler, işçilerin, köylülerin iktidar olmalarını engellemiştir. Ama bugün, devrimden 58 yıl sonra, marksist-leninist eğitimden geçmiş işçilerin sayısı milyonları aşmışken onlara iktidar yolunu tıkayan kimlerdir? Hangi mekanizma işçileri ancak bürokratlaştırdıktan sonra, yönetim kademelerine almaktadır?

BÜROKRASİ'NİN EGEMENLİĞİ

Bu soruların bir tek yanıtı vardır: bürokrat sınıfdır; Bu sınıfın elindeki bürokratik Devlet çarkıdır; kalımlı yöneticileri ile aşırı merkeziyetçi parti makinasıdır.

Sosyalist toplumlarda egemen sınıf nitelikleri ile ortaya çıkan bürokrasi, bir temel sosyal ilişkiler sistemidir ki, doğrudan üreticilerden, (işçi sınıfı, köylüler ve öteki üretici sınıf ve tabakalar), bağımsız hale gelen, ama onlar adına hareket eden bir aracı sosyal gurup, ekonomiyi, politikayı, kültür ve ideolojiyi, kısacası tüm temelli sosyal faaliyetleri yönetir ve buyurma gücünü tekelinde tutar. Devleti ve ulusal ekonomiyi çekip çevirmek, yönetmek, bu sosyal gurubun tekelindedir.

Bürokrasinin ekonomik temeli, Devlet mülkiyeti ve Devletçi üretim ilişkileridir. Sosyalist toplumlarda Devletçi üretim ilişkileri, tüm sosyal ilişkilerin içine geçmiş bulunduğundan, emekçi yığınlarının yaşam koşullarını egemence düzenleyen bir yönetici kategorisi ortaya çıkar. Üretim araçlarının Devlet mülkiyetinde olması ve yöneticilerin, bu üretim araçlarını, kendilerinin hazırladıkları bir ekonomik plan çerçevesinde, kullanma yetkisine sahip bulunmaları, bu yöneticilere çalışma koşullarını, kendilerinin ve çalışanların, ulusal gelirden alacakları payları egemence saptama yetkisini verir. Bunlar, bir egemen sınıfın yetkileridir. İşçi sınıfı, köylüler ve emekçiler adına yöneticilik eden; ama kurulu merkeziyetçi ve tekelci sisteme, göre, tabanın gerçek denetimi dışında bulunan bu «kalımlı» yöneticiler, giderek üretici yığınlardan bağımsız bir sosyal gurup oluştururlar. Bu sosyal gurup Sosyalist ülkelere özgü bir bürokrasidir. Bu bürokrasi başlangıçta emekçi yığınlarının çıkarlarına hizmet eder, toplumun hızla gelişmesini, ilerlemesini sağlar. Ancak işçilere, köylülere, emekçi yığınlarına gerçekten hesap verme durumunda olmayan bu yöneticiler bağımsız duruma gelirler, tabandan koparlar ve bunun sonucu olarak kendi özel çıkarlarını da gözetmeye başlarlar. Kalımlı bir avuç yönetici, merkeziyetçi, tekelci ve otoriter bir sistem içinde, Devletçi üretim ilişkileri, ister istemez bir yeni bürokrasinin doğmasına ve egemen sınıf durumuna gelmesine yol açar. Sosyalist bir toplumda, sosyal

ilişkiler sistemi olarak bürokrasi, emekçilerin yöneticilerini gerçekten seçmek, denetlemek ve değiştirmek olanaklarından yoksun olmaları, yani yöneticilerin tabandan kopup bağımsız hale gelmeleri sonucunda da ortaya çıkar ve bürokrasinin çıkarları ön plana geçer. Bürokratik ilişkiler sosyalist ilişkilerin yerini alır. Sosyalizm bürokratik bir sapma içine girer. Alt-yapı sosyalist olduğu halde, üst-yapı biçimde sosyalist, ama özde bürokratiktir. Bu durum son derece tehlikelidir. Çünkü tabandan devrimi koruma için tepki gelmezse, bürokratik ilişkiler zamanla burjuva ilişkilerine dönüşebilir ve kapitalizme dönüş tehlikesi ciddî bir olasılık haline gelebilir. Ne var ki, tabanın devrimi korumak için harekete geçmesi, bürokratik sapma içinde olan toplumlarda son derece zordur. Güçlü siyasal polis örgütü kimseye göz açtırmaz. Üstelik yıllardır şematik bir marksist - leninist eğitim gören işçi sınıfı ve emekçi yığınları kimi doğmalara bağlanmış ve körü körüne itaat ve disiplini bir erdem gözüyle görmeğe alıştırılmıştır. Ama bürokratik yöneticiler gurubu ile işçi sınıfı arasındaki çelişkilerin keskinleşmesi, işçi sınıfını devrimci eylemlere iteleyebilir.

Yönetici gurubun emekçi yığınlarından bağımsız hale gelmesi, Devletin sınıf içeriğini değiştirir. Stalin diktası döneminde yönetici gurup emekçilerden iyice kopmuş ve gurup çıkarlarının korunması, işçi sınıfının ve toplumun çıkarlarının korunması esas amacının, giderek önüne geçmiştir. Hızlı endüstrileşme ve zorlama kolektivizasyon, teorik açıdan devrimin kök salması için kaçınılmaz adımlar olarak görünmekle birlikte, Pratikte işçi sınıfının ve köylülerin zorlanması biçiminde, Devlet gücünün emekçiler aleyhinde kullanılması biçiminde belirmiştir. Yani baskın olan yönetici gurubun, Gramsci'nin anladığı anlamda «yönetici» olamadığı, yani emekçi yığınlarını sosyalist ideoloji doğrultusunda eğitip, onların onanını (consensus), almayı başaramadığı ortaya çıkmıştır. Böylece Proletarya diktatoryası adı altında, Devlet gücü işçi sınıfına, köylülere karşı kullanılmıştır. Yani (Devlet-yığın) ilişkileri sömürü toplumlarındaki biçimde karşımıza çıkmaya başlamıştır: baskınlık: eziklik... Bu biçim ilişkiler iktidarda olan gurubun emekçilerden bağımsız bir hal aldığını, proletarya diktatörlüğü perdesi arkasında özel çıkarların korunduğunu, (burada özel çıkar terimini en geniş anlamda kullanıyoruz; sadece maddesel avantaj anlamında değil) ve yönetici gurubun gerçek anlamda baskın ve egemen bir sınıf durumuna geldiğini belirler.

Başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Doğu blokunu oluşturan sosyalist toplumlarda (emekçi yığınlar/yönetici grup) ilişkilerinin, kuşku yaratan biçimde geliştiğine dikkati çeken yazarların sayısı hayli kabarıktır. Olayları klasikleşmiş şemalar dışında inceleyerek, çözümler yapan marksist düşünürlerin arasında Ch. Bettelheim, P. Sweezy, ünlü marksist kuramcılar da bulunuyor. Bunların «yeni sınıf» hakkındaki görüşlerine değineceğiz. Daha doğrusu vardıkları sonuçları ele alacağız. Bu arada bir Yugoslav yazardan, Miroslav Pecujlic'ten söz etmek isteriz. (Sosyalizmin Güncel Sorunları) adlı dergide «Sosyalizm ve Sınıflar Değişinimi» başlıklı yazısında, sosyalist toplumlarda Devlet mülkiyeti ve Devletçi üretim ilişkilerine dayanan

yönetici kadronun bir süre sonra emekçi yığınlarından bağımsız hale geldiğini ve yönetimi tekelinde bulundurarak kendi öz çıkarlarına öncelik verdiğini (tarihsel koşulların oynadığı role ve örgütsel sorunlara hemen hiç değinmeden) açıklıyor. Bu önemli eksiğe karşın bir tanesi dışında, bağımsızlaşmış bürokrasi hakkında varılan sonuçlar doğru göründü bize. Bu makalesinde Pecujlic daha sonra öz yönetimci sosyalizmde biçimsel olmıyan bir bürokrasinin (yazar buna ayrıca teknokratik bürokrasi adını da veriyor) öz-yönetim kurumlarına sarılmaya çalıştığını, yani bürokratlaşma tehlikesinin öz-yönetime geçilir geçilmez, azalmakla birlikte büsbütün ortadan kalkmadığını belirtiyor. Ancak öz-yönetimin ileri evrelerinde, yani gerçek anlamda sosyal mülkiyet ilişkilerinin egemen olduğu dönemde, toplumun, azınlık olan bir yönetici kadro ile, buyrukları yerine getiren pasif çoğunluk biçimindeki, bugünkü ayrımdan derece derece kurtulacağını söylüyor Yugoslav yazar. (Miroslav Pecujlic, Sosyalizm ve Sınıflar Değişinimi, Sosyalizmin Güncel Sorunları, Sayı 86, S. 3-42, Belgrad, 1967).

Pecujlic'in öz-yönetim dönemi bürokrasisine dair yazdıkları üzerinde durmıyacağız. Bu ayrı bir konu. Biz, Devletçi mülkiyetin, Merkez yöneticilerinin tekelinde bulunduğu, sosyalist toplumlardaki bürokrasinin bir sınıf oluşturmadığı hakkındaki iddiayı ele alacağız. Pecujlic, bürokrasinin işleri çekip çevirmesi, yönetmesi, özel mülkiyet hakkına dayanmadığı; yetkilerin miras yoluyla babadan evlâda geçmediği için, bu sosyal grubun sınıf sayılamıyacağı sonucuna varıyor. Soruna hukuksal açıdan yaklaşmak, hukukun altındaki gerçeklerin görülmesine yol açabilir. Bürokrasinin üretim sürecindeki yerini saptarsak, sınıf olup olmadığı ortaya çıkar. Yukarda açıkladığımız gibi sosyalist toplumlarda bürokrasi, devletçi üretim ilişkileri dolayısıyla, egemen bir sınıfın tüm yetkilerini kullanmaktadır; (Artı-değerden yüksek pay alma dahil). Emekçi yığınlarından bağımsızlaşmış, baskın ve yönetici durumundaki bu sosyal gruba egemen sınıf denilmemesi için geçerli hiç bir neden yoktur. Bürokrasinin ne özel mülkiyete, ne miras hakkına dayanmadan baskın ve yönetici sosyal grup olarak egemen olması, merkeziyetçi sistem içinde, kalımlı yöneticilere Devlet mülkiyeti aracılığı ile sağlanmaktadır. Yani temelde bir mülkiyet ilişkisi gene de vardır: Kuru mülkiyet Devlete aittir, kullanma yetkisi yöneticilerdedir. Ancak emekçi yığınlarının denetimi bulunmadığından bu yetkiler amaçlarından bir ölçüde saptırılarak kullanılmaktadır. Miras sorununa gelince: görevlerin babadan oğula geçmemesini bir ölçek olarak kullanamayız. Sınıfsal durumlar icelenirken, kişilerin durumu ile sonuç çıkartamayız. Kaldı ki, evlât babasından boşalan göreve, mirasçı olarak gelmiyorsa da, bürokrasi içinde mutlaka başka bir göreve getirilir. Aldığı eğitim, sosyal ilişkileri, onu mutlaka bir baltaya sap yapar. (Pecujlic'in bu konudaki görüşleri için, adı geçen derginin 16. sayfasına bakınız.)

Bettelheim, Sovyetler Birliğinde sınıf sorununa dair birkaç cilt tutacağı anlaşılan bir yapıt hazırlıyor. Birinci cilt çıktı: (S. S. C. B. de Sınıf

Kavgaları, birinci dönem: 1917 - 1923, Seuil/Maspéro, 1974). Bettelheim 1967'lere varana kadar kapitalizmden sosyalizme geçişi, klasik görüş doğrultusunda, tek yönlü bir geçiş sayardı. Ancak bu tarihten sonra, geriye dönüşler de olabileceğini ileri süren Bettelheim, Sweezy'nin işaret ettiği gibi, 1968'de Sovyetler Birliğinde yeni bir burjuvazinin iktidarda olduğunu ve Sovyet komünist partisinin burjuvazinin bir aracı haline geldiğini ileri sürmüştür. (P. Sweezy/Ch. Bettelheim, Sosyalizmin Kimi Güncel Sorunlarına dair Mektuplar, S. 36-38, Maspéro, Paris, 1970).

Bettelheim, (S.S.C.B. de sınıf Mücadeleleri) adlı kitabında, devrimden sonra Sovyetler Birliğinde burjuva ilişkilerinin büsbütün yok edilemediğini belgelerle gözler önüne seriyor. İşçi sınıfının iç savaşta fizik olarak erimiş olmasını, yeni Devlet makinesinde çarlıktan kalma memurların çalışmasını, uzman yokluğu yüzünden burjuva kökenli kişilere başvurulmuş bulunmasını, Kızılorduda eski kurmayların görev almasını, okullarda, fabrikalarda esası burjuva olan ilişkilerin sürmesini ve daha başka olumsuz etmenleri sıralıyor. Kent ve köylerde sınıf ilişkilerini ve Partinin değişmesini inceliyor. Bu ilk cilt bir giriş niteliğinde. Yeni sınıfın doğuşu ve egemen oluşu anlaşıldığına göre ,asıl öteki ciltlerde açıklanacak. (Adı geçen kitap, s. 114 - 305).

«Plan/Pazar» çelişkisinden hareket ederek diyor Bettelheim, Plan'ı sosyalizmle, Pazarı da kapitalizmle eşanlamda kullanmak doğru olmaz. Burjuvazide Plan yapabilir. Kaldı ki, emekçilerle bir diyalog sonucunda hazırlanmamış bir Plan, doğrudan üreticilerin çalışma koşullarına ve ürettikleri mallar üzerinde egemen olmalarına engel olabilir. Devlet mülkiyeti ile Planlı ekonomi, sosyalizme geçiş için tek başına hiç de yeterli değildir. Ve Bettelheim ekliyor: Sovyetler Birliğinin kapitalist yola girmesi; Çin'in de proletaryacı kültür ihtilâlini yapması, yukarda söylenenlerin, olumsuz ve olumlu yönde iki örneğidir. Sosyalizme geçiş bakımından önemli olan, Devletin sınıfsal niteliğidir. Yani ekonominin şu ya da bu biçimde devletçe düzelenmesi değil, iktidarı elinde tutan sınıftır önemli olan. Burjuva Devleti, küçük bir azınlığın (burjuvazinin), örgütlenmiş zorlama ile büyük çoğunluğu (emekçi yığılarını), baskı altında tutmasıdır. Proletarya Devleti ise, büyük çoğunluğun azınlığa karşı zor kullanmasıdır. Burjuva Devletinde, Devlet makinesi ile halk yığınları birbirinden ayrılmıştır; Devlet makinesi yığınların üstündedir, onları baskı altında tutmaktadır. Proletarya Devleti ise, yığınların doğrudan doğruya hükümet etmelerine araçlık eder. Emekçiler iktidardan uzak tutuluyor ve Devlet gücü emekçilere karşı kullanılıyorsa, o Devlet bir burjuva Devletidir. Yani burjuvazi iktidardadır. Ya proletarya Devleti, ya burjuva Devleti. Bunun dışında *«(...) ortalama bir çözüm, ya da «üçüncü bir yol» yoktur, özellikle «bürokrasi Devlet iktidarı» yoktur, olamaz; çünkü bürokrasi her zaman bir başka sınıfın, baskın sınıfın hizmetindedir. İdarî ayrıcalıklarını kötüye kullandığı zaman bile bu böyledir. Yukarıki gözlemler, sizin yazınızda haklı olarak/işaret ettiğiniz, (Sweezy'nin işaret ettiği) bir takım başka sorunların incelenmesine yol açmak-*

tadır; özellikle bugün S.S.C.B. de iktidar olan sınıfı, neden «burjuvazi» olarak nitelediğim açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. (...) Bunu bu mektupta ancak kısmen yanıtladım.» (P. Sweezy/Ch. Bettelheim, Sosyalizmin Kimi Güncel Sorunları hakkında Mektuplar, S. 49 - 64, F. Maspéro, Paris, 1970).

Demek ki, Bettelheim, S.S.C.B. de iktidarda olan sosyal grubun yeni bir burjuvazi olduğu hakkındaki savlarını henüz tam açıklığa kavuşmuş saymıyor. «SS.C.B.'de Sınıf Mücadeleleri»nin öteki ciltlerini beklemek gerekecek. Ancak «Mektuplar»da ileri sürdüğü nedenler bize inandırıcı görünmedi. Bir kere alt-yapı hemen hiç dikkate alınmıyor. Oysa bu son derece önemli. Sovyetler Birliğinde ekonomi sosyalist: Devlet mülkiyeti, kollektif mülkiyet, Plan... Bettelheim, Sweezy ile tartışmasında, «pazar/plan» çelişkisine fazla önem verilmemesi, asıl önemli olanın iktidardaki sınıfın niteliği olduğunu söylüyor. Ve biçimsel bir mantıkla, S.S.C.B. de Devlet makinesi, işçi sınıfından, emekçi yığınlarında ayrı ve onların üstünde, onları iktidardan uzak tutan bir zorlama aracı olduğu gözleminden hareket ederek, S.S.C.B.'de iktidarda olan sosyal grubun yeni bir burjuvazi olduğu sonucunu çıkarıyor. Aynı biçimsel mantıkla, bürokrasi, egemen sınıfın hizmetinde bulunan bir sosyal gruptur; bundan dolayı kendisi egemen olamaz; «bürokrasinin Devlet iktidarı» asla söz konusu olamaz diyor. Ve böylece Sovyetler Birliğinde iktidarda olan sosyal grubun bürokrasi olmadığını kanıtlamış olduğunu sanıyor.

Burjuvazi tarihsel bir kategoridir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti esasına dayanarak, belirli tarih koşulları içinde ortaya çıkmış, gelişmiştir. Batı ülkelerinde burjuvazinin egemen sınıf oluşu, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip oluşunun bir sonucudur. Oysa Sovyetler Birliğinde iktidarı elinde bulunduran sosyal grubun, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmadığı açık bir gerçektir.

Sovyetler Birliğinde iktidarda olan sınıf bürokrasidir. Önceleri işçi sınıfının öncüleri olarak iktidarı ele geçiren bu yönetici grup, zamanla ve bilinen tarih koşulları içinde, temsil ettiği işçi sınıfından, emekçi yığınlarından kopmuş, bağımsız hale gelmiştir. Bu sosyal grubun görevi Devleti yönetmektir. Yani burjuvazinin yaptığı görevi yapar. Ne var ki, işçi sınıfının hizmetinde olduğunu iddia etmesine karşın, işçi sınıfını buyruğu altında tutan kendisidir. Bürokrasi hem baskın, hem yönetici sosyal grup olarak, tam anlamda egemen sınıf olmuştur. Üretim araçlarının mülkiyetine sahip değildir; ama Devlet mülkiyetindeki üretim araçlarını kullanma yetkisine sahip olduğundan, Sovyet bürokrasisi, çalışma koşullarını egemence saptar ve ulusal geliri egemence bölüştürür; yani egemen sınıf yetkilerini kullanır. Buna olanak veren, üst-yapının alt-yapıdan bir ölçüde bağımsız olmasıdır: Alt-yapı sosyalist olunca, üst-yapı da otomatik olarak sosyalist olmıyor; kimi koşullarda üst yapı, örneğin Sovyetler Birliğinde olduğu gibi, bürokratik sapma içinde bulunabiliyor. Diyalektik bir bütün oluşturan alt ve üst-yapılar, birbirlerini karşılıklı etkilediklerinden, üst-yapının bürokratik sapma göstermesi, sosyalist alt yapının da çarpılmasına yol açabiliyor.

Devletçi üretim ilişkilerinin egemen olduğu aşırı merkeziyetçi ve tabanın denetiminden yoksun bir sistemde, yönetici gurubun tabandan bağımsız hale gelmesi ve egemen sınıf olması kaçınılmazdır. Ama bu egemen sınıf burjuvazi değildir ve üretim biçimi kapitalizme dönüşmedikçe burjuvazi olamaz. Bu egemen sınıf yeni bürokrasidir; Marx'ın dediği gibi, «Devleti kendi özel mülkü sayan» eski bürokrasinin, sosyalist toplumlarda ortaya çıkan egemen bir türü...

Tarihte bunun bir başka örneğine, bambaşka koşullarda ortaya çıkmış bir egemen bürokrasiye daha rastlıyoruz. Osmanlı toplumunda, sarayla birlikte egemen olan sınıf, (Timar) sistemi ile, Devlet mülkiyetine ve bir çeşit devletçi üretim ilişkilerine dayanan, bürokrasi idi. Osmanlı bürokrasisi, yüzlerce yıl egemen sınıf olarak Devleti yönetmiş, politikası, ekonomisi, ideolojisi ile, toplumun tüm yaşamına hükmetmiştir. (Mehmet Ali Aybar, Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm, S. 645 - 653, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968).

Lenin, «Sovyet Devleti bürokratik bir biçimsizleşme içindedir» demişti. İşin doğrusu budur. Bettelheim'in Sovyetler Birliği ve öteki Halk demokrasilerinin kapitalizme kaydığı ve burjuvazinin iktidarı ele aldığı yolundaki savları gerçeğe uygun değildir. Sovyetler Birliğinde egemen olan sınıf bürokrasidir. Avrupa'daki duruma bakıp, bürokrasi her zaman egemen bir sınıfın hizmetindedir, kendisi egemen olamaz demek de; egemen olan bürokrasiye burjuvazi adını vermek de gerçeklere sırt çevirmektir.

Sweezy, konuya değişik bir açıdan yaklaşıyor. Sovyetler Birliğinde, diyor Sweezy ,önceleri bürokratik bir iktidarın kökleştiği görülür. Henüz yöneticiler egemen bir sınıf oluşturmazlar. Bunu emekçi yığınlarının politikadan uzaklaştırılmaları izler. Devrimci coşkudan ve yığınların katkısından yoksun olarak hazırlanan merkeziyetçi plan, gitgide otoriter ve katı olmaya başlamıştır. Böyle ters bir planlama ekonomik zorluklar getirmiştir. Bunlarla mücadele için, yöneticiler kapitalist tekniklere başvurmuşlar; ekonomik kurumların başında olan yöneticilere geniş yetkiler tanımışlar ve merkeziyetçi planlamaya gitgide daha az güvenerek, «pazar» ekonomisine yönelmeye başlamışlardır. Bu koşullarda Devlet mülkiyeti kavramı yavaş yavaş özünden bir şeyler kaybetmiştir. Böylece üretim araçlarını kullanma yetkisi, Devlet ekonomik girişimlerinin müdürlerine, yöneticilerine geçmiştir. Üretim araçlarına gerçekte «sahip» olan onlardır. Ve yeni bir burjuvazi oluşturma eyleminde olan bu yöneticiler, «pazar» ilişkilerini geliştirmeye yönelmişlerdir. Bu gelişme, eskilerle, yani bürokratlarla, yeniler, yani yeni burjuvazi arasında mücadeleye yol açmıştır. Sweezy bu konudaki görüşlerini bağlarken diyor ki, bu gelişme henüz ereğine ulaşmamıştır, hiç bir zaman da ulaşmayabilir. Pazar ekonomisine doğru gelişmenin ereğine ulaşmış olması için, Devlet ekonomik girişimlerine, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkı tanınması gerekir. Ancak bu aşamadan sonradır ki, yeni bir egemen sınıfın varlığından söz edilebilir. Bugün Sovyetler Birliğinde Brejnev ve Kossyguine yönetimindeki bürokratik ögeler, müdürler ekibinin yeni hamlelerini frenlemeye çalışmaktadırlar. Pazar ekonomisine

yönelik gelişmeyi durdurabileceklerini sanmıyorum; olsa olsa birkaç yıl erteleyebilirler. Sweezy, kapitalist rejimde, uzun bir süre, «pazar» ilişkilerinin kaçınılmaz olduğu görüşünde. Ve bu ilişkiler sıkıca sınırlanıp denetlenmezse, Sosyalizm için ciddî bir tehlike oluşturacağı, rejimi yozlaştırıp gerileteceği inancındadır.

Sweezy'yi karamsarlığa iten neden, bürokratik merkeziyetçiliğin uygulandığı her yerde, yığınların pasifliği, ekonomide durgunluk gibi birtakım zorluklarla karşılaşılması. Bundan kurtulmak için ya Çin'in yaptığı gibi, yığınları kamçılayacak bir kültür devrimine başvurmak gerekir; ya kişisel kazancı teşvik eden «pazar» ilişkilerini geliştirmek gerekir. Doğu blokunda hiç bir Devlet ve parti birinci yolu tutmamıştır. İkinci yol tutulmuştur. Bu yol ise yukarda belirtildiği gibi tehlikelerle doludur.

Sweezy'nin özetlemeye çalıştığımız görüşlerini tartışmayacağız. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin, bizce kapitalizme dönmeleri, zayıf bir olasılıktır. Sadece egemen sınıf konusu üzerinde duracağız. Sweezy, burjuvazinin henüz egemen sınıf sayılamıyacağı noktasında kesin konuşmuş: Sovyetler Birliğindeki burjuvalar, yani Devlet ekonomik girişimlerinin yöneticileri, bugünkü aşamada egemen sınıf sayılamazlar, çünkü üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip değillerdir. Ama Devlet Ekonomik Girişimlerine, yarın özel mülkiyet hakkı tanınacak olursa, bunların yöneticileri, (Sovyet burjuvazisi) egemen sınıf haline gelecektir. Peki ama bugün egemen olan kim? (Eski bürokratlar) dediği yöneticiler grubunun, egemen bir sınıf olup olmadığını Sweezy açıklamıyor. Anlaşılan o da bürokrasinin egemen sınıf olamıyacağı inancını paylaşıyor.

Bu tartışmalar şu gerçeği gün ışığına çıkarıyor: Sovyetler Birliğinde de öteki sosyalist toplumlarda da, işçi sınıfı iktidarda değildir. Marx'ın, sınıf mücadelesinin kaçınılmaz sonucu olarak gördüğü, proletarya diktatörlüğü hiç bir ülkede, üst üste proleter kültür devrimi yapan Çin'de bile, uygulanmıyor. İşçiler, köylüler, emekçiler iktidardan uzak tutuluyor. Ve onları temsil ettiklerini ileri süren komünist partileri, yani bu partilerin yöneticileri ile çeşitli Devlet organlarının yöneticileri, kısacası bürokrasi, egemen bir sınıf oluşturarak iktidarda bulunuyor. İşçiler, köylüler, emekçiler, çalışma koşullarını saptama yetkisine bile gerçekten sahip değillerdir. Ulusal gelirden alacakları payı da, yani ücretleri de, gene (yöneticiler) saptar. Tabii bütün bu işler, biçimsel temsil mekanizması ile, işçi sınıfı adına baştaki bürokratlar tarafından yapılır.

İŞÇİ SINIFI, KÖYLÜLER, EMEKÇİLER, SUYUN BAŞINA GELMELİ

Büyük Ekim Devriminden 58 yıl sonra, emekçi yığınlarının iktidardan hâlâ uzak tutulmaları, ters bir yol izlenmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Kuşkusuz, sosyalizmin ilk olarak geri bırakılmış ülkelerde uygulanmış olması bir takım aksamalara yol açmıştır. Ama bu etmenin yanı sıra emekçi yığınlarının devrimci inisyatiflerini, yaratıcı coşkularını âdeta öldüren bir örgütlenme biçimine gidilmiş olması da olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Sosyalizm, işçi sınıfının, emekçi yığınlarının devrimci atılımları, gönüllü fedakârlıkları ile gerçekleşir. Emekçi yığınlarının coşkun gönüllü girişimlerini hesaba katmayan, hatta engelleyen bir örgütlenme biçimi, geri bırakılmış toplum koşullarından da tutucu, yozlaştırıcı etkiler yapar. Çünkü geri bırakılmışlığın hendikapını, yığınların devrimci inisyatifleri, gönüllü atılımları ile kapatmak olanağı vardır. Ama tepeden inme kalıplara sokarak, buyruklarla yığınların devrimci inisyatiflerini sağlama olanağı yoktur. Merkeziyetçi bürokrasinin toplumun yaşamında neden olduğu kireçlenme, taşlaşma artık iyice belirgin hale geldiğinden, kimi sosyalist Devletler bundan kurtulma yolları arıyorlar. Ama bu olumsuz sonucu doğurmuş olan örgütlenme kalıbını koruyarak, hastalığa çare bulunabilmesi, çok zordur. Devrimci inisyatif, kollektif coşku, yığınlara dışardan aşılanabilecek nesneler değildir. Bunları zaten o kalıp öldürmüştür; aynı kalıpla bunların canlandırılması nasıl olanaklı olabilir? Lenin, emekçi yığınlarının inisyatifini, coşkusunu, ilerleme yarışması duygusunu harekete geçirmek için, sonradan çok uğraşmıştır. (V. I. Lenin, İlerletici Yarışmayı Nasıl Düzenlemeli? Yapıtlar, C. 26, S. 223 - 232, Ed. Sociales, Paris, 1958). Ama kalıbı değiştirme yoluna gidilmemiştir. Komünist partisinin örgütlenme konusundaki ilkelerine, işleyiş biçimine dokunmak kimsenin ya aklına, ya da işine gelmemiştir. Mao, kültür devrimi ile yürekli adımlar atıyor. Bürokratik kadroyu aslan ağzına atıyor: emekçi yığınlarının eleştirisine veriyor. Ama bu da yukardan aşağı bir önlem. Belki Mao, bunun ilerde bir gelenek haline geleceğini umuyor. Ve o zaman bu eleştirilerin emekçilerin inisyatifi ile, aşağıdan yukarıya gelişeceğini düşünüyor. Yanılmadığını zaman gösterecektir. Ancak şimdilik kültür devrimleri, bir eleştiri kampanyasından çok, bir suçlama kampanyası biçiminde görünüyor ve Mao'nun, yöneticilerden kimini tasfiye etmek için, böyle bir yol tutmuş olması kuşkusunu uyandırıyor. Sosyalizmle kişisel iktidar bağdaşmaz. Proletarya diktatörlüğü, bir kişinin diktatörlüğü biçiminde uygulanamaz. Uygulandı mı, söylevler, demeçler ne kadar devrimci olursa olsun, bu burjuva anlamında bir diktatörlüktür.

ROSA LUXEMBURG

Bu konuda Rosa Luxemburg'un da görüşlerini anımsamak gerek, Rosa gerçek bir devrimci idi. Devrim yolunda öldürüldü. Polonya asıllı olan Rosa Luxemburg, Alman işçi hareketinin sol kanat liderlerinden biri ve güçlü bir kuramcıdır. «Kapitalin birikimi» ve «Politik Ekonomiye Giriş» adlı kitapları ün yapmıştır. Breinstein'lere, Kautsky'lere karşı amansız mücadele vermiştir. Alman sosyal-demokrat partisi savaş kredilerini onaylayınca, Liebkhnecht, Zetkin ve Mehring'le bu partiden ayrılarak, Spartaküs grubunu kurmuştur. Savaş yıllarını hapiste geçirmiştir. Bolşevik devrimini «dünya savaşının en büyük olayı olarak selâmlayan» Luxemburg, hapishanede yazdığı ve ölümünden sonra yayımlanan «Rus Devrimi» adlı kitabında, kaygılarını ve bolşeviklerle kimi pratik konulardaki görüş ayrılıkla-

rını belirtmiştir. Hidenburg'la sağın iktidara elkomaları tehlikesi karşısında (1918), Alman komünist partisini kurmuştur. Alman işçileri sağ komploya karşı genel grev ilân etmişlerse de, grev bastırılmış ve 15 Ocak 1919'da, K. Liebknecht'le R. Luxemburg, kralcı Alman subayları tarafından katledilmişlerdir.

Rosa Luxemburg, işçi sınıfının devrimin taşıyıcısı olduğuna ve yığınların devrimci atılımları kendiliklerinden gerçekleştireceklerine inanmaktaydı. Bu, yığınlara öncelik verme anlamına gelir. Elbet yığınlar örgütleneceklerdi, bilinçleneceklerdi ve sosyalist aydınlar bu süreçte yığınlara yardımcı olacaklardı; ama Luxemburg, işçi sınıfının yerini aşırı merkeziyetçi bir örgütle devrimci aydınların almasına karşıydı. Daha açık olarak işçi sınıfının ikinci plana itilmesine karşıydı. Lenin'in «Bir adım ileri, İki adım geri» adlı kitabında savunduğu örgütlenme biçimine karşı çıkmıştı; aşırı merkeziyetçiliğin bir avuç yöneticinin diktasına yol açacağını iddia etmişti.

Luxemburg'a göre, proletarya diktatörlüğü ile demokrasi karşıt şeyler değildir. Zorlama sadece burjuvaziye karşı olacaktır. Rosa Luxemburg, şöyle diyor:

> *«Genel seçimler olmazsa, sınırsız basın ve toplantı özgürlükleri olmazsa, görüşler arasında serbest tartışma olmazsa, tüm kamu kuruluşlarında yaşam ölür, bir görüntü haline gelir ve ortada aktif eleman olarak sadece bürokrasi kalır. Bu kimsenin kaçınamıyacağı bir yasadır... Kamu yaşamı yavaş yavaş uykuya yatar; tükenmez enerjili ve sınırsız idealizm sahibi birkaç düzine parti şefi, işleri yönetirler, hükümet ederler; gerçek iktidar bunlar arasında üstün kafalı bir avuç insanın elindedir ve şefleri alkışlamak sunulan önerileri oybirliği ile onaylamak için, seçkin işçiler arada sırada toplantıya çağrılır. (...) Diktatörlüktür, doğru, ama proletaryanın diktatörlüğü değil, bir avuç politikacının diktatörlüğü, yani burjuva anlamında, «jacobin»lerin baskınlığı anlamında bir diktatörlüktür. (...) Sosyalist demokrasi, burjuva sınıf baskısının yıkılışı ve sosyalizmi kurma girişimleri ile aynı zamanda başlar. Sosyalist partinin iktidarı ele geçirdiği an başlar. Sosyalist demokrasi proletarya diktatörlüğünden başka bir şey değildir. Evet, evet: diktatörlük! Ama bu diktatörlük, demokrasinin uygulanış biçimindedir; demokrasinin yok edilmesi demek değildir. Diktatörlük burjuva toplumunun ekonomik koşullarına ve kazanılmış haklarına karşı enerjik ve kararlı el koyuşlar demektir. Bunlar yapılmazsa sosyalist dönüşüm gerçekleştirilemez. Ama bu diktatörlüğü işçi sınıfı yapar, yoksa onun adına hareket eden bir azınlık değil; başka bir deyişle, diktatörlük, yığınların yönetime aktif olarak katılmaları ile ve onların doğrudan doğruya etkisi altında gerçekleşecek, kamu oyunun denetimine bağlı olacaktır. Diktatörlük, yığınların artan*

politik eğitimlerinin bir ürünüdür. Kuşkusuz bolşevikler de böyle hareket ederlerdi, eğer dünya savaşının ve Alman işgalinin korkunç baskısı ve bunlara bağlanan türlü türlü aşırı zorluklar, en iyi niyetli ve en görkemli ilkelere dayalı sosyalist politikaları yozlaştıran, bozan zorluklar olmasaydı. (...) Rusya'da olup bitenlerin hepsi açıklanabilir: bunların, kaçınılmaz nedenler ve sonuçlar zincirine bağlı çıkış ve varış noktaları: Alman proletaryasının yetersizliği, boşluğu ve Rusya'nın Alman emperyalizmi tarafından işgalidir. Bu koşullar altında, Lenin ve arkadaşlarından daha fazlasını beklemek ve sihir yaparak demokrasilerin en güzelini, proletarya diktatörlüğünün en mükemmel modelini ve gelişmiş bir sosyalist toplum düzenini ortaya koymalarını beklemek insan üstü bir istemde bulunmak olur. Lenin ve arkadaşları, kararlı devrimci tutumları ile, örnek eylem güçleri ile ve uluslararası sosyalizme olan sarsılmaz sadakatleri ile, zor koşullarda yapılabilecek her şeyi gerçekten yapmışlardır». (Rosa Luxemburg, Rus Devrimi, S. 65, 68 - 69, Ed. Maspéro, Paris, 1964).

Devrimin kusursuz bir çizgi halinde olması beklenemez. Lenin ve arkadaşlarının ellerinde hazır bir reçete yoktu. Bilim ışığında el yordamı ile ilerlediler. Kimi zaman tökezlediler; kimi zaman duraladılar; kimi zaman da gerilediler, sonradan sıçrayabilmek için. Rosa Luxemburg'un yukarıki satırları yazışından sonra, Rusya'ya dört bir yandan daha nice düşmanlar saldırdı. Zorluklar katmerleşti. Ve devrim ister istemez bu zorluklara göre biçimlendi. Bu arada Çarlığın siyasal polisine karşı mücadele edebilecek biçimde örgütlenmiş, kalımlı yöneticileri ile merkeziyetçi, disiplinli öncüler örgütü olan bolşevik partisinin, Devleti ele geçirdikten sonra, eski örgütlenme biçimini esasta korumuş olması, Lenin'in «bürokratik biçimsizleşme» diye adlandırdığı olayın, daha büyük boyutlara ulaşmasının, başlıca etmenlerinden biri olmuştur.

Devlet Plan Komisyonunun yasal karakteri hakkında mektubun devamı,

Çev. Dr. Ertem Saatçıoğlu

28-XII-922

Toplum işlerinin yürümesini büyük ölçüde etkileyebilecek olan bazı arkadaşlarımızda, yönetim konusunu abartma eğilimi görmekteyim; bu eğilim elbette zamanında ve yerinde gereklidir, fakat onu ilmi yönle, gerçeği tüm boyutlarıyla kavrama, etrafını yardımcılarla çevirme yeteneğiyle karıştırmağa müsaade edilemez.

Bütün devlet kuruluşlarında ve özellikle Devlet Plan Komisyonunda, bu iki niteliği birleştirmek önemlidir. Yoldaş Krjijanovski bana Piatakov'u çağırıp onunla Devlet Plan Komisyonundaki görevi konusunda anlaştıklarını söylediği zaman, bazı şüphelerimden kurtulabilmiş olmamakla beraber, orada bu iki tip devlet adamının birleştiklerini görmek umuduyla onayımı vermiştim. Bu umudun gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek için, beklemek ve deneylere daha dikkatle bakmak gerektir; fakat, kanıma göre, prensip olarak devlet kurumlarının normal işleyebilmeleri için bu karakter ve tip bağdaşması mutlaka gereklidir. Zannederim bu konuda bürokratik abartma genel olarak bütün abartmalar kadar zararlıdır. Bir devlet kurumunun yöneticisi en yüksek derecede etrafını yardımcılarla çevirme yeteneğine ve onların görevlerini kontrol edebilmek için sağlam bir bilimsel teknik ve kültüre sahip olmalıdır. Bu çok önemli bir noktadır. Aksi halde görev normal olarak başarılamaz. Diğer taraftan bu kişinin yönetmeyi bilmesi, bir veya birçok yetenekli kişiyi yardımcı olarak seçmesi çok önemlidir. Bu iki yeteneğin aynı kişide birleşimi az olasıdır ve bu gereksinme kendini zorla kabul ettiremez.

Lenin

28-XII922
L.F. tarafından kayda alınmış.

DEVLET PLAN KOMİSYONU HAKKINDA
notların devamı

29-XII-922

Devlet Plan Komisyonu açıkça ve rahatlıkla gelişmekte ve bir bilirkişiler komisyonu haline gelmektedir. Bu tür bir kurumun başı-

na ancak zengin bir tecrübeye ve teknik düzeyde derin bir bilimsel formasyona sahip olan kişi getirilmeli. Yönetme yeteneği burada aslında yardımcı bir rol oynamalı. Bilimsel bir organizasyon olan Devlet Plan Komisyonunun otoritesini sağlamak için ona bir tür özerklik gereklidir, ve bu özerkliğin tek garantisi personelinin iyi niyeti ve onun sosyal ve ekonomik inşa planımızı uygulama konusundaki kesin isteğidir.

Bu sonuncu nitelik şimdi ancak bir ayrıcalık gibi görülebilir zira Devlet Plan Komisyonunu oluşturan bilim adamlarının büyük bir çoğunluğu burjuva anlayışı ve burjuva peşin hükümlerine fazlasıyle bağlanmışlardır. Bu konuda onları kontrol etmek, yapılan iş açısından günü gününe burjuva bilginlerinin bağlılık derecesini ve aynı zamanda onların burjuva peşin hükümlerinden ve sosyalizm hakkında kademeli konuşmalardan vazgeçtiklerini takip etmek, Devlet Plan Komisyonu Prezidyumunu meydana getirebilecek Sosyalist olması gerekli birçok kimsenin görevi olmalıdır.

Bu çift taraflı ilmi denetleme ve saf yönetim görevi Cumhuriyetimizin Devlet Plan Komisyonu yöneticilerinin ideali olmalıdır.

Lenin

29 Aralık 922
M.V.tarafından kayda alınmış

Devlet Plan Komisyonunun etkenliğini azaltmak rasyonel midir? Yoksa aksine yetkilerine bağlı olan tüm sorunları çözümlemeğe yetenekli ve Prezidyum tarafından uygulanan sistemli bir kontrola tabi süreli bir uzmanlar gurubu mu oluşturmak gereklidir? Sanırım bu ikinci yöntem daha akla uygun olacak, geçici özel ve acil görevlerin sayısını azaltmaya çalışmak gerekecektir.

Lenin

29 Aralık 922
M.V. tarafından kayda alınmış.

MERKEZ KOMİTESİ ÜYE SAYISININ ARTTIRILMASI HAKKINDA

Notların devamı
29-XII-922

Merkez Komitesi üye sayısını arttırırken bana göre ve özellikle pek değeri kalmamış olan makinamızın gerçekleşmesine ve mükemmelleşmesine çalışmalıyız. Bu konuda yüksek yetenekli uzmanlara çağrıda bulunmamız gereklidir, uzman ihtiyacını sağlama görevi işçi ve köylü denetim organına düşer.

Yeterli bilgiye sahip bu kontrol uzmanlarıyla Komitenin yeni üyelerini nasıl bağdaştırmalı? Bu sorun uygulama alanında çözülebilir.

Bana öyle geliyor ki işçi ve köylü denetimi (Bu kuruluşun gelişmeleri ve bunun bize verdiği sıkıntılardan sonra) şimdi izlediğimiz şu sonuca ulaştı: Özel bir komiserlik durumundan Merkez Komitesi üyelerinin özel bir görevi haline geçiş; herşeyi kontrol eder ve kendilerine iyi ücret ödenmesi gereken az sayıda fakat birinci sınıf bir gurup denetçinin oluşturduğu bir kuruluş. (Bu ücret konusu herşeye para ödenen, ve denetçilerin emeklerinin karşılığını en iyi şekilde ödeyen kuruluşların hizmetine girdikleri bu asırda özellikle gereklidir.)

Eğer Merkez Komitesi üye sayısı gerektiği gibi artarsa, ve eğer üyeleri seneden seneye, yüksek nitelikli uzmanların, her dalda büyük bir otoriteye sahip İşçi ve Köylü Denetim üyelerinin yönetimi altında bir toplum idaresi kursu takip ederlerse, bizleri uzun zamandır üzen bir görevi başarıyla yerine getirmiş olacağız.

O halde özetliyeyim: Merkez Komitesine 100 üye, ve onların gösterecekleri gerekçeye göre denetlemek için İşçi ve Köylü Denetimine üye olmak üzere azami 400-500 yardımcı almak gereklidir.

Lenin

29 Aralık 922
M.V. tarafından kaydedilmiş

UYRUKLUK VE ÖZERKLİK SORUNU

30 Aralık 1922
Notların devamı

Yanılmıyorsam resmi olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği sorunu olarak adlandırılan ünlü özerklik sorununda, yeterli bir sertlik ve enerjiyle müdahale etmediğim için kendimi Rus işçileri önünde çok suçlu hissediyorum.

Yazın bu konu ortaya atıldığında hastaydım, sonbaharda iyileşeceğime, ekim ve aralık ayı genel toplantılarının bu soruna eğilmeme imkân vereceği ümidine çok güvenmiştim. Oysa ki bu konuya ayrılmış olan ne Ekim toplantısına ne de Aralık ayındakine katılamadım. İşte böylece bu konu hemen hemen tamamen benim yokluğumda görüşüldü.

Ben sadece Kafkasyadan dönüşünde bu konunun Jorjiya'da ne durumda olduğunu bildiren Dzerjinski yoldaşla görüşebildim. Bir de

Zinoviev yoldaşla bir iki kelime konuşup bu konudaki endişelerimi ona anlattım. Merkez Komitesi tarafından Jorjiya olayını incelemek üzere gönderilen komisyonun başında bulunan Dzerjinski yoldaşın bana gönderdiği mektuplardan çok ciddi endişelere kapıldım. Dzerjinski yoldaşın bana anlattığı gibi şayet olaylar Ordjonikidzé'yi zor kullanmaya mecbur edecek noktaya geldiyse, nasıl bir çamur çukuruna düştüğümüzü tahmin edebilirsiniz. Açıkça bütün bu özerklik girişimi baştan aşağıya saptırılmış ve zamansız hale getirilmiş. Mutlaka makineyi birleştirmek gerekti deniyor. Bu kat'iyet nereden geliyor? Gazetemin geçmiş sayılarından birinde söylediğim gibi, çarlıktan ödünç aldığımız ve hafif bir Sovyet verniği ile boyamaktan başka bir şey yapmadığımız Rus makinesinden gelmiyor mu?

Hiç şüphesiz makinemizden emin olduğumuzu zira onu iyice ele geçirdiğimizi söyliyebileceğimiz güne kadar bu tedbiri ertelememiz gerekti. Şimdi ise büyük bir doğrulukla tam tersini söylemeliyiz. baştan aşağıya bize hala yabancı olan, burjuva ve Çarlık kalıntılarının karışımını temsil eden, diğer ülkelerden yardım alınamadığı, açlığa karşı savaşın ve askeri hazırlıkların ağır bastığı beş yılda kesinlikle değiştiremediğimiz bir makineye bizim diyoruz.

Bu şartlarda haklı olduğumuzu ispata yarayan, birlikten ayrılma özgürlüğünün, Rus azınlıklarını gerçek Rus'un, büyük Rus'un, şovenin, aslında zalim ve serseri olan tipik Rus bürokratının istilâsından korumaya yeterli olmayan bir bürokratik formül gibi görülmesi tamamen doğaldır. Sovyet işçilerinin ve oranları çok düşük olan Sovyet işçilerinin, büyük Rus şoveni ayaktakımı okyanusunda süte düşmüş sinek gibi boğulacaklarından şüphe edilemez.

Bu tedbiri desteklemek için milli psikoloji ve milli eğitimle uğraşacak olan halk komiserliği yarattık deniliyor. O zaman akla bir soru geliyor: Bu komiserlikleri tümüyle halktan ayırmak mümkün müdür? İkinci soru: Tipik Rus polisine karşı azınlıkları gerçekten korumak için dikkatle gerekli tedbirleri aldık mı? Sanıyorum bu tedbirleri almadık, oysa ki bunu yapabilirdik ve yapmalıydık.

Sanırım burada Stalin'in aceleciliği, onun yönetime olan eğilimi ve ünlü Nasyonal Sosyalizme karşı duyduğu öfke feci bir rol oynadı. Öfke genellikle politikada çok yıkıcı bir rol oynar.

Nasyonal sosyalistlerin cinayetlerini incelemek için Kafkasya'ya gitmiş olan Dzerjinski yoldaşın da kesin olarak yüzde yüz Rus zihniyeti ile hareket ettiğinden endişe etmekteyim. (Ruslaştırılmış azınlıkların bu durumu devamlı abarttıkları ayrıca bilinmektedir.) Tüm komisyonun tarafsızlığı ise Ordjonikidzé'nin şiddet yollarına başvurmasından oldukça belli olmaktadır. Sanırım hiçbir provokasyon, hiç-

bir tecavüz bu Rus şiddet yollarını makul gösteremez, ve Dzerjinski yoldaş bunları hafife aldığı için onarılması imkânsız bir hata işlemiştir.

Ordjonikidzé bütün diğer Kafkas vatandaşları için iktidarı temsil ediyordu. Öfkelenmeğe hakkı yoktu, o ve Dzerjinski bu hakka başvurdular. Orjonikidzé tam tersine hiçbir sade vatandaşın, özellikle siyasi bir cinayetle suçluysa, karşı gelemiyeceği bir soğukkanlılık göstermeliydi.

Zira aslında nasyonal sosyalistler siyasi bir cinayet suçu yüklenmiş vatandaşlardı ve bu suçlamanın tüm çevresi onu başka türlü niteleyemezdi.

Burada çok önemli bir prensip sorunu ortaya çıkıyor: Enternasyonalizmden ne anlamalıyız?

Lenin

M.V. tarafından kayda alınmış.
30-XII-1922

UYRUKLUK VEYA ÖZERKLİK SORUNU

Devam

Milliyet sorunu üzerine daha önce yazdığım eserlerimde, milliyetçilik konusunu soyuta yerleştirmek boşuna gayrettir demiştim. Ezen ulusun milliyetçiliği ile küçük bir ulusun milliyetçiliği arasındaki farkı ayırmak lâzımdır. Bu ikincilerinin milliyetçiliğine göre, büyük bir ulusun milliyetçileri olan bizler, tarih boyunca sayısız şiddet hareketleriyle hemen her zaman kendimizi suçlu duruma düşürüyor ve hatta farketmeden sayısız haksızlıklar yapıp haraç istiyoruz. Bizde azınlıklara nasıl davranıldığını anlatmak için Volga hatıralarımı canlandırmam kâfidir: Polonyalı, Tatar, Ukraynalı, Corciyalı ve Kafkasyanın diğer azınlıkları «Poliaşişka, Kinyaz, Kokol, Kapkazki Telovek» gibi ancak kısaltılmış takma adlarla birbirlerini çağırarak anlaşabiliyorlardı.

Enternasyonalizm ezen ulus veya büyük diye adlandırılan ulus açısından (ki bu büyüklük yine ancak şiddet hareketleriyle elde edilmiştir, hapisane gardiyanı gibi bir büyüklüktür) sadece ulusların biçimsel eşitliğine saygıdan ibaret olmayıp, ezen toplumun, büyük toplumun yararına çalışan ve pratik hayata yansıyan bir eşitsizliktir. Bunu anlıyamamış olan kişi toplum sorunu konusunda gerçek proleter davranışının da ne olduğunu anlıyamamıştır. Bu kişi aslında küçük burjuva görüşüne bağlanmış ve her an için burjuva görevlerine kayabilecek kişidir.

Proleter için önemli olan nedir? Önemli olan ve özellikle zorun-

lu ve kaçınılmaz olan proleter sınıf mücadelesinde ona başka ırktan gelenler tarafından azami güven sağlanmasıdır. Bunun için ne lâzımdır? Bunun için yalnızca biçimsel özgürlük kâfi değildir, herhangi bir tarzda davranışlarla veya başka ırktan gelenlere tanınacak imtiyazlarla, tarih boyunca emperyalist toplum yönetiminin onlarda doğurduğu güvensizlik, endişe ve şikâyetleri ortadan kaldırmak lâzımdır.

Sanırım Bolşeviklere ve Komünistlere bunu daha fazla izah etmeğe gerek yoktur, ve zannederim burada Jorjiya ulusunu ilgilendiren konuda tedbiri gönül almayı ve düzenlemeyi iki kat arttırmamızı gerektiren gerçek proleter davranışının tipik bir örneği var. Olayın bu yönünü küçümseyerek değerlendiren, Nasyonal Sosyalizm suçlamaları savuran Jorjiyalı (ki aslında kendisi de sadece gerçek bir Nasyonal Sosyalist olmakla kalmayıp, üstelik kaba bir Rus gardiyanıdır) gerçekte proleter sınıf dayanışmasına zarar vermektedir, zira hiç birşey yapılan ulusal haksızlık kadar bu dayanışmanın gelişmesini kuvvetlenmesini geciktiremez. Onuru kırılmış yurttaşların eşitlik hissi kadar, ihmal veya şakadan bile olsa proleter dostları tarafından bu eşitliğe tecavüz edildiği kadar hassas olduğu hiçbirşey yoktur. İşte bundan dolayı incelediğimiz olayda milli azınlıklara karşı gösterilecek düzenleme ve yumuşama düşüncesinde abartmaya kaçmak tersini yapmaktan daha iyidir. İşte bundan ötürü bu olayda proleter dayanışmanın ve dolayısıyla proleter sınıf mücadelesinin temel çıkarları ulusal soruna karşı asla tamamen şekilci bir davranışa uymamamızı, her zaman ezen veya büyük bir ulusa karşı, ezilen veya küçük bir ulusun proleter davranışındaki zorunlu farkı hesaba katmamızı gerektirir.

Lenin

31 Aralık 1922
M.V. tarafından kayda alınmıştır.

Notların devamı
31 Aralık 1922

Böylece yaratılmış olan durumda alınacak pratik tedbirler neler olmalıdır?

İlk olarak, Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini korumak ve güçlendirmek lâzımdır, bu noktada hiçbir şüpheye yer yoktur. Bu tedbir dünya Komünist proletaryasının dünya burjuvazisi ile savaşabilmesi ve onun entrikalarından korunabilmesi için gerekli olduğu kadar bizim için de gereklidir.

İkinci olarak, diplomatik makine açısından Sosyalist Cumhuriyetler birliğini korumak gereklidir. Bu zaten devlet makinamızda bir

ayrıcalık teşkil eder. Biz oraya eski çarlık makinasında az çok etkili olan bir tek kişiyi bile almadık. Personeli içindeki orta kadrolar da üst kadrolar gibi komünisttir. Ona cesaretle, diğer halk komiserlik lerinde yetinmekle mecbur olduğumuz eski çarlık makinesinin burjuva ve küçük burjuva elemanlarını son derece mükemmel bir surette arıtmış, denenmiş komünist makinesi adını kazanmıştır denebilir.

Üçüncü olarak: Ordjonikidzé yoldaşı örnek bir cezaya çarptırmak gerekir. (Bunu şahsen kendisinin dostlarından biri olduğum, ve yurt dışında muhaceretimiz sırasında birlikte siyasi militanlık yaptığımızdan üzülerek söylüyorum) ve orada bulunan büyük sayıda düzensizlik ve taraf tutan yargıları meydana çıkarmak için araştırmayı tamamlamak veya Dzerjinski komisyonunun tüm belgeleri üzerine yeni bir araştırma yapmak. Bu tepeden tırnağa Büyük Rus milliyetçiliği kampanyasından politik olarak Staline ve Dzerjinskinin sorumlu sayılmaları gerektiği anlaşılıyor.

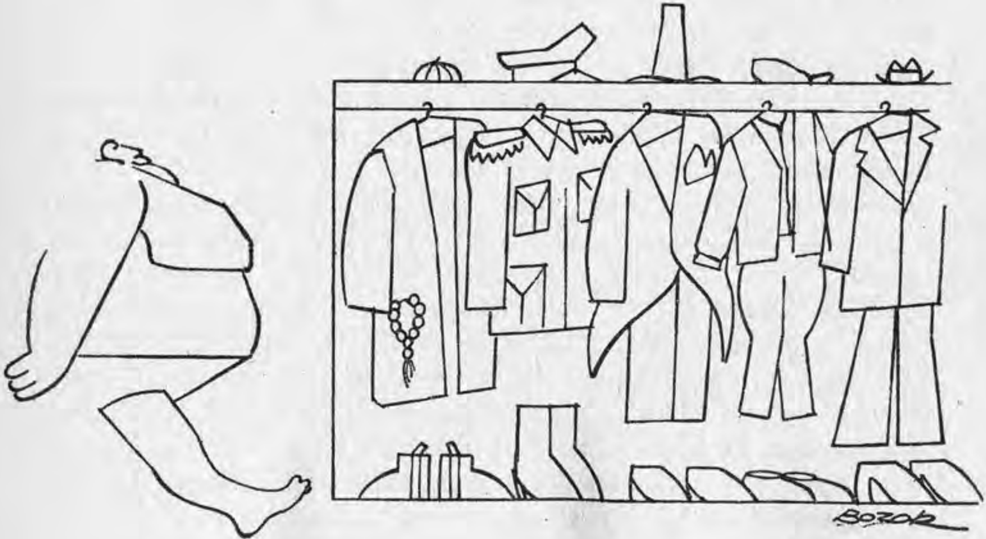
Dördüncü olarak: Birliğimize dahil olan azınlık cumhuriyetlerinde ulusal dil kullanımı konusunda en sert kuralları getirmek ve bu kuralları büyük bir özenle uygulamak gerekir. Şüphesiz devlet makinamızda, demiryolları hizmeti birliği vergi birliği v.s. bahanesiyle çok sayıda gerçek Rus tabiatında görevi kötüye kullanmalar meydana gelecektir. Bu yolsuzluklarla savaşmak için, savaşı sürdüreceklerin aşırı dürüstlüğünün yanı sıra, özel bir girişken zekâya sahip olmak gerekir. Ayrıca titiz bir kanun gerekecektir, ve yalnızca konusu edilen Cumhuriyette oturan yurttaşlar bunu başarıyla hazırlıyabilirler. Bütün bu çalışmanın sonunda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin birliğini sadece askeri ve diplomatik alanda koruyarak ve diğer tüm ilişkilerde muhtelif halk komiserliklerinin tam özgürlüğünü sağlıyarak önümüzdeki Sovyetler kongresinde geriye dönülmiyeceğini asla peşinen vaadetmemek gerekir.

Unutmamak lâzımdır ki halk komiserliklerinin bölünmesi Moskova ve diğer merkezlerle çalışmalarının koordinasyon hatası partinin otoritesiyle yeterli bir şekilde telâfi edilebilir, şayet bu otorite büyük bir tarafsızlıkla kullanılırsa. Rus makinesiyle birleşmiş milli makinelerimizin yokluğunun devletimize vereceği zarar, bizlere, enternasyonale, milyonlarca Asya toplumu insanına vereceği zarardan, ve bizden sonra yakın bir gelecekte tarih sahnesinde belirecek olan zarardan son derece ve ölçülemiyecek kadar azdır. Şayet doğunun bu girişimi arefesinde ve uyanışının başlangıcında, kendi azınlıklarımıza karşı en ufak bir kabalık ve haksızlıkla gözlerinde otoritemizi yıkarsak bu affedilmez bir opportünizm olacaktır. Kapitalist dünyanın savunucuları batılı emperyalistlere hep birlikte karşı gelmek zorun-

ludur. Bu konuda şüphe edilemez ve bu tedbirleri kesinlikle onayladığımı söylememe gerek yoktur. Bir başka konu da, detayı ilgilendiren sorunlar hakkında bile olsa ezilen uluslara karşı emperyalist ilişkilere girişerek, prensiplerimizin dürüstlüğü ve emperyalizmle savaş prensibimizi ispatlama konusunda şüphe uyandırmakta olduğumuzdur. Oysa ki yarın, dünya tarihinde emperyalizm tarafından ezilen ulusların mutlak uyanış ve kurtuluşu için uzun ve acı bir savaşın başlangıç günü olacaktır.

Lenin

31-XII-1922
M.V. tarafında kayda alınmıştır.

YAZISIZ

—Toplum düzeni için bölünmeler—

Samim KOCAGÖZ

Bugünlerde sırası geldi; bilinen gerçekleri yinelemekte yarar var: İnsanoğlu, kendisini bildiği bileli, daha iyi, daha güzel bir yaşantı için kişi olarak, toplum halinde durmadan, dinlenmeden kavga etmiştir. En ilkel savaşlardan tutun, günümüzün ekonomik savaşlarına değin insanoğlu birbirini yiyegelmiştir. Kavgalar, savaşlar; kişisel olmuş, sonra bu kişisel kavgalara, savaşlara, ya güçlü bir kişinin çevresinde toplanan kalabalıklarla yürümüş; ya da şah, padişah, kralların çevresinde toplanmıştır. Zaman zaman beylerin, paşaların, şah ve padişahların, giderek kralların çıkarı gibi görünen kavgalar, savaşlar, bir ölçüde belli bir topluluğun çıkarı olmuştur. Çok Tanrılı dinlerin egemen olmaya başladığı çağlarda da kişisel çıkarlar için, vay Tanrılara karşı geldi, gelindi gibisine bir kişiye, ya da bir topluluğa egemen güçler, saldırılarda bulunmuş, toplulukları da ayaklandırmasını bilmiştir.

Tek Tanrıya insanoğlu inanmaya başladığından: İnsanoğlu, tek Tanrı'ya inandığı halde, bu tek Tanrı da belli topluluklar için değişik Tanrılar olmuştur. İnsanlar ve yöneticileri, ne denli içtenlikle mistik bir anlamda bir Tanrının varlığına inanırlarsa inansınlar, Tek Tanrıyı ortaya atanlar, insanları bu tek Tanrıya inandıranlr -Peygmberler- aslıda bir toplum düzeni kurmak için ortaya çıkmış kişilerdir. Örneğin Yahudilerin beş bin yıllık din tarihlerine bakacak olursak, yüzlerce peygambere rastlarız MUSA'ya gelene dek. Bu insanlar, toplumlarına daha iyi, daha güzel yaşamak için küçücük bir yenilik getiren kişiye Peygamber demişlerdir. Yahudilerin din tarihlerinde, öyle Peygamberler vardır ki, her yirmi beş yılda bir, belli kişilerin elinde toplanan zenginliği, serveti; bütün halka dağıtmak gerektiği yasasını -Tanrının buyruğunu- kabul ettirmiştir(!) Diyeceğimiz kısaca şu oluyor: Dinler, Tanrıların gölgesinde, korkusunda kurulmuş birer TOPLUM DÜZENİYDİ! Her güçlü bir düzen getiren din -zamanına göre- çok geçmeden, genel anlamda bir DEVLET KURMUŞTUR. Örneğin Orta Çağların Roma-Germen İmparatorluğuna egemen olan Hıristiyanlığın merkezi PAPALIK gibi; doğuda İslam Dünyasında DÖRT HALİFE zamanından başlayıp kurulan HALİFELİK DEVLETLERİ gibi. Emeviler, Abbasiler kurdukları devletlerle, MUHAMMET'İN getirdiği düzen içinde ÜMMETÇİ bir anlayışla Orta Asyadan, Kuzey Afrikaya, oradan Endülüs'e -İspanya- değin egemen olmuşlardı. Batıda da -Avrupada- Papalık bir bakıma egemendi. Papanın önünde diz çökme-

yen kişi, kendi toplumunun kıralı olamazdı. Bu doğudaki batıdaki iki düzenin çatışması da, yine din iman perdesi altında ekonomik nedenlerden ortaya çıkmıştır: Haçlı Seferleri gibi.

Zamanla bu iki büyük düzenin içinde de kimi toplulukların ekonomik çıkarları, yine din perdesi, Tanrı kavramını, Tanrı buyruklarını yorumlama yoluna girmiş, kendi aralarında kavgalar, savaşlar başlatmıştır. Batıda Papalık Hıristiyan Devletinden kopmak için, biz, PROTESTANIZ: biz KATOLİK'İZ, biz ORTODOKS'UZ diyerekten bölünmeler olmuştur. Hıristiyanlığın kuruluşunda en büyük etken olan, Roma İmparatorluğunda büyük bir hızla yayılmasına neden olan sloganlar unutulmuş, bölünmeler başlamıştır. Roma İmparatorluğunun yıkılması nedenleri içinde en etkili neden: İsa'nın, «Tanrının indinde insanlar eşittir!» sözü olmuştu. Yüzde doksan beş halkı esir olan Roma İmparatorluğunun sınırları içinde esirler, köleler arasında Tanrı buyruğudur diye bu sözü, POL'ün yayması, yeni bir düzenin dünyaya gelişinin habercisi olmuştu...

Ümmetçi Doğu İslam Dünyasına -bir bakıma Halifelik Devletine- gelince, İslam Dinin -düzeninin- içinde de bölünmeler başlamış, İslam dinin kutsal kitabı KUR'AN'daki Ayetler -Tanrının olan sözler-, Hadisler -Peygamberin sözleri-, toplum için getirilen düzen buyrukları; hukuk açısından yorumlanmaya başlamış; dört büyük İmam -bilgin- Tanrı buyruğu sayılan, Peygamberin toplum düzeni için koyduğu yasaları, kendilerine göre, yine kendi bilimsel görüşlerine göre ortaya koymuşlar; hem din işlerini, hem de dinin gerekleridir diyerekten düzeni yenilemek istemişlerdir. Bu hukuk açısından İslam dinini yorumlama, Müslümanlar arasında da dört MEZHEBİN ortaya çıkmasına neden olmuştur: İmamların -bilginlerin- adını almıştır bu mezhepler: Hanifilik, Şafiilik, Hambelilik, Malikilik... Bu kez Halifelik Devleti de Papalık gibi bölünmüştür. Kur'an'ın yorumu, yüzyıllar boyunca birçok bilgin tarafından yeniden, durmadan yapılmıştır. Ne ki hiçbiri bu dört mezhebin kurucusu -Kur'an yorumcusu- denli siyasal açıdan etkili ve geçerli olamamıştır. Bir çalkantı, bir eylem olarak görünmüşlerdir. Örneğin Osmanlı Devleti içinde ortaya çıkan büyük bilgin Simavna Kadısı Oğlu Şeh Bedreddin gibi. Onun eylemi siyasal, egemen gücü çok güçlü olan Osmanlılar tarafından bilinçli olarak bastırılmıştır. Hemde yine bilinçli olarak Bedreddin'in karşısına ünlü Mevlit'i ile Süleyman Çelebi çıkarılmacasına (2).

Tarihdeki toplum düzeni için bölünmeler konusunda kısaca yaptığımız yukardaki bu genellemeden, özetten sonra, toplumların ulus olma süreci içindeki kaynaşmalarını; diyalektik, tarihsel açıdan gelişmelerini de gözönünde tutarak günümüze, 19. yüzyılın ikinci yarın-

dan sonra 20. yüzyılın sonuna doğru yol aldığımız günlere gelebiliriz:

İslam dininin -düzeninin- kurucusu Muhammet, 'Ben, ahir zaman Peygamberiyim; benden sonra başka Peygamber gelmeyecektir!' buyurmuş. Ne var ki dünya yüzünde yaşayan toplumlar, insanoğlu, durmadan gelişmekte, yürümekte, kaynaşmaktadır. Artık büyük, ünlü İslam bilgini İBN HALDUN'UN Tarih Felsefesi de eskimiştir toplumların ulus olma süreci içinde yüzyıllardan beri: İbn Haldun, Devletler de insanlar gibidir: Doğarlar, yaşarlar, yaşantılarını bitirince, ölürler.. demiş. Oysa 19. yüzyılın yarısından sonra, toplumların karşısına sadece Devlet olmak sorunu değil, insanca yaşamak sorunu çıkmış, gelmiş çatmıştır. Toplumlar ulus olma bilinciyle birlikte, insanca yaşama koşullarını aramaya başlamışlardır. İsa'nın, Muhammet'in kurduğu tolpum düzenleri, yetersiz kalmaya, uluslara ayak uydurmamaya bşlamıştır. Dünyada yaşayan insanların, dünyanın her bakımdan küçülmesi sonucu, karşısına büyük ekonomik zorluklar, koşullar çıkarmıştır. Bizim için diyelim, dünyadaki uluslar için diyelim, 19. yüzyılın ikinci yarısında insanoğluna yeni bir düzen getiren, yeni bir tarih felsefesi getiren yepyeni bir felsefe, ekonomik, sosyal, siyasal kaynaşmaları çözümleyecek yeni bir KURAM ortaya atılmıştır. Bu yeni kuramı, felsefeyi getiren de kuşkusuz Marks'tır. Her inanca, fikre karşı saygılıyız. Dinleri, toplum düzeni açısından ele alırken, MARKS'IN da Muhammet gibi bir ahir zaman peygamberi olduğunu söylemekte bir sakınca yoktur sanısındayız. MARKSİZM Hıristiyanlıktan, İslamlıktan çok daha derli toplu, çok daha bilimsel, yüzyılımızın koşullarına uygun bir toplum düzeni -KURAM- getirdi. Temel yapısında ötekilerden daha çok evrensel oldu. Hele dünyadaki toplumların çoğunluğunun birer ulus olma süresi içinde bulunmaları, bu Kuramı -toplum düzenini- uluslararası tek bir düzen olarak ortaya koydu. 1789 sonrasının büyük bir aşamasıydı. Benzetmek doğru düşerse, Roma İmparatorluğunda esirler arasında Hıristiyanlık nasıl büyük bir hızla yayıldıysa; bu kez Marksizm, emperyalizm, kapitalizm baskısı altında köleleştirilen insanlar, sınıflar arasında öylesine hızla yayıldı. 1917 ihtilalinden sonra büyük bir başarı kazandı. (Mazlum) ulusların, insanların umut kaynağı oldu. Ne var ki -ayrıntılar bir yana bu gerçekçi, yüzyılımızın her bakımdan koşullarını çözümleyecek toplum düzeni de 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, içeriğindeki devrimciliği gereği, çeşitli ulusların, bütün dünyadaki birbirinden uzak, etnik ve ekonomik yaşantılarındaki, tarihsel gelişmelerindeki nedenlerle yeni yeni yorumlamalara, bölünmelere yol açtı. Örneğin Marksist Sovyetler Birliği, bugün Mark-

sist Çin Halk Cumhuriyeti ile Marksizmi yorumlama bakımından çatışmaktadır. Başkaca örnekler vermeye gerek yok. İkinci Dünya Savaşından sonra Marksizmi benimseyen ulusların herbiri, kendi tarihsel gelişmeleri, toplum yapıları, ekonomik durumları açısından Marksizmi kendilerine göre uygulama yoluna girdiler. Bu yorumlarında, uygulamalarında, Marksizmin temel kuramını benimseyerek, toplumca yaşantılarını düzenlediler, gerçekleştirdiler, atılımlar yaptılar. Bu aşamaya ulaşmaya çalışan uluslarda da bir kaynaşma, bir yorum kargaşası ortaya çıktı: Marksist aşamaya ulaşmış uluslardan kopyecilik, uygulamada onlara benzerlik akımları ile, kendi tarihsel, ekonomik gelişme ve durumlarına uygun yorumlara giden çatışmalar, bölünmeler oldu, ve olmakta...

En sonunda geçtiğimiz aylar içinde Fransız komünist partisinin son kongresinin aldığı bir karar, dünya Marksistleri arasında bomba gibi patladı! Bölünmelere, yorumlara yeni bir görüş açısı getirdi. Uygulamada, yorumlarda taklitçi Marksistler, şaşkına döndüler...

Şu günlerde görüyoruz ki Türk basınında da kimi Marksistler; önce ülkemizin tarihsel, ekonomik gelişmesini, durumunu düşünerek (Hal ve hareketimizi düzenlemeliyiz) gibisine yazılar yazmaya başladılar.

İmdi çizdiğimiz şu kısa görüntüden sonra, bu özetten sonra söylenecek bir sözümüz kalmıyor: BEKLEYECEĞİZ! Bakalım Türk Solu, toplumumuzun geleceği için bölünmelerden sonra, uygulama tutumunda, yorumlamalarda nereye gidecek? En önemlisi, nerede -bunca bölünmeden sonra- birleşecek?

---

(1) Bakınız: Prof. A. Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara 1955 s. 100.
(2) Geniş bilgi için bakınız: Prof. Ahmet Ateş, Mevlit, T.D.K. 1954

HEGEL ÜSTÜNE

Yazan, W. T. Stace; çeviren, Murat Belge. Birikim Yayınları. 231 sayfa, 25 lira.

Dilimizdeki marksist literatürün türlü eksiği yanında, marksist olmadığı halde Hegel felsefesinin bilinmeyişi de bir eksiklikti. Murat Belge'nin W. T. Stace'dan çevirdiği «Hegel Üstüne» bu eksiğimizi, W. T. Stace'in idealist bir felsefeci olmasına rağmen, büyük ölçüde giderecek yeterlikte. Şimdiye kadar, temel kitaplarda karşılaştığımız Hegel sistem felsefesi ve Hegel diyalektiğini, konuyla ilgisi ölçüsünde yapılmış değerlendirmelerden öğrenebildik. Oysa eleştiriden önce eleştirileni kendi mantığı içinde, kendi yapısıyla bilmemiz gerekirdi. Bu bakımdan, idealizmin doruğu olan Hegel'i idealist bir felsefecinin açıklaması daha yararlı oldu.

Kitaba, «kitapta geçen terim ve kavramlar sözlüğü» ile «Hegel'in diyalektik sisteminin tablosu»nun eklenmesi okura büyük bir kolaylık sağlıyor.

TÜRKİYE'DE SOSYALİZMİN TEORİK SORUNLARI

Yazan, Abidin Nesimi. Yücel Yayınları. 258 sayfa, 20 lira.

Abidin Nesimi, yöntemini ve bu kitaptaki görüşlerini «Yeni Yol», «Yeni Ses», «Başdan», «Yeni Yolda - Yeni ünyada Birlik» ve «Yeni Adımlar» dergilerinde, zamanın şartları içinde uzun kısa aralıklarla yayımlamıştı. Kitap olarak yeni baştan hazırlarken kavram olarak sosyalizmin sorunsalını bütün boyutlarıyla incelediğini ama fenomen olarak sosyalizmi de gözardı etmediğini görüyoruz. Türkiyeli sosyalistlerin şimdiye kadar tartışmadığı konuları da içeren bu kitabın Abidin Nesimi'nin görüşlerinden yana da olunsa karşı da olunsa okunmasını gerektiren teorik bir önemi var. Kitabını bitirirken de «Türkiyeli sosyalistlere eylem kılavuzu» niteliğinde «Türkiye'de Sosyalizmin Pratik Sorunları»nı ele alacağını bildirmesi sevindirici.

İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE BÜROKRASİ

Yazan, Ernest Mandel; çeviren, Orhan Taşan. Köz Yayınları. 72 sayfa, 8 lira.

Marx, Paris Komünü'nün birkaç ay süren deneyinden gözlemlediği bürokratlaşmaya karşı iki kural koymuştu: a) Maddi ayrıcalıklara ve aşırı ücret farklılıklarına karşı mücadele. b) Özellikle işçi devletinin siyasi görevlilerinin kalifiye bir işçinin ücretinden yüksek

ücret almamaları. Lenin de son yıllarında kamu görevlerine bir sosyal ve kişisel ilerleme aracı olarak yaklaşılması karşısında irkilerek sorunu bütün yakıcılığı ile kavramış ve rota sistemini yani görevlilerin sürekli değiştirilmesi kuralını koymuştu. Lenin, sağlığı elvermediği ve ömrü yetmediği için bu kurala işlerlik kazandıramadı ama marksistlerin bu konuda çok uyanık olmalarının gerekliliğine dikkati çekmiş oldu. Yüzyılımızda sorun kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumlarının sorunu olmaktan da öte bir anlam taşımaktadır. Kapitalist toplumlarda da sınıf olmayan, üretim sürecinde kökleri olmayan, buna rağmen gelişmenin yönlendiricisi olabilen ikincil grupların önemini kavramak zorundayız. Bu ikincil gruplar arasında baş yeri tutan bürokrasi, marksistler için çözümlenmesi gereken bir sorundur. Mandel'in bu kitabı konunun yakıcılığı bakımından da ilgi duyacağımız bir kitap.

FELSEFE DEFTERLERİ

Yazan, V. I. Lenin; çeviren, Uluğ Nutku. Ma-Ya Yayınları. 124 sayfa, 20 lira.

Yayınevinin önsözünde belirttiğine göre «Felsefe Defterleri» dört kitapla tamamlanacak. Yayımlanmış olan bu birinci kitap «Toplubakışlar ve Fragmanlar»ı içeriyor. Bu konuda uzmanlığı kabul edilmiş olan Uluğ Nutku da önsözünde dil tavrını, yöntemini, notlamasını açıklamış. Kitaplığımızın baş eksiklerinden biri olarak sayacağımız «Felsefe Defterleri» nin yetkin bir çevirmen tarafından çevrilmiş olması büyük kazanç. Çeviri ama aslında bir çalışma bu. Uluğ da önsözde şöyle diyor: Giriştiğim iş «Felsefe Defterleri» nin yalnız çevrilmesi değil, gerek onun üzerinde bir çalışma, gerek onda incelenen, eleştirilen kitaplar, görüşler üzerinde bir çalışmadır. Bir görüşe girmek ve onu benimsemek, o görüşü kendi ellerimizle yeniden dokuduktan sonra mümkün oluyor.»

Uluğ Nutku'nun bu yaklaşımı yayınevinin basıma gösterdiği özenle birleşerek hakkı verilmiş bir kitap çıkmış ortaya.

Felsefe Defterleri, materyalist diyalektiğin yaratıcı biçimde geliştirilmesinin bir örneği olduğu kadar marksist felsefede ilerlemek için de bir kılavuzdur.

ALMAN EMPERYALİZMİNİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ

Yazan, Lothar Rathmann; çeviren, Ragıp Zaralı. Gözlem Yayınları, bilim/araştırma dizisi: 5. 160 sayfa, 15 lira.

Geleneksel Alman dostluğunun tarihsel içeriği, gerçeklerin ve bunların belgelerinin kamudan gizlenmeye çalışılması yüzünden açıklıkla öğrenilemedi. «Eşkiyanın yataklık edeni olmazsa dağda ba-

rınamayacağı» gibi, onlara kapıları aralayan yerli işbirlikçileri, emperyalizmin pençesini eldivenli göstermeyi becermiştir hep. Ne ki, günümüzde, kitlelerin sorunlara sahip çıkması, bu ezbere dostlukların maskesini düşürebiliyor. İşbirlikçilerin, her fırsatta, ABD - Türkiye dostluğundan sözetmelerine rağmen, kitleler ABD'ye karşı çıkabiliyorlar. Geleceğin sahipleri geçmişin sırlarını araştırmak, öğrenmek zorundadır. Özellikle günümüzde, işçi rantı, eklemlik rantı gibi Almanya ile ilgili olgular Alman emperyalizmiyle ilişkilerimizin tarihi bilinmeden doğru değerlendirilemez. Lothar Rathmann'ın «Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi» incelemesi bu konudaki bilgi eksiğimizi giderecek bir kitap. Kitaba, Rosa Luxemburg'un «Alman Emperyalizminin Harekât Alanı: Türkiye» adlı yazısı da eklenmiş.

FELSEFE VE POLİTİKA SORUNLARI

Yazan, Antonio Gramsci; çeviren, Adnan Cemgil. Payel Yayınları, 360 sayfa, 25 lira.

Gramsci, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir teorisyen ve yiğit bir devrimci olarak bilinir; yalnız bizde, Atilla Tokatlı'nın çevirdiği ve Gerçek Yayınlarında çıkan «Mektuplar» ından başka, hayatını ve düşüncelerini öğreneceğimiz kaynak yoktu. Hapisaneden yazdığı o mektupları okurken derin bir düşünce adamıyla karşılaştığımızı anlıyor, entellektüel bir doyum sağlıyorduk. Ama Gramsci'yi ve teorik görüşlerini bir bütün olarak kavrayabilmemiz için yetersizdi o kitap. Bu konuda bir ilk adım Adnan Cemgil'in çevirisi. Adnan Cemgil'den Gramsci'nin öbür kitaplarını da beklemeliyiz. Yayınevinin kitabın düzenine ve basımına gösterdiği özeni de anmak yerinde olur. Düşünce hayatımız için gerekli olan bir besin bu tür kitaplar.

SANAYİ BURJUVAZİSİNİN TÜRKİYE - ORTAK PAZAR İLİŞKİLERİ KARŞISINDA DEĞİŞEN TUTUMU

Vecdi SEVİĞ

Kuruluşu 26 Mart 1957 Roma Anlaşması'na, Türkiye'nin ilk ilişki isteminin 31 Temmuz 1959'a uzandığı Ortak Pazar, bir diğer adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) karşısında Türkiye sanayi burjuvazisinin tutumunda 1972 yılından sonra belirgin bir değişim gözlenmiştir. 1970 yılında Katma Protokolün imzalanışı ve öncesindeki görüşmeler sırasında yoğunlaşan tartışmalarla, bugünkü görünüm arasında oldukça farklılık vardır. Bu fark nereden gelmektedir?

Türkiye'de özel sektörün olaya bakış açısını 1959 yılında Ortak Pazar'la ilk ilişki döneminden itibaren ele almakta yarar vardır. 31 Temmuz 1959 yılında Türkiye'nin topluluğa alınmak için girişimde bulunmasının boyutları bugün tartışmalarından çok daha farklıydı. Bunun nedenini, 1958 yılından itibaren gelişen siyasal olaylarda aramakta yarar vardır. 1958 yazı, Orta Doğuda, siyasal açıdan çok hareketli geçmişti. 14 Temmuz 1958'de Türk, İran ve Pakistan devlet başkanları Türkiye'de bir araya geldiler. Aynı gün Bağdat Radyosu da yayımına şöyle başladı: «— Ulu tanrının yardımı ve halk ile silahlı kuvvetlerin desteği sayesinde emperyalistler tarafından başa getirilmiş, doğru yoldan uzak yöneticiler tahakkümünden Irak kurtarılmıştır.»

Bu bildiri ve iktidar değişikliğine, İstanbul ve Ankara'da toplantılarını sürdüren üç ülke devlet başkanları, Orta Doğuda «beynelmilel şekaveti durdurmak için alınması icap eden tedbirleri mümkün olan her şekilde desteklemek azminde «olduklarını ifadeyle cevap veriyorlardı. 19 Temmuz günü yeni hükümet Birleşik Arap Cumhuriyetiyle bir anlaşma imzalayınca Orta Doğu'da kuvvet dengesi değişiyordu. Denge değişikliğine yol açan olaylar burada kalmamıştı. 15 Temmuz günü Amerika Birleşik Devletleri Lübnan'a 17-18 Temmuz günleri de İngiltere Ürdün'e çıkarma yapıyordu. Orta Doğu'da artık güçler yeni bir denge noktasına yönelmişti.

1958'in 23 Ekim günü Bağdat paktının merkezi Ankara'ya taşındı. 5 Mart 1959 günü Amerika Birleşik Devletleriyle Türkiye arasında yeni bir ikili anlaşma imzalandı. Anlaşmanın bir maddesiyle, Birleşik Devletler'in Türkiye'ye «dolaylı bir komünizm tehlikesi» halinde de doğrudan müdahale olanağı doğuyordu.

Bu anlaşmanın ardından 21 Ağustos günü Bağdat Paktı'nın adı Merkezi Andlaşma Teşkilâtı (CENTO) olarak değiştirildi. Bu ad altında 7-9 Ekim

1959 tarihleri arasında ABD Dışişleri Bakanı Christian Herter başkanlığında yapılan ilk toplantı sonunda yayımlanan ortak bildiride, yeni adın seçiliş nedeni olarak, Teşkilatın NATO ile SEATO arasında yer almış olması gösterildi.

İşte bu olaylar gelişirken Türkiye'nin Ortak Pazar üyesi olma yolunda bir girişimde bulunması uluslararası politik gelişmelerden soyutlanarak ele alınamaz. 31 Temmuz tarihli başvuruyu süratle inceleyen Ortak Pazar Bakanlar Konseyi, 11 Eylül 1959'da görüşmeleri yürütme görevini topluluk komisyonuna vermiştir. Aynı ayın sonunda başlayan görüşmeler 27 Mayıs'da da ciddi bir kesintiyi uğramadan 25 Haziran 1963'de son bulmuş, 12 Eylül 1963'de de ortaklığı yaratan anlaşma imzalanmıştır. Bu tarihe kadar Türkiye'de siyasal iktidarlar dahil hiçbir çevre olayın ekonomik yönüne eğilmemiştir. Ortaklık yaratan anlaşma 1 Aralık 1964'de fiilen ve hukuken yürürlüğe girmiştir.

Konunun siyasal yönünün hangi boyutta olduğunu görmek için devrin yöneticilerinin birkaç açıklamasına göz atmakta yarar vardır. Ekonomik işlerden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı T. Feyzioğlu, CHP'nin yayım organı Ulus gazetesinde, 15 Eylül 1963 tarihinde şu görüşleri savunmaktadır: «Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üye olarak katılışımızın kısa vadeli faydalarından daha önemli olan yönü şudur: Türkiye'nin bir Avrupa Devleti olma yolunda uzun zamandan beri sarfettiği gayretler, bu anlaşmanın gerçekleşmesiyle yeni bir *zafere* ulaşmış olmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik topluluğuna ortak üye olarak katılma arzusu sadece kısa vadeli ve basit dış ticaret hesaplarına dayanmamıştır. Çeşitli *siyasi, kültürel ve iktisadi bağlarla bağlı olduğumuz Batı Avrupa'nın gitgide kuvvet kazanan birleşme eğilimleri karşısında Türkiye kayıtsız kalamazdı...* Dış politikanın temel taşlarından biri Kuzey Atlantik Anlaşmasıdır. Bugün, yeni düğümle, Türkiye Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olarak XX. yüzyılın en dikkate değer topluluk hareketlerinden birine katılmaktadır.»

Başbakan Yardımcısı'nın bu fikrini, Dışişleri Bakanı da desteklemektedir. Anlaşmanın imza töreninde yaptığı konuşmada Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin şöyle demektedir:

«— Anlaşmanın siyasi bakımdan da Türk milletinin hayatında bir dönüm noktası teşkil ettiği muhakkaktır. Nitekim Cumhuriyet Hükümetinin İkinci Dünya savaşından sonra imzaladığı belgelerden, Birleşmiş Milletler Anayasası, Avrupa Konseyi Statüsü, Kuzey Atlantik Anlaşması ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı anlaşmasını takiben, bu ortaklık anlaşması da muayyen bir hedefe erişmeye azimli milletlerin işbirliği yapması amacını güden bir munzam vesika olarak ortaya çıkmaktadır. Bu hedef, insanlığın refah ve huzurunun barış içinde sağlanmasıdır. Bu bakımdan anlaşmanın siyasi veçhesinin de, en az ekonomik cephesi kadar önemli olduğuna inanıyorum.»

Zamanın Başbakan Yardımcısı ile Dışişleri Bakanı, Kuzey Atlantik Anlaşmasıyla (NATO), Ortak Pazarı bir tutmaktadırlar. Bunun nedenini, Ortak Pazar anlaşmasının ekonomik yönünden çok siyasal birleşme yönüne ağır-

lık vermelerinde aramak gereklidir. 27 Mayıs hareketiyle düşürülmüş hükümete karşı oldukları açıkça bilinen iki siyasetçi ve hükümet üyesi, dış politika alanında hiçbir eleştiri getirmeden DP döneminin methiyesini yapma görevini üstlenmektedirler. Bunun nedeni, «batı» ile kayıtsız şartsız birleşme yanlısı olmalarındadır.

EKONOMİK SORUNLARIN ÖNE ÇIKIŞI

1970 yılında Topluluk ile Türkiye arasında üç anlaşma imzalanmıştır: Halen en çok sözü edilen Katma Protokol, Mali Protokol ve mihayet, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ilişkin anlaşma. İşte bu anlaşmaların imzası ve öncesinde sorunlar ekonomik noktalarda tartışmaları gerekli kılmağa başlamıştır. İstanbul Sanayi Odası, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Türkiye'yi sömürme çabasında olduğu eleştirilerini «İnsafsız bir isnat» şeklinde yorumluyor, bugün için Ortak Pazar karşısında durumumuzun çıkmaza girdiğini savunan Ertuğrul Soysal, Katma Protokol'ü başarılı olarak niteliyordu.

İşte özel söktörün bazı temsilcilerinin görüşlerinde son altı yılda gözlenen gelişim:

1970 yılının Temmuz ayında Ortak Pazar yetkilileriyle görüşmeler sürerken alınan tavizler konusunda görüşü sorulan Ertuğrul Soysal şunları söylüyordu:

«— Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılması, ekonomik ve sosyal tarihimizin en önemli olaylarından biridir. Yapılan anlaşma Türkiye için başarılı olmuştur. Şimdi en büyük yük Türk sanayicisinin omuzlarındadır. Bir taraftan işletmeler rekabet gücüne hazırlanırken, bir taraftan da sanayicilerimiz ihracat için ortaklarımızın piyasalarına koşmalıdırlar.»

Atlı Zincir Sanayii'nin sahibi durumunda olan ve bir süre İstanbul Sanayi Odası Başkanlığı yapan Soysal, 1973 yılından sonra hazırladığı bir raporda aşağıdaki görüşleri savunurken, neler değişmiş olacaktır?

«— Elimizdeki *Katma Protokol* ciddi olarak *sanayileşmemize engeldir.* Kalkınma Plânlarımızın kalkınma, sanayileşme ilkeleriyle çelişkilidir. *Türkiye* anlaşmalarda iltifat görmemekte, *kalkınmışların sürekli mamül pazarı olarak değerlendirilmektedir.* Türkiye çok az mamul ihraç etmekte, çoğunlukla mamul sayılan hammadde ya da tüketim malı satabilmektedir. Türkiye Ortaklık dışı ülkelere tanınan bazı tavizlere erişememektedir.»

Ertuğrul Soysal'ın imzasını taşıyan İstanbul Sanayi Odasının 1971 yılı Şubat ayındaki bir bildirisinde Soysal'ın yukarıda özetlenen son görüşlerini o zamanlar savunanlara ilişkin olarak şöyle denmektedir:

«— Ortak Pazar'ın emperyalist devletleri Türkiye'yi sömürecekleri gibi bir iddiayı reddederiz. Türkiye'nin Ortak Pazarla dış ticareti, 6'lar bakımından % 1,5'tur. Bu ticaretin tamamı kâr olsa, sömürücülük kelimesinin yersizliği ortaya çıkar... *Ötedenberi topun ağazında bulunduğu ve mahvolup batacağı iddia edilen Türk sanayiinin, bizzat kötümserlerin karşısına dikilmesi ve akıllıca tedbirler alarak Ortak Pazar'a geçiş tavsiye etmesi, sek-*

törümüzü menfaatpereslikle itham edenlere karşı en açık meydan okumamızdır.»

Daha sonra siyasal nedenlerle İstanbul Sanayi Odası Başkanlığından ayrılan Soysal, özel sektörde sanıldığı gibi özel bir yeri olduğu için bu görüşleri savunan ikişi değildir. Soysal'ı CHP yanlısı olduğu için bu tavrı takındığını savunanlar çıkabilir. Bu konuda bir başka örnek de AP yanlısı olduğundan kimsenin kuşkusu bulunmayacak Ege Bölgesi Sanayi Odası eski Başkanı Şinasi Ertan'a aittir. Ertan, «Aşırı sağ ve sol eğilimli çevrelerin topluluğa girişimizi bir felaket gibi göstermeleri, kararın akıllıca ve en çıkar-yol olduğunun delilidir.» dediği 24 Kasım 1970 tarihli demecinin ardından dört yıl geçtikten sonra 6 Ekim 1974 tarihli açıklamasında şöyle demektedir:

«— İmzaladığımız Ankara Antlaşması ve Katma Protokol ile tamamlayıcı protokol hükümlerinin yeniden gözden geçirilmesinin ve ülkemizin çıkarının dikkate alınarak gerekli düzenlemelerin yapılmasının büyük önemi haiz olduğunu bir kez daha tekrarlamak istiyoruz.»

1970'de Ortak Pazarla Katma Protokol imzalanırken Türkiye'de sermaye birikimi en üst düzeyde olan sanayicisi kuşkusuz Vehbi Koç'du. Şimdide Koç grubundan Rahmi Koç'un 27 Şubat 1970 günü Tarabya Otel'inde yaptığı konuşmaya kulak verelim:

«— Ortak Pazara geçiş dönemine gelince; bunun zannedildiği kadar sanayimiz için yıkıcı olmadığı kanatini taşıdığımızı ifade etmek isterim. Esas itibariyle sanayi politikamız tedricen liberasyona girmek olmalıdır... Çiçeği ser'de yetiştirip dışarı alacağımıza, tohumun dışarıda yeşermesine çalışmalıyız.»

Koç grubunun yeni görüşünü ise 11 Kasım 1974 tarihini taşıyan «Vehbi Koç Raporu'nda bulmak mümkündür:

«— Anlaşmalarla yüklenilen karşılıklı tavizler tatbikatta dengeli olmamıştır. Bizim yaptığımız cüz'i gümrük indirimlerinden AET çok istifade etmiş. Buna karşılık AET'nin bize verdiği tavizlerin ihracatımızı arttırmada bir faydası olmamış veya biz istifade edememişiz.

Ankara Sanayi Odasının görüşünde de benzeri bir değişim zaman içinde izlenmiştir. 31 Temmuz 1970 tarihnde verdiği demeçte Ankara Sanayi Odası Başkan Vekili Oda görüşünü şöyle özetliyordu:

«— Ortak Pazar'ın en civcivli yerinde olan bizler, bu konuda başarı kazanacağımıza inanıyoruz. Türk sanayicileri Ortak Pazar'a girmekten korkmuyor.»

Aynı Oda'nın şimdiki Başkanı'nın ise görüşleri farklı:

«— Türkiye'nin topluluk karşısında avantajları kaybolduğu halde yükümlülüklerinin devam etmesi, gerek mevcut sanayii ve gerekse kurulması gereken önemli bazı sanayi kolları için, fevkalade ciddi sorunlar doğurmuştur.»

1970 yılında Katma Protokol'ü imzalayan zamanın ve zamanımızın Dışişleri Bakanı Çağlayangil de son gelişmeler için şöyle demektedir:

«— Ortak Pazar ile ilişkilerimizin yeni bir düzen ve dengeye kavuşturulması gerektiği kanaatindeyim.»

Bu sözler gerçekte sanayi burjuvazisinin baştan beri özetlemeye çalıştığımız yeni görüşlerinin özünü oluşturmaktadır. Gerçekten de Türkiye'nin sanayicileri, ilişkilerde «yeni bir düzen ve denge» istemektedirler. Yoksa, yazının başında açıklamaya çalıştığımız siyasal birleşme istemine yönelik hiç bir eleştirileri yoktur, olamaz da. O halde ne değişmiştir de ekonomik alanda bazı tavizler koparılıp «yeni denge» kurulması sevdasına düşülmüştür.

KOCA BİR DÖNEM: 12 MART BİRİKİMİ

Ekonomik içeriği incelendiği zaman 12 Mart döneminin Türkiye'nin sanayi burjuvazisi için çok şey ifade ettiğini görmek güç değildir. Gerileyen gerçek ücretlere karşılık artan kâr oranları, özel sektörün yatırılabilir fonlarını, ellerinde biriken ve yatırıma dönüştürecekleri sermayeyi arttırmıştır. Bu oluşumun temelleri 1969 yılına dek uzanmaktadır. Ancak 1970 devalüasyonunun ve ardından 1971, 12 Mart olayının yarattığı ortam burjuvazinin «sermaye birimini» sağlaması için dönüm noktası olmuştur.

12 Marttan bu yana «sermaye birikimi» konusunda ne denli yol alındığını belirlemek için zamanın en büyük dokuma girişimlerinden biri olan Santral Mensucat adına Fuat Bezmen'in 1970 yılı Şubat sonlarında Trabya'da yaptığı konuşmaya bir gözatmakta yarar vardır:

«— Ortak Pazar ülkeleri 2 milyar 200 milyon dolarlık mal satın almış, bunun içinde bizim payımız da olmalıdır. Fakat tesislerimiz azdır, yetersizdir. Bugünkü tesislerimiz 2,5 milyarın 50-60 milyon dolarını alabilecek durumdadır. Tesislerimizi tevsi ettiğimiz taktirde 300-500 milyon dolarını almamız işten bile değildir. ...Yeniden iplikhane kurmaya kalksak, bin iğl bir milyon liraya mal olur. Bunu en az üç yıl beklemek gerekmektedir. ...İplikhane yanında *kullanılmış makina alımına izin verilmelidir.»*

Son zamanlarda lastik konusunda ortaya çıkan tartışmada yabancı sermayenin ancak ileri teknolojiyi yurda soktuğu sürece aranması isteminde bulunan şimdinin en büyük dokuma girişimcisi Sabancı'nın görüşleriyle yukarıdaki sözler karşılaştırılınca 1970 yılında 1976'ya dek ne kadar yol alındığını anlamak daha kolaydır.

Nedir alınan yol. 1970 yılında ülkemizde toplam sermayesi 1 milyar 136 milyon lira olan 533 sermaye şirketi kurulmuş, 210 sermaye şirketi ise 2 milyar 168 milyon lira tutarında sermaye arttırımı yaptırmıştır. 1971 yılının kararsız ekonomik ortamında sermaye arttırımı yapan şirketlerde önemli bir değişim olmazken yeni kurulanların sayısı ve sermaye miktarları azalmıştır. 1972 yılı ise, ilk kıpırdanmalara sahne olmuştur. 1973 ve 1974 yılları ise önceleriyle kıyaslanmayacak düzeyde şirketleşmeye sahne olmuş, özellikle sermaye artışları yoğunluk kazanmıştır. Aynı yıllarda Türkiye'de kendine özgü bir sermaye piyasası oluşurken Merkez Bankası kaynaklarının desteğinde kredi bolluğu ekonomik oluşumu önemli ölçüde etkilemiştir. Sermaye

birikimine ilişkin değerlerin incelenmesinden de görüldüğü gibi (Tablo) 1973 yılı genişleme için dönüm noktası olmuştur. 1971 sonları ve 1972 yılında kâr oranlarının artması, ücretlerin sabit tutulması, buna karşılık kamu kesiminin isteğiyle de finanse edilen banka kredilerinin sermaye birikimini hızlandırması 1973 ve 1974 yıllarının patlamalarını sağlamıştır.

İşte bu birikimler, sonunda Sanayi Odaları Yönetim Kurulu'nun 10 Eylül 1973'deki toplantısından sonra basına açıklanan görüşle Ortak Pazar'a karşı tavrın nasıl değiştiğini belirlemektedir:

«— Ortak Pazar anlaşmamızın on yıllık uygulama süresi içinde ümit edilen sonuçları vermediği, genişletilmiş Ortak Pazar karşısında Tamamlayıcı Protokolün de bugünkü şikayetlerimize yeterli çözüm getirmediğini, Ortak Pazar Topluluğu'nun Türkiye'ye tanınan hakların üstünde bazı tavizleri üçüncü ülkelere tanımaya devam ettiğini, bu konuda Ortak Pazar üyelerinin üçüncü ülkeler karşısında Türkiye'ye gerçek ortaklık kavramıyla bağdaşacak bir tutum ve uygulama içinde olmalarını ...kararlaştırdık.»

Bu gelişim sermaye birikiminin doğal bir sonucuydu. Nasıl 12 Mart öncesinde Odalar Birliği dışında ekonomik çıkar çatışmalarının yarattığı bir «Sanayi Odaları Yönetim Kurulları Ortak Divanı'ndan söz edilmemişse, aynı dönemde bir pazar çeşikmesinin ürünü olarak Ortak Pazar'ın verdiği tavizlerin yetersiz olduğunu savunan sanayi burjuvazisi de yoktu. 12 Mart döneminin yarattığı sermaye birikimi Türkiye'de sanayinin boyutlarını ister istemek değiştirdi. Ölçeği büyüttü. Artık. Türkiye'nin sanayi burjuvası dışarıdan getirdiği asgari gümrükle monte ettiği mamulünü kentlerde satma yerine onlara yeni pazar arama çabasına girdi. Bu çabadır ki, 1973 seçimleri öncesinde CHP'nin yerini belirledi. 23 Kasım 1973 tarihinde CHP genel Sekreter Yardımcısı olan Prof. Besim Üstünel, «Ortak Pazar Türk Sanayiine mezar olacaktır» derken, 1973 yılında aynı partinin seçim bildirgesi şu cümlelerle başlıyordu:

«— CHP, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizin sürdürülmesinden yanadır.»

Bütün feryatlara rağmen sanayi burjuvazisi de yalnız katma protokolde değişiklikler istemekte, bunun ötesinde AET'den çıkma gibi bir tavra girmemektedir. İşte CHP ile aynı noktadan hareket eden özel sektörün Ortak Pazar karşısında son tavrının kısa bir özetini yapmakta da yarar vardır:

«Türkiye, Batı Avrupa'daki bütünleşme hareketinde yerini almalıdır. Yeni uluslararası gelişmeler ve büyük devletler arasındaki yeni yaklaşmalar karşısında, Türkiye'nin geleceği ve güvenliği, şimdi eskisinden daha büyük ölçüde, Batı Avrupa ile sıkı işbirliğine ve dayanışmasına bağlıdır. Ancak, Avrupa Ekonomik Topluluğunun bütünleşme hareketi içinde, Türkiye'nin topluluğa yük olması da, Topluluğun Türkiye'ye yük olması da çok sakıncalıdır. Oysa... şimdiye kadar oluşan durum, bu bakımdan kaygı vericidir. Bu durum değişmezse, Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye'nin taşıyamıyacağı bir yük olacaktır... Avrupa Ekonomik Topluluğu ile bütünleşme yolunda adımlar atılırken Türkiye'nin elde ettiği tavizler, genellikle üyelik sözkonusu olmaksızın Toplulukla ilişki kuran başka bazı ülkelerin elde ettiği ta-

vizlerden bile çok gerilerdedir. Özellikle tarımsal ürünlerin ihracı bakımından, bunun gözden saklanamayacak kadar açık örnekleri vardır. Sanayi mamulleri ihracı bakımından Türkiye'nin elde ettiği tavizler de tatmin edici olmaktan uzaktır. Çünkü Türkiye'nin asıl ihraç edebileceği bazı sanayi mamulleri, bu tavizlerin geniş ölçüde dışında bırakılmıştır.»

Bu görüşlerin altına imzasını atmayacak Sanayi Odası başkanı bulmak bir hayli güçtür. Ancak bu satırlar sanayicilerin görüşleri arasından derlenmemiş, CHP'nin 1973 seçim bildirgesinin 223-227. sayfılarından aynen aktarılmıştır.

1973 seçimlerinde en fazla oyu alan partinin «Ak Günlere» başlıklı bildirgesinde bu satırlar vardır. Neden mi? Özel sektör sanayi burjuvazisi, kendisine yeni pazarlar aramaktadır ve bunu da CHP seçim bildirisinde bu çevrelere vaad etmiştir. Bu nedenle de ilk kutlama telgrafı sanayi burjuvazisinin temsilcisinden CHP'ye seçimlerin hemen ardından gelmiştir.

Ortak Pazar karşısında AP'nin tutumu daha yalındır:

«— AET yoluyla Avrupa Ekonomik Bütünleşmesinde yerimizi almak üzere evvelce sarf etmiş olduğumuz büyük çabalar daha da arttırılacak ve Türkiye'nin ekonomik politikasıyla topluluğun ortak ekonomik politikası arasında yakınlaşma sağlanacaktır:» Seçim bildirgesinden alınan bu sözler AP'nin gelişimleri yakında izleyemediğinin işareti sayılabilir.

Siyasal partiler arasında Ortak Pazar karşısında en ilginç tavra MSP ve Genel Başkanı Necmettin Erbakan sahiptir. Erbakan, Genel Başkanlığını yaptığı Milli Nizâm Partisi'nin konu hakkındaki görüşlerini 1970 Ağustosunda şöyle açıklıyordu:

«— Ortak Pazar, yahudiler tarafından ortaya atılan; katolikler tarafından benimsenen bir Mason oyunudur. ...Kimse Ortak Pazar'a evet diyemez. Bu bir mal satışı değil memleket satışıdır.»

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra aynı partinin Genel Sekreteri S. Arif Emre, «Bütün vatan severleri Ortak Pazar'a karşı direnişe» çağırdı.

Aradan geçen süre, Erbakan ve yandaşlarının görüşlerinde değişiklik yapmış olacak ki, 14 Ocak tarihinde verdiği demeçte Başbakan yardımcısı katma protokolün değiştirilmesi gerektiğini söylüyor «İthalat rejimi açıklanırken hangi maddelerde, hangi miktarlarda ödün verilmesi üzerinde çalışıyoruz, henüz bir karar vermedik.» diyordu. Demecin ilginç yönü Erbakan'ın sözünü ettiği kararın konuşmadan 9 gün önce Resmî Gazete'de yayımlanmış olmasıydı.

Siyasal partilerin Ortak Pazar karşısındaki tutumlarıyla sanayi burjuvazisinin görüşleri arasındaki en belirgin yakınlaşma CHP'de görülmektedir. Bunun niçin doğal olduğunu yukarıda anlatmaya çalıştık.

Sanayi Burjuvazisi Ortak Pazardan «pazar genişletici» taviz isterken Ortak Pazarın Türkiye'ye tavrı nedir?

ORTAK PAZAR DA TAVİZ İSTİYOR

Katma protokol'den taviz isteyen yalnız Türkiye değildir. Ortak Pazar

yetkilileri de Türkiye'den taviz istemektedirler. 1970'i izleyen yıllar Türkiye'ye bir 12 Mart yaşatırken Batı Avrupa ülkelerine de ekonomik kriz yaşatmıştır. Şimdi Çok uluslu Batı Avrupa sermayesi, yani Ortak Pazar, ucuz emek ve pazara yakın yerleşme merkezi olan tesisler kurma sevdasındadır. Türk işadamlarıyla topluluktan Caporel'in Brüksel'deki görüşmelerinden Ortak Pazar'ın bu konudaki tavrı açıklıkla ortaya çıkmaktadır. Türkiye'den Brüksel'e giden heyet mensupları izlenimlerini aktarırlarken Caporel'in sözlerini de şöyle aktarmışlardır:

«— Gittikçe artan dış ticaret karşısında tek çıkar yol Türkiye'nin yabancı sermayeye açılmasıdır. Yabancı sermaye aynı zamanda Türkiye'nin işsizlik sorununa da çözüm getirecektir. Türkiye'ye bugüne dek ciddi yabancı sermayenin gelmemesi kırıcı olmasın, zamanla ciddileri de gelir.»

Görüldüğü gibi Ortak Pazar'ın Türkiye karşısındaki tavrı artık değişik bir boyuttadır. Bu değişik boyut karşısında «zenginler kulübü'nün tavrına bir bakalım. Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri Güngör Uraz hazırladığı raporda şöyle diyor:

«— Türkiye, dış ticaret açığını daha da büyütecek yabancı sermayeye karşıdır. Dış ticaret açığının kapanmasına yararlı olacak uzun vadeli projelere eskiden beri her türlü sempatiyi göstermektedir.»

«Zenginler kulübü «Ortak Pazar'ın yeni girişimini fazla ciddi bulmamaktadır. Ancak, gelişim sürecinde 1970 yılının tavrını koruyan sanayicilerden bir grup Ortak Pazar'ın önerisini olumlu bulmaktadır. İşte İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halit Narin:

«— Yabancı sermayeye kendi ülkesinden daha cazip şartlar tanımak zorundayız. ...Türkiye ile Ortak Pazar arasında en sıhhatli ekonomik bağların kurulması Ülkemiz ile Ortak Pazar Camiası arasında sanayi, sermaye ve teknoloji işbirliğinin süratle tesisine bağlıdır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi, sanayi burjuvazisinin Ortak Pazar karşısındaki tavrının değişmesi «bazı gerçekleri görmesi», «uyanması», «çıkarını anlaması» «milli burjuvazinin belirginleşmesi» gibi sübjektif gelişimlerin ürünü değil, belli bir nicel birikimin nitel olarak su yüzüne çıkmasıdır. Ortaya çıkan sermaye birikiminin sağladığı üretim artışına yeni Pazar arama ve eldeki pazarı paylaşmanın önüne geçme çabası sermaye ile patent haklarıyla Ortak Pazar'daki şirketlerle ilişki içindeki sanayi burjuvazisinin Ortak Pazar karşısındaki tavrını değiştirmiştir. Bu tavrın ilk kez Eskişehir, daha sonra da Adana Sanayi Odaları aracılığıyla su yüzüne çıkması raslantı sonucu değil, birikimin başlama noktasının sözü edilen yerler olmasının ürünüdür. Bu iki il sanayinin geliştiği merkezler içinde ortalama günlük işçi kazancının en düşük olduğu bölgelerdi. Bu nedenle de, sermaye biriminin diğer bölgelerden kısa zaman aralıkla önce olması ilk seslerin buralardan gelmesine yol açmıştır

Şimdi Türkiye Ortak Pazar'dan taviz istemek için fırsat ararken Toplu-

luk da sermayesiyle Türkiye kapısına gelmiştir. Sanayi burjuvazisinin bu konudaki tavrını da pazar kaybetme endişesi belirleyecektir.

Bu konudaki yazıya son vermeden bir noktaya daha değinmekte yarar vardır. Başlıkta yer alan «Sanayi Burjuvazisinin Türkiye - Ortak Pazar İlişkileri Karşısındaki Tutumu» sözü ticaret burjuvazisini içermemektedir. Tacirlerin sözcüsü İstanbul Ticaret Odasının konu hakkındaki görüşünün değiştiğini söylemek olanaksızdır. Oda Başkanı geçtiğimiz Ocak ayı içinde şöyle demişti:

«— Türkiye'nin Ortak Pazara tam üyelik konusunda hiçbir şüphe ve tereddüdü bulunmadığını kesinlikle belirtmekte fayda görüyorum.»

Görüldüğü gibi değişen tutumun sahibi sanayi burjuvazisidir.

Yıllar	Yeni Kurulan Şirketler	Sermaye Arttırımı	Sermaye Eksiltimi	T. Sermaye Artışı
1968	1.106	806	92	1.820
1969	997	2.295	150	3.142
1970	1.135	2.168	95	3.208
1971	854	2.558	119	3.294
1972	1.806	3.479	148	5.137
1973	2.648	7.165	118	9.695
1974	3.119	7.347	60	10.406

FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ ve KREMLİN

BÜYÜK KARDEŞLE OLAN ÇATIŞMA

Marchais şimşekleri üzerine çekiyor

Çeviren: Adnan ERMİŞ

Fransız Komünist Partisi'nin 55 yıllık tarihi süreç içinde, ilk kez Sovyetler Birliğine karşı temel bir sorunda açıkça cephe alışı BÜYÜK KARDEŞ'i sabrını tüketme noktasına vardırmıştır. Sovyetler Birliği K. P. si organı olan Prawda'da ateş püsküren sert eleştiriler, her zaman olduğu gibi Batı Emperyalist'lerini değil bu kez Fransız K. P. sini ve yoldaşlarını hedef almaktadır. Prawda şöyle belirtmektedir görüşlerini :

«Biz kapsamı aşamalı olarak rejimin liberalleştirilmesine dönük her türlü talebi, öneriyi reddediyoruz. Eğer kişi hak ve özgürlüklerinden ve de politik sistemin PLURALİST bir işlerliğe dönüştürülmesinden yana ileriye sürülen tasarımlar ve öneriler gündeme sokulmuşsa, bilinmelidir ki; bu tür çabalar bizi burjuva yorumlarını kabul ettirmeye zorlamaktan öte bir anlam taşımaz.»

Konunun ilginç olan bir yanı da, çatışmayı; Fransız K. P. nin devamlı eleştirilerine hedef olan, baştaki iktidara bağımlılığı bilinen Fransız televizyonunun yaratması olmuştur. Televizyonun yayınlamış olduğu Almanya ve İngiltere'den sonra Paris'e ulaşan bu filmde; Sovyetler Birliğinin Lettland bölgesinde siyasi mahkûmların çalışma sorumluluğunun gereğini yerine getirebilmek için nasıl çalıştırıldıkları gösterilmekteydi.

Fransız K. P. si Genel Merkezinin (POLİTBÜRO) bu olay karşısındaki tepkisi alışılmamış bir biçimde oldu. Genel Merkez, yayınlanan bu dökümanter filmin gerçeklere uygun olup olmadığı yolunda derinlemesine bir soruşturmaya araştırmaya geçmeksizin, direkt olarak Moskova'dan; hiçbir yanlış anlamaya olasılık tanımayacak, Brejnev yönetiminin kanatları altında siyasî suçluların çalıştırılmasının söz konusu olamıyacağının ve de (GULAG) ların olmadığının açıklamasını sert bir dille talep etti. «Eğer yayınlanmış bulunan filmin gerçeklere uymadığı yolunda Sovyetler Birliği yetkililerince resmen bir açıklama yapılmadığı takdirde, Genel Merkez için bu; beklenilmeyen umut kırıcı derinden sarsıcı bir anlam taşıyacak giderek güven bağlarını kesin kes koparıcı sonuçları getirecektir.»

Sovyetler Birliğine karşı, kumanda zincirlerini hiçe sayacak bir biçimde, böylesine açık ve böylesine güçlü bir ton parti merkezinden hiçbirzaman kamu oyuna ulaşmamıştı. Ama hiçte beklenilmedik şaşırtıcı bir durum yaratmadı bu çıkış.

Çünkü F.K.P. nin Sovyetler Birliği'nle olan tavır almalarda belli bir mesafe koyma yolundaki çabaları, işçi ve emekçi sınıflar içinde olduğu kadar toplumun diğer katları içinde de daha geniş bir tabanı oluşturmak yolundaki girişimleri kitlelerce aylardan beri bilinmekte idi. Bu yöndeki gelişimin ilk tohumları ekim 1974 de yapılan partinin genel kongresinde atılmıştı. Devrim parolasının yerini Reformun alması, 55 yaşındaki F.K.P. si genel sekreteri Georges Marchais'in Sosyalist mücadelenin en aktüel sorunu olan, iktidarın ele geçirilmesi tartışmalarında tüm kuşkuları ortadan kaldıracak bir biçimde «iktidarın ele geçirilmesi yolunun yalnızca genel seçimler olduğunu» savunması, bu gelişim çizgisinin en belirgin ifadeleri idi.

Tüm bu yeni savunulara, görüşlere karşın F.K.P. nin zaman zaman Mitterand ve sosyalistleri hedef alan şiddetli tartışmalar sürdürmesi Dikta karekterli Portekiz K.P. nin iktidarı ele geçirme mücadelesinde kayıtsız şartsız desteklenmesi çelişkili bir görünüm yaratmıştır. Bunun içindir ki savunulan görüşlerin belli bir taktik gereği yapıldığı kuşkuları varlığını sürdürmüştür.

ROMA'YA YÖNELİŞ

Bugün ise F.K.P. için bu çelişkili durumun sürdürülmesi söz konusu olmaktan çıkmıştır. Portekizde K.P. nin iktidar olabilme şansından geniş ölçüde yoksun kılınması, Fransa'daki iktidarın sola karşı yürüttüğü anlamsızlığa varacak derecede kaba kışkırtma kampanyası, sosyalistlere karşı yürütülen mücadelenin partiye fayda yerine zarar getirdiği giderek yaygınlaşmasını frenleyici bir durum yaratması, yıl sonunda yapılan anketlerde yapılacak olan seçimlerde halkın % 33 ünün oylarını sosyalistlere ancak % 16 sının Komünistlere vereceklerini belirtmiş olmaları gerçeği gibi faktörler F.K.P. nin yeni çizgisini oluşturmuş ve belirlemişlerdir.

Bu yeni çizginin doğrutlusunda anti-sosyalist tartışmaların sürtüşmelerin yerini artık birlik ve dayanışma almıştır. Bunu ilk defa olarak F.K.P si, Sosyalist Partisi ve de Sendika liderlerinin Paris caddelerinde omuz omuza kol, kola yürümeleri en somut bir biçimde tanıtlamaktadır.

Daha bir sene öncesine kadar «ULUSAL, KENDİNE ÖZGE SOSYALİZM YOLU» savunucusu olma öncülüğü yalnızca İtalyan Komünistlerine aitti.

Bu akıma ilk açık yaklaşış ise geçen mayıs ayında; Marchais'in ifadesile «Rengi Fransa'ya ait Komünizm», ve de artan ölçüde Moskovanın etki alanı dışına çıkış görüşlerini ortaya koyan F.K.P. den gelmişti. Paris merkez komitesinin hazırlattığı, kesinlikle 1958 anayasa-

sında tesbit edilmemiş temel hak ve özgürlükleri kapsamı içine alan «Özgürlükler Beyannamesi» ile F.K.P si savunularını eylem planına geçirmiş oluyordu.

Bu özgürlükler Beyannamesinde, astığı astık, kestiği kestik toplumsal yaşamın ve de kişi yaşamının tüm alanlarında kontrol ve baskı mekanizması kuran, kişileri salt devlet makinasının bir dişlisi durumuna sokan (totaliter), dikta karekterli her türlü devlet girişimlerine, işleyişine karşın kişi özgürlüklerinin en geniş anlamda korunması öngörülüyordu. Sovyetler ve Doğu Avrupa Sosyalizm'i uygulamaları göz önünde tutularak; işkence altında soruşturmalar yapılması, Psikiyatri Kliniklerinde, akıl hastalarına ait hastahanelerde, kişilerin tedavi gerekçesile yıllarca kliniklerde tutulması suretile toplum dışına itilmesi, kişinin ulusal bağlarından koparılması, ulusal haklarından yoksun kılınması, Partl ve Devlet tarafından kişilerin fişlenmesi, damgalanması gibi tatbikatlar kesin bir şekilde lanetleniyordu. Bütün bunların yerini DÜŞÜNCE VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ'nün tam olarak gerçekleştirilmesi ilkesinin alması öngörülüyordu.

Çok kısa bir zaman sonra, kasım 1975 te Marchais; İtalya Komünist Partisi Başkanı Enrico Berlinguer ile birlikte imzaladığı 190 satırlı tarihsel belge ile Avrupa Sosyalizm hareketine ilişkin eylemlerine bir yenisini eklemiş oluyordu. Çarpıcı yankılar taşıyan bu belgede, Moskova'nın öncülüğüne açıkça karşı gelinmekte, Bağımsız Batı Avrupa Sosyalizminin Modelinin ilkeleri belirtilmekte idi. Gerçekleşen bu Roma-Paris kızıl ekseninin merkezini, ağırlık noktasını, Sovyet yurttaşları için salt lafta kalan, duymaktan öteye gitmeyen «TEMEL HAKLAR» oluşturmaktaydı.

PARTİ İÇİ DEMOKRASİSİ'NE Mİ?

Nasıl ki; Marchais - Berlinguer arasında Portekiz K. P. nin rolü üzerine sürdürülmüş olan uzun sert tartışmalar, geniş yankılar yapmışsa, ulaşılan bu görüş birliği de o kadar çarpıcı geniş yankılar yapan boyutlar kazanmıştır. Böylece Fransız K.P. si, İtalyan K. P. sinin daha önce savunmakta olduğu Demokratik, Pluralist Sosyalizm anlayışına çark etmiş oluyordu.

Her ne kadar Marchais çizgisinin ve buna ilişkin tüm girişimlerin, Berlinguer çizgisinin erişmiş olduğu başarıları, güçlülüğü dayanak yaparak, salt kendi ülkesinde sönen yıldızlarına canlılık getirmek, kaybettiği alanları yeniden ele geçirmekten öteye gitmeyen taktik manevralar olarak yorumlanması söz konusu olmakta ise de; yakın zamanda Sovyetlere karşı sürdürülen tartışmalarda ileriye sü rülen görüşler, girişilen eylemler hiçbir şüpheye yer vermeyecek bir

biçimde şu hususu açıkça göstermektedir ki; Roma doğrultusunun benimsenmesi, salt dar anlamlı, kısa vadeli kazanımlara ulaşmaya dayanmamaktadır. Kararlı bir tutumla, yeniyi yaratışın, onun uzun soluklu kalıcı kılınmasını sağlıyacak ilkelerinin saptanmasının tüm üyelerce tartışılmasının, onaylanmasının savaşını vermektedir Marchais. Açıktır ki; stratejik bir dönüşüm içindedir Fransız K. P. si.

Genel Merkez, 1976 Şubat ayında, Paris varoşlarından biri olan Saint-Quen'de yapılacak genel kongrede «Ülkede bugüne değin erişilmemiş olan Parti içi demokrasisinin tam olarak uygulanmasının örneğini vermek» yolunda kararlı bir tutum içindedir. Bu kongrenin en önemli yanı olan yeni stratejik dönüşümün ana hatları ile içeriği Merkez Yürütme kurulu tarafından (Politbüro) hazırlanmış olan «KOMÜNİSTLER FRANSA İÇİN NE İSTİYORLAR» başlığı altında toplanmış Büroşür bütün üyelere ulaştırılmıştır. Tüm üyelerin tartışmalara dayanak olarak bu belgeyi esas almaları öngörülmüştür.

Tartışmalar 1 Aralıktan beri Parti organı L'Humanite'de sürdürülmektedir.

EN BÜYÜK PARTİ

F.K. Partisi bugüne kadar olan yapısı ile hiyerarşik ve de merkezcidir. Parti temel olarak 491 000 üyeye sahiptir. Bu üyeler işletmelerde, il ve ilçelerde ve de köylerde kurulan en küçük teşkilatlanma birimi olan sayıları 23 000 ü aşan «Hücre»lerde organize edilmişlerdir. En son yapılan, Paris varoşlarından biri olan Vitry'deki genel kongresine katılan 1257 delegenin aşağı yukarı yarısının 30 yaşının altında olduğu görülmüştür. Yalnızca geçen yıl parti 94 000 yeni giriş kaydetmiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak 2000 inin üstünde yeni teşkilât birimlerini (Hücreleri) kurmuştur. Memur ve ücretlilerin parti üyeleri içinde oranı görülür bir biçimde artmaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar işçilerin üye sayısı içindeki oranı % 60 dır.

Fransız İşçi Sınıfının en güçlü teşkilatlarından biri olan C.G.T. sendikasının liderlerinden olan Seguy ve Krasucki politbüronun üyesidirler. F.K.P. si ekonomik olarakta diğer partilerden daha güçlüdür. Parti iç bünyesinde 500 daimi ücretli memurlar çalıştırmaktadır. Yeni merkez binasının değeri 50 milyon franktır. Bir yıl öncesinde, Parti kasasına giriş (Aidatlar, yardımlar, Milletvekilleri maaşlarından yapılan kesintiler) 45 milyon frank'ı bulmuştur. Ayrıca yine partiye ait 60 a yakın işletmelerden (yayın işleri, zirai mahsuller kooperatifleri, ithalat, ihracat işleri) gelen gelirlerde partinin ekonomik gücünü büyük ölçüde arttırmaktadır.

Fransız parlemantosunun 489 milletvekilinden ancak 74 ü komünist Milletvekilidir. Son 1973 seçimlerinde K.P. oyların % 21,34 nü almasına rağmen (Bugün bu oran % 16 ya düşmüştür) seçim sisteminin yapısından ötürü bu az sayıda milletvekilini elde etmişti. Oysa nisbî temsil esaslarına göre rahatlıkla 100 milletvekili çıkarabilirdi.

SONUÇ

Ülke çapında açılmış bulunan, L'Hümanite'de sürdürülen tartışmalara parti üyelerinin göndermiş oldukları yazılar, öneriler göstermektedir ki; «Yumuşama Dalgası» genel bir onaylayış bulmamaktadır.

Bunun içindir ki; (yeni stratejinin somutlanması, yeni çizginin ilkelerine bilimsel bir düzeyde açıklık getirilmesi, üyelerin yıllarca edinmiş oldukları kalıplar içinden çıkartılması yolunda çev.) yolunda parti yetkililerine başta genel sekreter Georges Marchais'e büyük görevler düşmektedir. Bu görevlerini tam olarak başardıkları oranda yeni çizgiye güven ve inanç yaratılmış olacak, üyelerin Parti içi çalkantılara, sürtüşmelere düşmeleri önlenecek, parti bütünlüğünün korunması sağlanmış olacaktır.

Şubat 1976 Büyük Kongresi Fransız Komünist Partisi için tarihi bir dönüm noktası olacaktır

NOT: Die Zeit'de ocak ayı içinde yayınlanan, Klaus - Peter Schmidt'in iki yazısından derlenmiştir.

«99 Basın kuruluşu ilerici basına yapılan baskıları kınamak, yurtsever ve Demokrasiden yana olan herkesi, her kuruluşu basın özgürlüğünü savunmaya çağırmak için ortak bir basın toplantısı yaptılar.

Aşağıda basına yapılan açıklamayı ve basın toplantısını yapan kuruluşları açıklıyoruz.»

SOSYALİST YOL

BASINA ve TRT'YE AÇIKLAMA

Düşünce ve basın özgürlüğü üzerindeki baskılar son zamanlarda iyice şiddetlendi. Demokrasi düşmanları ilerici, devrimci yayınların basılmasını ve halka ulaşmasını engellemek için her yola başvuruyor. Kitap, dergi, plak, kartpostal, resim, poster, afiş toplatmalar, film ve oyun yasaklamalar artık günlük olaylar haline geldi. MC iktidarı, düşünce özgürlüğü üzerinde bugüne kadar süregelen baskılarla da yetinmiyor, 12 Mart döneminde olduğu gibi fiilî baskılara girişiyor.

Bugün, dergilerin idarehaneleri basılıyor, içeride kim bulunursa emniyete götürülüyor. Matbaalara karakol kurulup matbaa işçileri ve basın mensupları sorguya çekiliyor, entertiplerin, rotatiflerin başından alınanlar emniyette işkenceye yatırılıyor. İlerici yayınların satış ve dağıtımını yapan dağıtımevleri, bayiler, kitapevleri yakılıyor, baskı altında tutuluyor, tehdit ediliyor, buralarda çalışanlar gözaltına alınıyor. Bütün bu yapılanlara kılıf bulmak için ilerici ve devrimci yayın organlarına hayalî «gizli örgüt» suçlamaları yöneltiliyor.

Bu baskıların amacı, halkı gerici düşüncelerin karanlığına mahkûm etmek, ilerici düşünceyi halka ulaşmadan boğmaktır.

Biz aşağıda imzası bulunanlar, bu baskılar karşısında susmanın daha fazla baskıya yol açacağına inanıyoruz. Düşünce ve basın özgürlüğüne yöneltilen bütün baskıları protesto ediyoruz. Bu baskılara karşı birlik ve dayanışma içinde olduğumuzu halkımıza duyuruyoruz. Demokrasiden yana olan herkesi, demokrasi düşmanı saldırılara karşı düşünce ve basın özgürlüğünü savunmaya çağırıyoruz.

BASIN BİLDİRİSİNE KATILANLAR

Yayınevleri:

1. ABC Yayınları, 2. Ararat Yayınevi, 3. Arkadaş Kitaplar, 4. Aydınlık Yayınları ve Dergisi, 5. Bilgi Yayınevi, 6. Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 7. Birikim Yayınları ve Dergisi, 8. Bora Yayınevi, 9. Cem Yayınevi, 10. Çan Yayınları, 11. Çağrı Yayınevi, 12. Devrimci Gençlik Yayınları ve Dergisi, 13. Devrimci Yol Yayınları, 14. Devrim Yolu Yayınevi, 15. Dost Yayınevi, 16. E Yayınları, 17. Emek Yayınevi, 18. Esi Yayınları, 19. Evren Yayınları, 20. Eylem Yayınları, 21' Gelişim Yayınları, 22. Gerçek Yayınevi, 23. Gözlem Yayınları 24. Günce Yayınları 25. Güney Filmcilik Yayınları 26. Habora Kitabevi 27. Hür Yayınevi 28. İstanbul Basın Organizasyon 29. Kızılırmak Yayınları 30. Komal Yayınevi, 31. Kor Yayınları, 32. Koral Yayınları, 33 Koza Yayınları,

34. Köz Yayınevi, 35. May Yayınları, 36. Ma Ya, 37. Oda Yayınları, 38. Odak Yayınevi, 39. Okar Yayınları, 40. ONK Copyright Ajansı, 41. Öncü Yayınevi, 42. Özgün Yayınları, 4. Payel Yayınevi, 44. Proleter Yol Yayınları, 45. Ser Yayınları, 46. Sol Yayınları, 47. Suda Yayınları, 48. Sinan Yayınevi, 49. Sorun Yayınları, 50. Süreç Yayınları, 51. Taban Yayınları, 52. Teori Yayınları, 53. Toplum Yayınevi, 54. Ulusal Kurtuluş Yayınları, 55. Umut Yayınevi, 56. Ülke Yayınları, 57. Vardiya Yayınları, 58. Yar Yayınları, 59. Yol Yayınları, 60. Yöntem Yayınevi, 61. Yücel Yayınevi.

Dergi ve Gazeteler:

62. Direniş, 63. Emekçi, 64. Gençlik Yıldızı, 65. Gerçek, 66. Gerçek Sinema, 67. Halkın Kurtuluşu, 68. Halkın Sesi, 69. İlke, 70. Kitle, 71. Militan, 72. Militan Gençlik, 73. Özgürlük Yolu, 74. Rızgari, 75. Sosyalist Yol, 76. Yarına Doğru, 77. Yeni Dergi, 78. Yeni Dünya, 79. Yeni Ufuklar, 80. Memurların Sesi.

Dağıtımevleri:

81. Ankara Dağıtım, 82. Ge-Da, 83. İnan Dağıtım, 84. İst-Da, 85. Özgür Dağıtım, 86. Tan-Da, 87. Tür-Da, 88. Ulusal Dağıtım.

Kitabevleri:

89. Doğa Kitabevi, 90. Doğu Kitabevi, 91. Emek Kitabevi, 92. Gökçe Kitabevi, 93. Güllüşah Bacı Kitabevi, 94. Halk Kitabevi, 95. Öncü Kitabevi.

Plak:

96. Can Plak, 97. Solfej Plakevi, 98, Şat Yapım,

Yayınevi:

99. Çağdaş yayıncılık

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELEN BASKILARIN SON ÖRNEKLERİ

Her türlü zorluğa katlanarak halkımıza fedakârca hizmet etmeye çalışan ilerici, devrimci basın, yıllardan beri gerici baskılarla karşı karşıyadır. Bu baskıların hepsini ele almak için kalın bir kitap yazmak gerekir. Biz burada son zamanlarda basına yapılan baskılardan sadece birkaç örnek vereceğiz:

● 25 MART: Halkın Kurtuluşu Gazetesi idarehanesi basıldı. Ayrıca, daha önce de bu gazetenin çıkış afişlerini yapıştıranlar gözaltına alınarak işkence görmüştü. Halkın Kurtuluşu gazetesi bulundurduğu gerekçesiyle

Samsun Macit kitabevi sahibi tutuklanmış, Gelibolu Gençlik Kültür ve Dayanışma Derneği kapatılmıştı.

● 25 MART: İlerici, devrimci yayınların dağıtımını yapan Tür-Da dağıtımevinin sahibi Işık Soner, 12. maddeden tutuklandı. Işık Soner, geçen hafta dağıtımevi polisler tarafından basıldığında iki müşteriyle birlikte göz altına alınmış, bir hafta da emniyette tutulmuştu.

● 23 MART: Habora Kitabevi tarafından yayınlanan «Parti Sırrı» adlı 151 sayfalık roman, «altı sayfasında» komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle toplatıldı. Aynı gün, Üsküdar'daki Onur Kitabevi bir süredir tehdit mektubu gönderen ve kendilerine «Dünya Gençlik Federasyonu Ortadoğu şubesi Üsküdar Kolu» adını veren faşist komandolar tarafından basılarak tahrip edildi.

● 22 MART: Devrimci Gençlik dergisi yazı işleri müdürü Taner Akçam hakkında toplam 60 yıl hapis cezası istendi. Daha önce de bu derginin idarehanesi iki kere basılmış, burada toplam 30 kişi emniyete götürülmüştü. Aynı gün Rızgari dergisinin ilk sayısına daha matbaadayken el kondu, derginin idarehanesi basıldı, yöneticisi gözaltına alındı.

● Halkın Sesi dergisi her türlü kanunî haklarından mahrum bırakılmak istenmekte. Daha önce derginin basıldığı matbaada karakol kurularak, büro memuru Macit Çopur işkence gördükten sonra tutuklanmıştı. Geçen hafta, derginin basıldığı matbaanın sahiplerine, Halkın Sesi'nden herhangi birinin matbaaya gelmesi halinde telefonla ihbarda bulunmaları ihtar edildi. Halkın Sesi dergisi, her sayısını görevlilerinin gözaltına alınma, işkence görme ve tutuklanması tehdidi altında çıkarıyor.

● Malatya Umut Kitabevi polis tarafından basıldı, hakkında toplatma kararı olmayan kitap ve dergilere el kondu. Bir süredir tehdit edilen kitabevi sahibi üç gün gözaltına alındı.

● TÖB-DER İstanbul Şubesi yayın organı «TÖB-DER»in 10. sayısı toplatıldı.

● Öncü Dergisi yazı işleri müdürü tutuklandı.

● Bizzat Süleyman Demirel'in emriyle, aralarında «Politika», «Cumhuriyet» ve «Halkın Sesi» de bulunan birçok yayın organı hakkında basın davası açıldı.

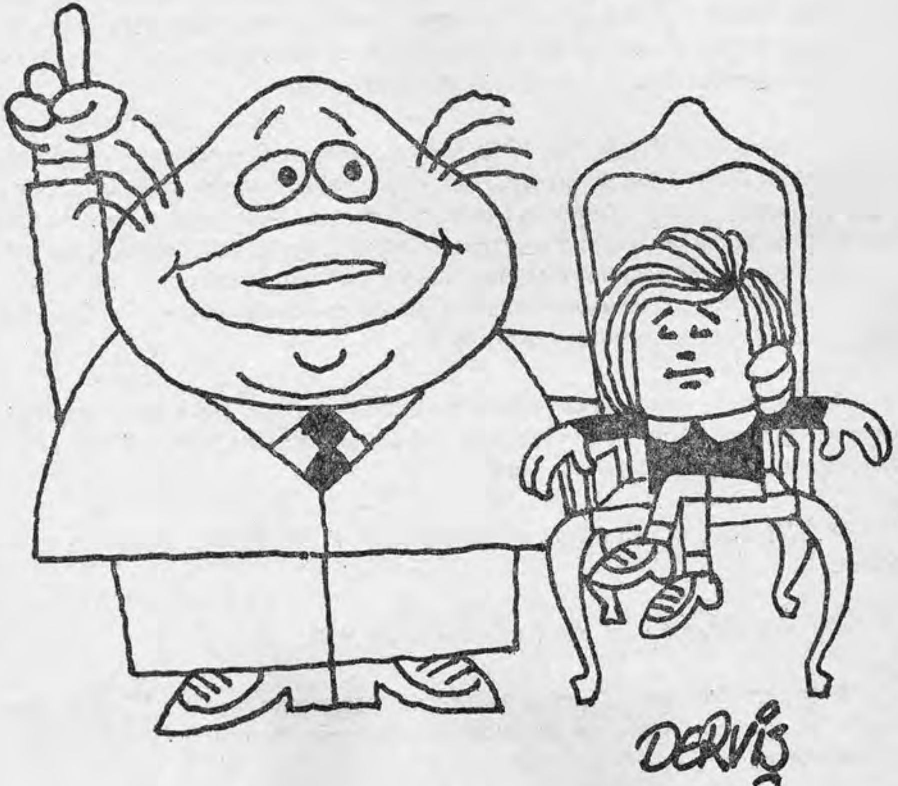
● Hacıbektaş Çağdaş Kitabevi arama kararı olmadan arandı, sahibi dövüldü.

- Öncü Kitabevi yakıldı.

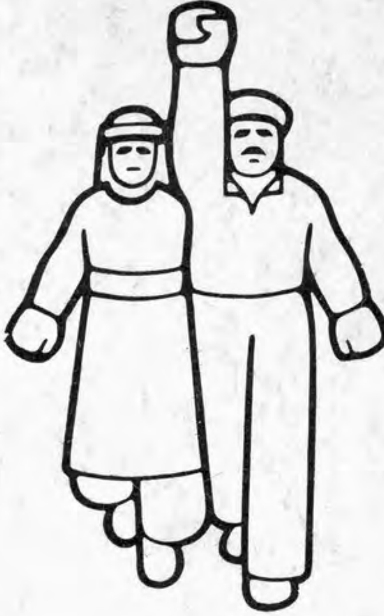
- Esmeray, Melike Demirağ ve Cem Karaca'nın bazı plaklarının TRT'de çalınması yasaklandı.

- Eylem Yayınlarının bir kitabına, henüz birinci forması matbaadayken toplatma kararı çıkartıldı.

- Geçen yıl Aydınlık Dergisi hakkında açılan «gizli örgüt» davası halen devam ediyor. Aynı gerekçeyle tutuklanan Kıvılcım Dergisi yöneticileri, toplam 98 yıla mahkûm edildiler.

— *Türküm, doğruyum, çalışkanım Yasam küçüklerimi korumak*

Sosyalist Parti Programı

FİYATI : 10 TL

YAZIŞMA ADRESİ :
SOSYALİST PARTİ (S. P.)
GENEL MERKEZİ

GAZİMUSTAFAKEMALPAŞA BULVARI
No. : 112 / 18 MALTEPE - ANKARA

TÜRKİYE DAĞITIM :
GE - DA CAĞALOĞLU - ISTANBUL

10 TL